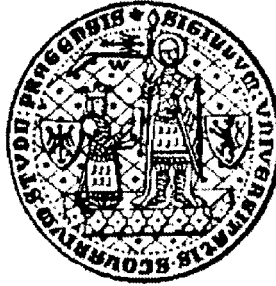

Univerzita Karlova
Filozofická fakulta

Katedra psychologie

Akademický rok 2008/2009

RIGORÓZNÍ PRÁCE

Studenti Právnické fakulty – jejich hodnoty, motivace a vztah k trestnímu právu

*Law Faculty students - values, motivation and relationship to
criminal law*

Zuzana Hurychová

Vedoucí rigorózní práce: PhDr. Ivan Slaměník, CSc.

Praha 2008

Prohlašuji, že jsem tuto rigorózní práci vypracovala samostatně a uvedla jsem v ní veškerou literaturu i ostatní prameny, které jsem pro její vypracování použila.

V Praze dne 1.9.2008

Zuzana Hurychová

Ráda bych tímto velice poděkovala všem, kteří mi při vypracování této odborné práce pomáhali. Mé velké a srdečné poděkování patří především PhDr. Ivanu Slaměníkovi, CSc., trpělivému vedoucímu mé rigorózní práce. Mé díky dále patří Emmě Hradecké za její překladatelskou pomoc a v neposlední řadě i JUDr. Janu Koskovi, bez jehož pomoci by nebylo možné získat výzkumný vzorek pro tuto práci.

Resumé

Oblastí zájmu této práce jsou hodnoty a motivace studentů práv na vysoké škole. Práce je pak zaměřena především na hodnoty, které plní v osobnosti člověka řadu dalších funkcí, než jen funkci motivační.

Práce v teoretické části ukazuje téma hodnot z pohledů různých teoretických směrů a také vazby mezi hodnotami a osobností či jejími ostatními motivačními složkami. Současně jsou zde představeny i metody výzkumu hodnot a jejich použití v praxi.

Cílem empirické části bylo ukázat na specifika hodnotových orientací studentů a studentek práv, která jsou výrazně odlišná od charakteristik běžné populace, či která se u nich významně liší v závislosti na pohlaví. Doplňkovým cílem bylo pokusit se nastínit charakteristiky, které jsou společné jak studentům, tak advokátům působícím v oblasti trestního práva.

Skupina studentů (bez rozdílu pohlaví) vykazuje oproti běžné populaci velmi výraznou preferenci sociálního a ekonomického hodnotového typu a celkový hodnotový profil se v dotazníku Study of Values výrazně liší od běžné populace, zejména pak u studentek. V některých charakteristikách hodnotových profilů dotazníku Study of Values byla zjištěna podobnost studentek s běžnou populací mužů a studentů s běžnou populací žen. V dotazníku Rokeach Value Survey studenti i studentky vykazují jistou shodu v pětici nejvíce a nejméně preferovaných hodnot.

Při porovnání s hodnotami advokátů a advokátek působících v oblasti trestního práva se vyskytla řada shodných charakteristik ve výsledcích obou dotazníkových metod. Tyto společné charakteristiky pak byly navíc většinou signifikantně odlišné od charakteristik běžné populace mužů a žen.

Na základě zjištěných signifikantních rozdílů byly formulovány předběžné závěry a hypotézy pro případné navazující výzkumy.

Résumé

The thesis deals with the values and motivation of Law Faculty students. It focuses primarily on values and their functions in the personality of a person – motivational as well as other.

In the theoretical part values, relations between values and personality or other motivation elements are considered from various theoretical points of view. Methods for value research and their use in practice are described.

The aim of the empirical part is to point out the specific value orientation in Law Faculty students. Their orientation is considerably different from that of ordinary population. It also differs in men and women. A complementary aim of the thesis is to outline characteristics common for law students and lawyers who practice criminal law.

In comparison with ordinary population law students (regardless their gender) have strong preference of social and economic value types and their overall value profile in the Study of Values questionnaire is considerably different, especially in female students. In some value profile characteristics of the Study of Values questionnaire similarities of female law students' and male ordinary population's results, and in law male students' and female ordinary population's results have been found. In the Rokeach Value Survey questionnaire a similarity has been found in five most and five least preferred values of law students' (both male and female).

When compared to practising lawyers' values a number of similar results in both questionnaires have been found. Moreover, these common characteristics were significantly different from those of ordinary male and female population.

Preliminary conclusions and hypotheses based on these differences have been drafted for possible future studies.

Obsah:

strana

ÚVOD	3
TEORETICKÁ ČÁST	
1. Motivace	5
1.1. Definice motivace	5
1.2. Postavení hodnot v teoriích motivace	8
2. Hodnoty	12
2.1. Definice hodnot	12
2.2. Klasifikace hodnot	14
2.3. Rozdíl mezi hodnotami a vybranými psychologickými pojmy náležejícími do motivační struktury osobnosti	20
2.3.1. Hodnoty x postoje	20
2.3.2. Hodnoty x normy	22
2.3.3. Hodnoty x zájmy	23
2.4. Utváření hodnot a hodnotových orientací	25
2.4.1. Příklady hodnotových orientací	29
2.5. Funkce hodnot v životě člověka	31
3. Metody a dosavadní výzkumy hodnot	33
3.1. Study of Values	33
3.1.1. Study of Values u specifických skupin populace	35
3.1.2. Výzkum stability hodnotových orientací v čase	37
3.1.3. Study of Values v ČR	38
3.2. Výzkum morálních hodnot	40
3.3. Rokeach value survey	41
3.3.1. Rokeach values survey v mezikulturních srovnáních	43
3.3.2. Vliv významných událostí a gender rozdíly	44
3.3.3. Využití Rokeach values survey v ČR	45
3.4. Schwartzův dotazník hodnot (SVS)	48
3.5. Výzkum hodnot u studentů vysokých škol	50
4. Právní oblasti a profese (se zaměřením na advokacii v trestním právu)	53
4.1. Oblasti práva a specializace	53
4.2. Profese advokáta	53
4.3. Advokát v trestním právu	55
EMPIRICKÁ ČÁST	
5. Základní charakteristiky výzkum	58

5.1. Cíl výzkumu	59
5.2. Metodika výzkumu	60
5.3. Metody	61
5.3.1. Study of values – Studie hodnot (SV)	61
5.3.2. Rokeachův dotazník hodnot (RVS)	62
5.3.3. Dotazník osobní historie a zájmů	64
5.3.4. Záznamový formulář	65
5.3.5. Dodatečné inquiry (zpětné dotazování)	66
5.4. Výzkumný vzorek	66
6. Analýza dat a popis výsledků	68
6.1. Popis vzorku	68
6.2. Kvalitativní část výzkumu – analýza Dotazníku osobní historie a zájmů	68
6.2.1. Obecné charakteristiky respondentů	68
6.2.2. Vlivy na profesní vývoj	69
6.2.3. Zájmy	69
6.2.4. Sebecharakteristika studentů práv	70
6.2.5. Volba oboru a profesní plány	70
6.2.6. Obraz advokáta působícího v oblasti trestního práva v očích studentů práv	72
6.3. Kvalitativní část výzkumu – zpětné dotazování	75
6.4. Kvantitativní část výzkumu – analýza SV a RVS	76
6.4.1. Interpretace SV	76
6.4.1.1. Porovnání rozdílů mezi pohlavím	78
6.4.1.2. Porovnání s běžnou populací	78
6.4.1.3. Porovnání se vzorkem advokátů působících v oblasti trestního práva	82
6.4.1.4. Tvorba norem pro advokáty a advokátky	84
6.4.2. Interpretace RVS	85
6.4.2.1. Popisná statistika dat, konzistence odpovědí	85
6.4.2.2. Rozdíl v pořadí hodnot mezi pohlavím	87
6.4.2.3. Porovnání se vzorkem advokátů působících v oblasti trestního práva	89
6.4.2.4. Hodnotové korelace	93
7. Diskuse	96
ZÁVĚR	99
Prameny a použití literatura	107
Přílohy	

ÚVOD

Tato práce se zaměřuje na hodnoty a motivaci studentů práv. Navazujte tak na výzkum hodnot advokátů působících v oblasti trestního práva, neboť ten přinesl zajímavé údaje, ačkoliv byl pouhou sondou do dané problematiky. Výzkum ukázal na řadu charakteristik hodnot a hodnotových orientací této skupiny advokátů, které byly velmi výrazně odlišné od charakteristik v běžné populaci. Z výsledků však nebylo možné jasně určit, které z těchto charakteristik advokátů působících v oblasti trestního práva jsou dány prioritně jejich osobností a které byly „vytvořeny“ specifickou oblastí jejich profesních činností a prostředím, ve kterém pracují.

Proto se tato práce zaměřuje na skupinu, ze které budoucí advokáti (a nejen oni) vzejdou – na studenty Právnické fakulty. Jelikož jejich osobnost a tedy ani hodnoty ještě nejsou ovlivněny praxí ani působením v oblasti práva, bylo by možné zkoumat jejich „původní“ hodnotové orientace. Z nich by pak bylo možné například usuzovat, zda jsou některé hodnotové charakteristiky pro budoucí právníky typické. Tyto společné znaky by mohly ukázat na specifika v osobnosti lidí, kteří inklinují k natolik specifické profesní oblasti jakou je právo. Jde totiž o oblast s velmi specifickým pracovním prostředím, činnostmi a úkoly, které jsou často psychicky náročné, nebo které vyžadují jednání v rozporu s obecným přesvědčením většiny společnosti (zejména pokud jde o trestní právo).

V této práci se chci pokusit ukázat konkrétní zvláštnosti v hodnotových orientacích studentů práv oproti běžné populaci. Tato práce totiž vychází z předpokladu, že pokud se někdo dobrovolně rozhodne pro profesní působení v oblasti práva, musí k tomu mít speciální motivaci či osobnostní předpoklady (stejně jako pro výkon jiných specifických profesí). Chci také nastínit vzájemné podobnosti a rozdíly v hodnotových orientacích těchto studentů a advokátů působících v oblasti trestního práva.

Díky srovnání hodnot studentů práv s hodnotami advokátů působících v oblasti trestního práva (s daty z předešlého výzkumu) bychom mohli najít jejich společné charakteristiky. O těch bychom pak mohli soudit, že nejsou ovlivněny právní praxí, ale že jsou součástí jejich obecného motivačního přednastavení. Možná, že právě tato „osobnostní přednastavenost“ předurčuje jedince pro profesní výkon v oblasti práva. Naopak výrazně odlišné charakteristiky v hodnotových orientacích těchto dvou skupin by

mohly ukazovat na vliv pracovního prostředí, zkušeností z trestního práva a advokátní praxe.

Porovnání hodnot studentů s hodnotami advokátů působících v oblasti trestního práva je výhodné také v tom, že právě tato profese je z celé právní oblasti jednou z těch psychicky nejnáročnějších. Navíc je velice negativně vnímána i laickou veřejností. Lze tedy předpokládat, že takovéto extrémní podmínky prostředí budou mít na osobnost advokáta působícího v oblasti trestního práva a jeho hodnotový systém největší vliv. Proto porovnání těchto dvou skupin - advokátů „poznamenaných“ jejich profesí a „nedotčených“ studentů, může přinést nejmarkantnější výsledky.

Jsem si vědoma toho, že tento výzkum navazuje na výsledky práce, jejíž data byla získána na malém nerepresentativním vzorku advokátů. Především výzkum byl však první sondou do dané problematiky a ani v současné době nejsou dostupná žádná přesnější data. Z toho důvodu budou závěry této části výzkumu prezentovány pouze jako návrhy pro další a hlubší výzkumy, než jako platné charakteristiky zkoumané části populace.

Výzkum by měl především poukázat na to, že hodnoty specifických skupin populace je nutné zkoumat vždy samostatně, s přihlédnutím k jejich zvláštnostem oproti běžné populaci.

TEORETICKÁ ČÁST

1 Motivace

Hodnoty, jako jeden z druhů motivů jsou součástí motivace. K vysvětlení pojmu hodnot je proto nezbytné začít od obecnější teoretické úrovně, kterou tvoří problematika motivace. Teprve poté je možné dospět ke specifickému postavení hodnot v tomto teoretickém rámci.

1.1 Definice motivace

Samotný název „motivace“ je odvozen z latinského slovesa „*moveo*“, což v překladu znamená „hýbati, pohybovati“¹. V psychologickém smyslu pak vyjadřuje to, co „hýbe“ jedincem. Pojmem motivace tedy označujeme souhrn všech hybných sil člověka, které usměrňují jeho chování a jednání.

Motivace má 2 základní funkce:

- **direktivní**, která spočívá v tom, že směřuje chování jedince k určitému cíli,
- **energetizující** - dodává sílu chování a zajišťuje, že motivované chování bude udržováno a určitá činnost tak bude pokračovat, dokud nebude dosaženo cíle, či dokud nebude stanoven jiný aktuálnější cíl.

Když mluvíme o motivaci, je třeba pečlivě rozlišovat mezi těmito termíny, které spolu úzce souvisí²:

- **motivační síla** vyjadřuje záměr motivovaného chování (např. silně vyvinutá hodnota moci vyvolá motivační sílu k zastávání politické funkce),
- **motivační stav** je aktuální velikost motivačních sil, které kolísají v závislosti jak na vnitřních, tak i vnějších podmínkách (např. dominance může být utlumena za účelem servilního projevu vůči autoritě),
- **motivační vlastnost** popisuje trvalou charakteristiku osobnosti determinující, jak často, jak silně a jakým způsobem se v prožívání a

¹ Gillernová, I.: Slovník základních pojmů z psychologie. Praha, Fortuna 2000, str. 31

² Říčan, P.: Psychologie osobnosti. Praha, Orbis 1973, str. 183 - 184

chování uplatní konkrétní motivační síla (např. ctižádost, konkrétní záliba, soutěživost atd.).

Zdrojů motivace je nespočet. Pro zjednodušení a za účelem systematizace je však můžeme rozlišit podle zdroje jejich působení, a to na motivy (vnitřní pohnutky) a incentive (vnější pobídky), někdy označované také jako stimuly.

Motiv jako právě působící síla vzbuzuje, udržuje a dává směr chování jedince. Mezi motivy se řadí potřeby, zájmy, ideály, hodnoty a hodnotové orientace, případně i postoje.

Naproti tomu incentiv působí na jedince z vnějšku, jako pobídka, která může aktivovat latentní vnitřní motivy. Incentivy hrají velkou roli například v pracovní výkonnosti člověka v podobě odměn, příkazů, trestů či pracovních podmínek. Důležitou roli mají i při uspokojování základních potřeb (např. uspokojování potřeby potravy se bude řídit aktuální nabídkou pokrmů), či při spotřebním chování (např. nový výrobek může vyvolat potřebu vyzkoušet jej).

Motivy ani incentive nemusí být člověkem uvědomované, či zcela jasně rozpoznatelné nebo pojmenované. Podle E. R. Hilgarda je „nevědomý motiv takový motiv, který si subjekt neuvědomuje, nebo který si uvědomuje ve zkomolené formě“³.

Motivace je proces spojený s činností zaměřenou na odstranění nebo překonání pociťovaného nedostatku nebo naopak nepříjemného přebytku. V tomto smyslu má motivace homeostatický charakter, který je typický pro uspokojování základních potřeb, jež se cyklicky opakují.

Člověk se ovšem nechová jen podle homeostatického principu, tj. odstranění nerovnováhy a dosažení původního stavu. Jako bytost aktivní usiluje člověk o dosažení nového stavu, který pro něj bude poznatkovým či prožitkovým obohacením. Touha poznat něco nového či prožít cosi neobvyklého nepramení z nějakého stavu nedostatku či naopak nadbytku něčeho, ale z potřeby dosáhnout jiného stavu. Tímto „jiným“ stavem může

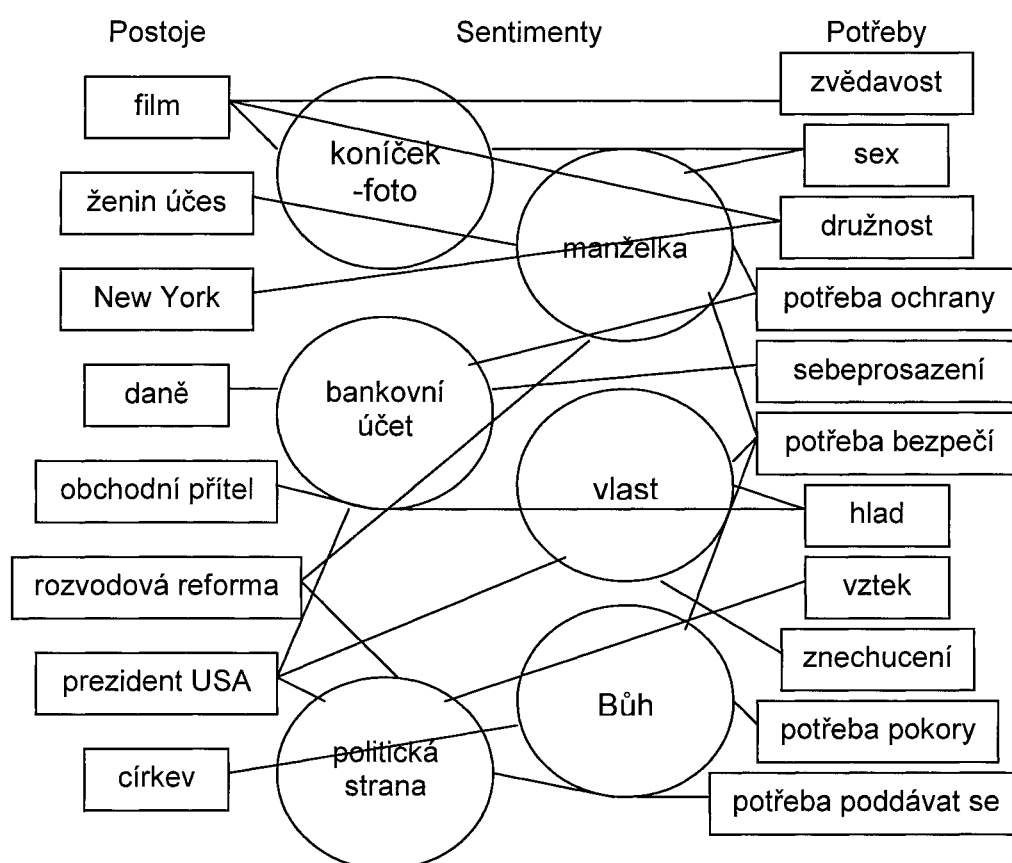
³ Hilgard, E.R.: Introduction to psychology, 3rd edition. New York, Harcourt, Brace & world 1962, str. 135

být např. socioekonomický status, poznání dosud nepoznaného světa, emocionálních stavů atd.

Charakteristické je pro motivaci i to, že určité chování může sledovat uspokojení více potřeb či cílů najednou, stejně jako více rozdílných činností může být odvozeno od jediného společného motivu.

Toto tvrzení podporuje i fakt, že lidé vykonávající např. stejnou funkci v zaměstnání či působící v jednom oboru mohou mít různé motivy, které přesto vedly ke stejnému způsobu jejich uspokojení.

Takovou motivační spleť (typickou pro Američany) naznačil R. B. Cattell v následujícím schématu, které ukazuje složitý vztah postojů, sentimentů⁴ a potřeb.

Obrázek 1: Motivační spleť podle R.B.Catella⁵

⁴ Sentimenty jsou motivační komplexy s trvalým významem seskupené kolem určitého předmětu.

⁵ Motivační spleť R.B.Cattella upravil P. Řičan [Řičan, P.: Psychologie osobnosti – obor v pohybu (5. rozšířené vydání). Praha, Grada 2007, str. 95]

1.2 Postavení hodnot v teoriích motivace

Vzhledem k mnoha teoriím motivace není možné u každé z nich jednotlivě představit místo hodnot v celém systému motivace. Existují však používané kategorizace těchto teorií, které je slučují do skupin podle jejich vzájemné podobnosti a společných tezí. Avšak porovnáním těchto kategorií již lze prezentovat obecné vztahy hodnot a motivace.

R. L. Atkinsonová⁶ rozlišuje dvě skupiny teorií motivace podle toho, odkud motivační síla pochází:

- pudivé - kladou největší důraz na vnitřní faktory motivace, pudivé jako vyjádření fyziologické potřeby,
- incentivní – s důrazem na vnější zdroje motivace, jako jsou události, sociální okolí atd.

Ani do jedné z těchto kategorií teorií motivace nemohou být zahrnuty hodnoty. Ty jsou sice vnitřním faktorem motivace, avšak nejsou fyziologické podstaty, a naopak vnějšími sociálními nástroji jsou pouze v počátku svého včleňování se do osobnostních struktur jedince. Tento pohled na motivaci je tedy z hlediska hodnot nevyhovující.

K. B. Madsen roztrídil teorie motivace do čtyř kategorií. Tyto kategorie nazývá modely motivace, neboť „to často jsou systémy vzájemně spjatých hypotetických proměnných, jež lze znázornit modelem“⁷. Madsen chápe motivaci v rámci svých modelů následovně⁸:

- Homeostatický model - sem spadají teorie, podle kterých je veškeré chování, stejně jako biologické procesy, determinováno snahou o znovuvytvoření ztracené rovnováhy (ať už psychické či fyziologické).
- Pobídkový model vystihuje motivaci jakožto dynamický účinek vnějších podnětů na stav aktivace organismu. Předmětem těchto teorií jsou incentive, které ještě můžeme rozdělit na primární (mají vrozený dynamický účinek) a sekundární (dynamický účinek je získaný, naučený).

⁶ Atkinson, R.L.: Psychologie. Praha, Portál 2003. str. 349 - 350

⁷ Madsen, K.B.: Moderní teorie motivace. Praha, Academia 1979. str. 411

⁸ Madsen, K.B.: Moderní teorie motivace. Praha, Academia 1979. str. 411 - 416

- Kognitivní model vystihuje skupinu teorií zdůrazňujících roli kognitivních procesů na motivaci. Tyto kognitivní procesy jsou pak hierarchicky nadřazeny procesům dynamickým.
- Humanistický model shrnuje teorie, které vidí determinantu motivace v sociálním prostředí a vztazích z něj vyplývajících.

Z těchto pohledů je mi nejbližší model homeostatický, neboť se jako jediný nezaměřuje na to, odkud podněty iniciující motivované chování přicházejí. Namísto toho se zabývá motivací jakožto procesem vedoucím k určitému cíli.

Kognitivní model nebere v úvahu neuvědomované motivy, pobídkami nelze vysvětlit chování determinované vnitřními hodnotami jedince a humanistický model zlehčuje sílu biologických potřeb. Proto je, dle mého názoru, homeostatický model nejbližší podstatě motivace, či v sobě alespoň obsahuje nejméně neznámých.

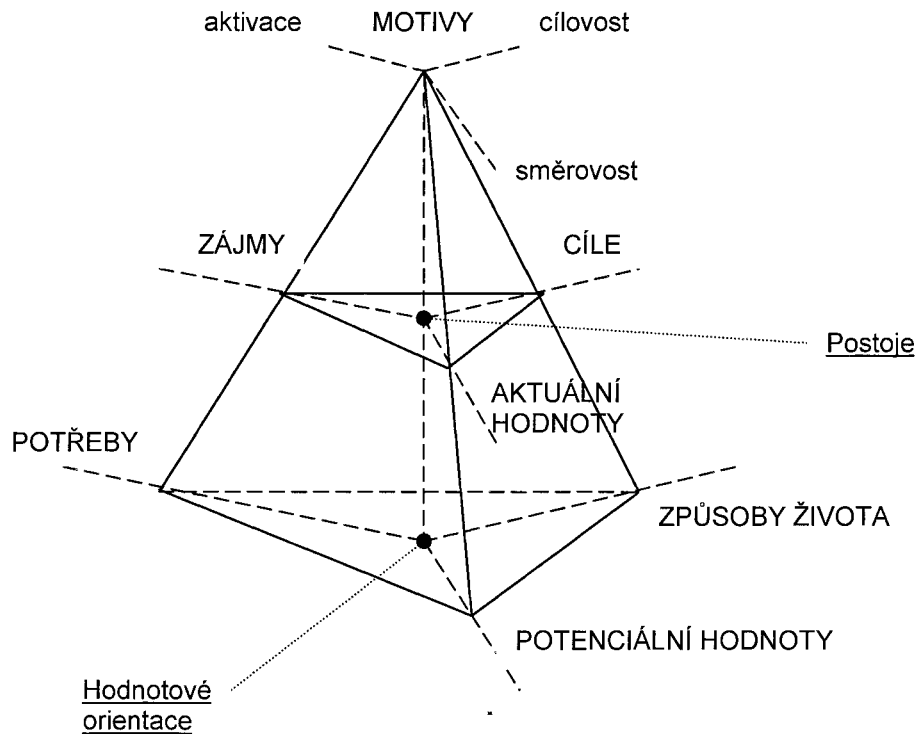
P. Říčan⁹ rozlišuje dvě základní skupiny teorií motivace, nebo lépe řečeno dva modely:

- Model nedostatku (vakua) – vakuum, jakožto prázdný prostor vyžadující naplnění, představuje stav organismu, který trpí nedostatkem. Podle tohoto modelu je veškeré chování motivováno odstraněním nedostatku.
- Model vybití (přetlaku) – eliminační potřeby vedou k uspokojení v případě, že organismus se něčeho zbaví, něco vydá. Jde tedy o obrácený pohled, který vidí cíl motivovaného chování v odstranění přebytku, vybití nahromaděné energie atd.

Oba tyto modely tedy také chápou motivaci jakožto homeostatický proces, který začíná i končí stavem rovnováhy. Z pohledu hodnot je však výstižnější model vakua, neboť jednání s cílem dosáhnout hodnot znamená snahu o jejich naplnění. Hodnota jakožto ideál nemůže být nikdy naplněna zcela a tudíž nemůže dojít ani k jejímu přesycení a následně tedy potřebě jejího vybití. Maximálně preferovaná hodnota ztratí po určité době své centrální postavení v hierarchii a bude nadále usilováno o naplnění hodnoty jiné.

⁹ Říčan, P.: Psychologie osobnosti. Praha, Orbis 1973, str. 172 – 174

Postavením hodnot v motivačním systému osobnosti se zabýval například i T. Pardel¹⁰, který společně s M. Hrabovským vytvořil grafický model uvedený na obrázku 2. V něm klade důraz na těsnou propojenost hodnot s ostatními motivačními složkami jako jsou postoje, potřeby či zájmy a model motivace přesně vyčleňuje konkrétní místo pro každou z nich.

Obrázek 2: Model motivačního quasiprostoru podle Pardela¹¹

Pardel v modelu rozlišuje 3 základní dimenze:

- aktivitu,
- směrovost,
- cílovost.

Dále zde hraje důležitou roli stupeň abstrakce, který udává obecnost či konkrétnost dané motivační složky.

¹⁰ Pardel, T., Hrabovský, M.: Hodnotové orientácie u studujúcej mládeže a ich vztah k niektorým osobnostným premenným. Československá psychologie, XIX, 1975, 3. str. 285 - 290.

¹¹ Pardel, T., Hrabovský, M.: Hodnotové orientácie u studujúcej mládeže a ich vztah k niektorým osobnostným premenným. Československá psychologie, XIX, 1975, 3. str. 285

Nejabstraktnější (potenciální) rovina v sobě zahrnuje potřeby (dimenze aktivace), potenciální hodnoty (dimenze směrovosti) a způsoby života (dimenze cílovost). Tyto součásti abstraktní roviny motivace společně vytváří hodnotové orientace, které jsou podle Pardela ekvivalentem společenského vědomí a norem uvnitř jedince.

Střední stupeň abstrakce dává vzniknout rovině aktuální, která je tvořena zájmy (dimenze aktivace), hodnotami (dimenze směrovosti) a cíly (dimenze cílovosti). Uzlovým bodem této roviny jsou pak postoje, chápané jako soustavy hodnotících emocionálních citění a tendencí konat.

Nejvyšší úroveň v modelu je úroveň konkrétní, kterou reprezentuje konkrétní motiv, který v sobě zahrnuje současně aktivaci, směrovost i cílovost.

Motivem tedy Pardiel rozumí konkrétní činnost v daných podmínkách, která vychází jak z postojů, zájmů, tak i hodnot. Hodnota je však obecnější pojem, který se formuje na základě společenského života dané společnosti a z velice obecných norem a pravidel, které se postupným zkonkretizováním vyvinou v individuální hodnoty.

Pardielův model může být ekvivalentem rozdílného stavu ideálů a praxe. Konkrétně vidím paralelu ve vztahu preferovaných či deklarovaných způsobů jednání (v modelu potenciální hodnoty) a realizovaného chování (konkrétní hodnoty). Realizované chování vychází z preferovaných hodnot, není tedy většinou v rozporu se základními ideály a cíly, ze kterých pramení. Avšak není s nimi totožné, neboť je upraveno dle požadavků a podmínek dané situace.

2 Hodnoty

2.1 Definice hodnot

Věda zabývající se původem a povahou hodnot ve filozofii je axiologie. Její název vychází z řeckého „axios“, což znamená „rovnocenný“ či „něčeho hodný“¹².

Logické by bylo začít jasnou a obecnou definicí. To však není možné, neboť každý autor definuje hodnoty jinak, někdo jejich existenci dokonce odmítá úplně. Proto níže uvádím přehled několika vymezení, aby tak vynikla šíře tohoto pojmu.

Tabulka 1: Přehled definic hodnot

Autor	Definice
Frankl, V. E.	„Hodnoty člověka neženou, ale spíše táhnou....Je hodnotami tažen – je zde zahrnuta jeho svoboda přijmout nebo odmítnout co se mu nabízí, svobodu naplnit nebo nenaplnit potenciální smysl. ¹³ Hodnoty jsou smyslové univerzálie, které jsou obsaženy...v situacích typických, opakujících se, které tedy vyznačují lidský stav.“ ¹⁴
Kendler, H.H.	„Hodnota je emocionální reakcí člověka na zvláštní stanovisko. Hodnota spolu s přesvědčením společně vytváří postoj.“ ¹⁵
Mikšík, O.	„Hodnotami se rozumí ty vlastnosti předmětů a jevů, kterými je dán jejich význam pro toho, kdo jejich významovost posuzuje. Jsou zdrojem hodnotové orientace, selektivního přístupu k jednotlivým aspektům, předmětům a jevům životní reality.“ ¹⁶
Nakonečný, M.	„Hodnotou je to, co je pro jedince významné, co jedinec spojuje se smyslem svého života, co tvoří leitmotivy jeho jednání, co považuje za dobré.“ ¹⁷
Popielski, K.	„Hodnotou je vše, co člověka přitahuje, obohacuje, usměrňuje, co vytváří jeho osobu ve všech dimenzích, projevech a snahách.“ ¹⁸

¹² Sokol, J.: Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů. Praha, Vyšehrad 2004. str. 25

¹³ Frankl, V.E.: Člověk hledá smysl, úvod do logoterapie. Praha, Psychoanalytické nakladatelství 1994. str. 67

¹⁴ Frankl, V.E.: Vůle ke smyslu, vybrané přednášky o logoterapii. Brno, Cesta 1994. str. 16

¹⁵ Kendler, H.H.: Basic psychology, 2nd edition. New York, Appleton-Century-Crofts 1963. str.579.

¹⁶ Mikšík, O.: Psychologická charakteristika osobnosti. Praha, Karolinum 2003. str. 73

¹⁷ Nakonečný, M.: Encyklopedie obecné psychologie. Praha, Academia 1997. str. 173

Prilleltensky, I.	Pohled na hodnoty ve světě práce, kde „hodnoty mohou být definovány jako principy, které jsou vodítkem pracujících lidí k jejich přání dosáhnout ideálního stavu pro své klienty“ ¹⁹ .
Rokeach, M.	„Internalizované hodnoty se stávají, ať vědomě či nevědomě, standardy nebo kritérii směřující chování, rozvíjející a udržující postoje vůči relevantním objektům a situacím, , standardy pro morální hodnocení sebe i druhých i pro srovnávání sebe s druhými.“ ²⁰
Scheibe, K. E.	„Podstatou hodnot je rozhodování, co je chtěné, co je nejlepší, žádané či preferované, co by mělo být uděláno. Hodnoty ovládají přání, tužby, cíle, vášně i morálku.“ ²¹
Skinner, F.B.	„Ten pravý předmět zkoumání je chování samo o sobě, analyzované bez odvolávání se na hypotetické (duševní) struktury...“ ²² (hodnoty tedy odmítá – pozn.autorky)
Štikar, J. Rymeš, M. Riegel, K. Voskovec, J.	„Je možno pojímat hodnoty jako komplexní významy, které obsahují: zaměřenost (přání, ideály, cíle a normy, které řídí chování lidí), etický aspekt (co je dobré, žádoucí a mravné), závažnost (význam, pořadí, preferenci a vzájemnou pozici), souvztažnost (vytváření specifických seskupení ,trsů', subsystém), projevy v prožívání a jednání člověka.“ ²³
Velehradský, A.	„Hodnoty mohou být chápány jako hlubinná vrstva osobnosti, jako něco, co si člověk běžně neuvědomuje, ale co významně jeho činnost ovlivňuje. Hodnoty leží kdesi v podvědomí člověka.“ ²⁴
Vláčil, J.	„Hodnoty je možno pojímat jako výrazy vztahu mezi postojem a jeho objektem, jako osobní koncepce žádoucího, které se kromě uvědomělosti či alespoň uvědomitelnosti a formulovatelnosti vyznačují též značnou trvalostí a obecností.“ ²⁵

Z výše uvedených vymezení mi je nejbližší chápání hodnot M. Rokeache, který zdůrazňuje vztah hodnot a morálky (včetně morálního

¹⁸Popielski, K.: Sens i wartość życia jako kategorie antropologiczno-psychologiczne. In: Popielski, K. (Ed.): Człowiek - pytanie otwarte. Lublin, KUL 1987. str. 109.

¹⁹Prilleltensky, 1997 v Prilleltensky, I., Walsch-Bowers, R.: Ethics: Values and Challenges in Helping Children. Journal of Educational and Psychological Consultation X, 1999, 4. str.323

²⁰Rokeach, M.: Beliefs, attitudes and values. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. 1968. str. 160

²¹Scheibe, K. E.: Beliefs and values. New York, Holt, Rinehart and Winston, Inc. 1970. str. 41-42

²²Skinner, F.B.: Verbal behavior. New York, Appleton-Century-Crofts 1957. http://en.wikipedia.org/wiki/Verbal_Behavior_%28book%29, (staženo 11.8.2007)

²³Štikar, J., Rymeš, M., Riegel, K., Hoskovec, J.: Psychologie ve světě práce. Praha, Karolinum 2003. str. 295 - 296

²⁴Velehradský, A.: Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka, Praha, Svoboda 1978. str. 72

²⁵Vláčil, J.: K pojetí hodnot v psychologii a sociologii. Československá psychologie, XXI, 1977, 1. str. 73

hodnocení sebe i druhých) a také M. Nakonečného, který zmiňuje souvislost hodnot a smyslu života.

Operacionální definice pojmu hodnota je tedy pro tuto práci následující: Hodnota je standard, se kterým člověk porovnává sebe i druhé a jehož chce dosáhnout. Aktuální chování nemusí s uznávanou hodnotou vždy korespondovat, ale z dlouhodobého pohledu je veškeré jednání člověka orientováno s cílem o její dosažení či naplnění. Hodnota je standardem pro morálku, cíle, tužby, chování i mezilidskou interakci – projevuje se ve všech oblastech jednání i prožívání člověka. Hodnoty působí na naše chování tak, že tyto standardy porovnáváme s realitou – hodnotíme. Na základě výsledků tohoto hodnocení pak může jedinec aktivně jednat a cílevědomě měnit případnou „nesouladnou“ skutečnost.

S tímto mým pohledem koresponduje i názor A. Velehradského o způsobu, jakým hodnoty usměrňují naše chování: „...hodnocení nás vede k poznání závažnosti a důležitosti určité skutečnosti, činí ji pro nás žádoucí, vytváří pro nás její potřebnost, stává se předmětem našeho zájmu, našich ideálů. Jejich uspokojování zaměřuje určitým směrem naši činnost, motivuje nás k určitému jednání. Tím plní svou motivační funkci.“²⁶

2.2 Klasifikace hodnot

Různorodost pojetí neumožňuje homogenní pohled na hodnoty ani existenci jediné obecné teorie. Některé body jsou však různým teoriím a pohledům společné. To nám umožňuje hodnoty klasifikovat do obecnějších kategorií podle určitých charakteristik, které jim jednotlivé teorie přisuzují.

Prvním kritériem, bez ohledu na psychologický směr či teorii, je nutná klasifikace hodnot na společenské (kolektivní) a individuální. Obě tyto kategorie spolu úzce souvisí, neboť vlastnosti jedince v podstatě odpovídají charakteru společnosti v níž žije a společnost má vesměs charakteristiky, které převládají u jejích členů. Obě tyto kategorie hodnot se tedy vzájemně ovlivňují a stimulují.

„Hodnoty, které jsou součástí obsahu společenského vědomí, vyjadřují to, co určitá společnost uznává a přijímá jako závažné, významné, žádoucí,

²⁶ Velehradský, A.: Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka. Praha, Svoboda 1978, str. 50

společensky prospěšné, co vyjadřuje její cíle.²⁷ Zde vystupuje do popředí rozdíl mezi cíli různých podskupin ve společnosti, čímž u nich vznikají i specifická hierarchická uspořádání hodnot. Společností uznávané hodnoty jsou pak transportovány do vědomí konkrétního jedince a projeví se v jeho hodnotové orientaci. Ne vždy však jedinec plně přijme hodnoty společnosti. Ty (či alespoň některé z nich) pak mohou být v rozporu s hodnotami dané společnosti.²⁸

Rozdělení hodnot na společenské a individuální nalezneme např. i ve Schwartzově dotazníku hodnot, jehož výsledkem je osobní profil uspořádání hodnot i 7 hodnotových orientací na kulturní úrovni. Ačkoliv jsou ve všech společnostech zastoupeny všechny individuální hodnoty, úroveň důležitosti každé z nich se mění společnost od společnosti. Zatímco Schwartz uvádí jako základní individuální hodnoty např. konformitu, bezpečnost, moc či úspěch, mezi 7 základních hodnot dané kultury řadí konzervatismus, hierarchii, emocionální nezávislost či rovnostářství. V tomto pojetí tedy společenské hodnoty ukazují na vztah jedince a skupiny, sílu jejich provázanosti či jedincovu autonomii.

P. Cakirpaloglu²⁹ shrnul nejčastěji používané klasifikace hodnot do uceleného přehledu podle konkrétních kritérií. V této kategorizaci vychází jak z D. Pantičeho, tak z J. Světlého³⁰. Informační přehled jednotlivých kritérií přináší následující tabulka:

Tabulka 2: Klasifikace hodnot

Kritérium	Klasifikace
1) Nositel hodnot	- <u>individuální</u> , - <u>skupinové</u> , - <u>univerzální</u> .
2) Původ hodnoty	- <u>individuální</u> (subjektivní), - <u>institucionální</u> (obecné normy).
3) Člověk x živočichové	- hodnoty <u>pouze u lidí</u> , - hodnoty <u>i u živočichů</u> (preferenze jako rudimenty hodnocení).

²⁷ Velehradský, A.: Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka. Praha, Svoboda 1978, str. 53

²⁸ Více je o procesu utváření individuálních hodnot i o rozdílech v hodnotách různých národností uvedeno v kapitole 2.4. Utváření hodnot a hodnotových orientací.

²⁹ Cakirpaloglu, P.: Psychologie hodnot. Praha, Votobia 2004. str. 357 - 362

³⁰ Světlý, J.: Hodnoty a hodnocení. Praha, SPN 1977. str. 179 - 180

4) Role hodnoty	- <u>instrumentální</u> (prostředky), mají vztah k morálce, vhodnosti, - <u>terminální</u> (ideály, cíle) určují aktuální a budoucí cíle.
5) Pozice v hierarchii	- <u>vyšší</u> hodnoty (nadřazené), - <u>nižší</u> hodnoty (s nižší intenzitou)
6) Stupeň obecnosti	- <u>specifické</u> preference, - <u>generalizované</u> postoje.
7) Podstata hodnoty	- <u>normativní standardy</u> – sociálně očekávané, - <u>směřující k naplnění existence</u> .
8) Funkce hodnot	- <u>adaptující</u> – přizpůsobení se v nových podmínkách, - <u>ochranné</u> – obrana Ega, - <u>poznávací</u> – zájmy a kognice, - <u>sebeaktualizující</u> – růstové.
9) Obsah hodnoty	- <u>normativní</u> – činitelé chování = sociologické hledisko, - <u>žádoucnost</u> – psychologické hledisko, - <u>selektivní preference</u> – působí na chování.
10) Směřování	- podle <u>převládajícího typu</u> dobra (morální, náboženské...).
11) Intenzita projevu	- <u>explicitní x implicitní</u> = vázané ke společnosti x k osobnosti, - <u>manifestní x latentní</u> = očekávání odezvy na projev individua x utajený význam, - <u>aktuální x potenciální</u> = časový rozměr hodnoty.
12) Stupeň vědomosti	- <u>vědomé</u> , - <u>nevědomé</u> .
13) Zakotvenost	- <u>deklarované</u> – základem je konformita, - <u>autentické</u> – skutečný regulátor chování.
14) Umístění	- <u>subjektivní</u> – vnitřní původ, - <u>objektivní</u> – vnější cíle a normy, - <u>transakční</u> – kompromis výše uvedených.
15) Vzdálenost hodnoty od osoby	- <u>konkrétní</u> – citový vztah k blízkým obsahům a objektům, - <u>abstraktní</u> – souvisí se vzdálenými obsahy a cíly.
16) Modalita účinku	- <u>pozitivní x negativní</u> , - <u>progresivní x regresivní</u> = duš. zdraví x duš. porucha, - <u>potenciální x aktuální</u> = pravděpodobné x nezbytné.
17) Časová dimenze	- <u>minulé</u> – důraz na zkušenost, - <u>současné</u> – aktuální, - <u>budoucí</u> – ideály, cíle, záměry...
18) Přístup ke skutečnosti	- <u>ontologické</u> , - <u>teleologické</u> , - <u>normativní</u> .

19) Deduktivní x inductivní přístup	- dedukce – hodnoty jsou dispozice manifestující se v objektivně pozorovatelném chování, - indukce – na hodnoty usuzuje.
20) Operacionalizace hodnot	podle pozice a funkce hodnoty ve výzkumném procesu: - <u>nezávislé</u> , - <u>závislé</u> , - <u>zprostředkující</u> .
21) Velikost	- porovnání hodnoty dle předem daného kritéria (míra, stupnice...).
22) Intenzita	- určení výše hodnoty pro zařazení do hierarchie hodnot.

Jiný pohled na kategorizaci hodnot nabízí **V. E. Frankl**. V jeho pojetí jsou hodnoty přímo spojené se smyslem života člověka, jinak řečeno s životním cílem, vůlí ke smyslu. Životní cíl podle Frankla představuje nejlepší možnou hodnotu v konkrétní situaci. Vrcholem lidského snažení jsou podle něj vždy sebetranscendentní hodnoty - smysl života lze nalézt pouze mimo vlastní osobu³¹.

Frankl se zabýval hodnotami od počátku své vědecké činnosti, tuto systematizaci hodnot zveřejnil již v roce 1929³². V ní rozeznává 3 kategorie hodnot³³, které společně tvoří hierarchický hodnotový systém:

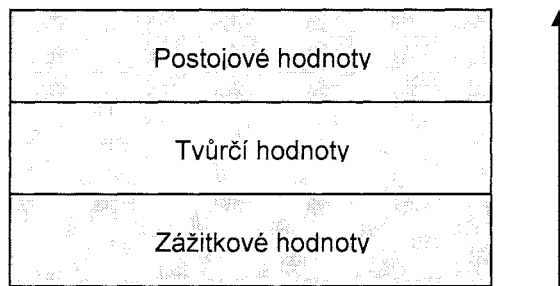
- zážitkové hodnoty – realizují se v prožívání, přijímání okolí do vlastního nitra – do Já,
- tvůrčí hodnoty – realizují se v činnosti,
- postojové hodnoty – realizované v přístupu ke světu a omezením svého života.

³¹ Frankl, V.E.: Člověk hledá smysl, úvod do logoterapie. Praha, Psychoanalytické nakladatelství 1994. str. 72 - 73

³² <http://www.volny.cz/slea/archiv/viktor.htm>. (staženo 15.4.2007)

³³ Frankl, V.E.: Vůle ke smyslu, vybrané přednášky o logoterapii. Brno, Cesta 1977. str.20

Popsanou trichotomii znázorňuje tento model:

Obrázek 3: Hierarchické uspořádání kategorie hodnot podle V.E. Frankla

Toto třídění sice vystihuje vliv hodnot na chování, prožívání a motivaci, ale jde především o filozofický až noetický pohled na hodnoty. Z hlediska praktického využití v rámci výzkumu hodnot a kvantifikace nelze tuto kategorizaci využít. Její význam je tedy především v teoretické rovině. Zdůrazňuje nejen vliv hodnot na aktuální motivaci, ale především na celoživotní zaměřenost člověka a tedy i na jeho profesní směřování.

M. Rokeach kategorizuje hodnoty podle toho, zda jsou v našem chování prostředkem či cílem³⁴.

Instrumentální hodnoty definuje jako přesvědčení, že právě toto chování je preferováno jak společností, tak samotným individuem ve všech situacích za všech podmínek. Jde tedy o žádoucí formy chování (standards chování), kterými bude s velkou pravděpodobností dosaženo kýženého cíle. Seznam 18-ti instrumentálních hodnot vypadá podle Rokeache následovně³⁵:

- zodpovědnost (spolehlivost, hodnověrnost),
- poctivost (upřímnost a pravdomluvnost),
- veselost (radost, spokojenost),
- odvaha (stát si za svými přesvědčeními),
- ochota (práce pro prospěch druhých),
- čistota (uspořádanost),

³⁴ Rokeach, M.: Beliefs, attitudes and values. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. 1968. str. 160 - 161

³⁵ <http://www.cbe.wvu.edu/kristityran/MGMT313/Rokeach%20Value%20Survey>. DOC (staženo 1.4.2007) - tento odkaz byl použit pro ilustraci rozdílnosti překladů či používaných terminologií

- laskavost (zdvořilost a dobré způsoby),
- schopnost (kompetentnost, efektivnost),
- intelekt (inteligence a přemýšlivost),
- sebekontrola (zdrženlivost, sebedisciplína),
- nezávislost (spoléhání se na sebe, vlastní schopnosti),
- ctížádostivost (pracovitost, aspirace),
- svobodomyšlnost (vnímavost, objektivnost),
- logika (racionalita),
- věrnost (loajalita přátelům či skupině),
- fantazie (smělost a kreativita),
- smířlivost (vůle odpustit druhým),
- poslušnost (oddanost, zdvořilost).

Druhou kategorií jsou hodnoty terminální, které se vztahují k samotným cílům, konečným žadaným stavům existence, kterých má být dosaženo. Terminálních hodnot je také 18³⁶:

- svoboda (nezávislost a svobodná volba),
- rodinné bezpečí (péče o milované),
- zralá láska (sexuální a duševní intimita),
- štěstí (psychická a fyzická pohoda),
- upřímné přátelství (blízký vztah),
- mír ve světě (svět bez válek a konfliktů),
- moudrost (zralé pochopení života),
- vnitřní harmonie (svoboda od vnitřních konfliktů),
- spokojenost (příjemný, radostný a klidný život),
- sebeúcta (vážení si sebe sama),
- bezpečí národa (ochrana před útokem),
- rovnost (bratrství a rovné příležitosti),
- vzrušující život (aktivní život),
- úspěšnost (přetrvávající úspěch),

³⁶ <http://www.cbe.wvu.edu/kristityran/MGMT313/Rokeach%20Value%20Survey.DOC> (staženo 1.4.2007)

- krása (krása přírody a umění),
- pohodlný život (úspěch, rozkvět),
- společenské uznání (respekt a obdiv),
- spása duše (věčný život).

V Rokeachově pojetí jde o dva samostatné systémy hodnot s vlastním hodnotovým pořadím, které jsou vzájemně propojeny. Oba jsou spojeny i s mnoha postoji.

Někdy však bývají za „hodnoty“ v pravém slova smyslu uváděny jen ty, jež jsou obsaženy pouze v kategorii terminální, zatímco hodnoty instrumentální mohou být označovány pouze za způsoby chování. Avšak to není v souladu s Rokeachovým pojetím, že hodnoty jsou samotnou příčinou chování. Hodnota je tedy v tomto smyslu příčinně nadřazena chování samotnému a i na konkrétní chování je třeba nahlížet nejen jako na důsledek, ale i na to, co jej usměrňuje.

2.3 Rozdíl mezi hodnotami a vybranými psychologickými pojmy náležejícími do motivační struktury osobnosti

2.3.1 Hodnoty x postoje

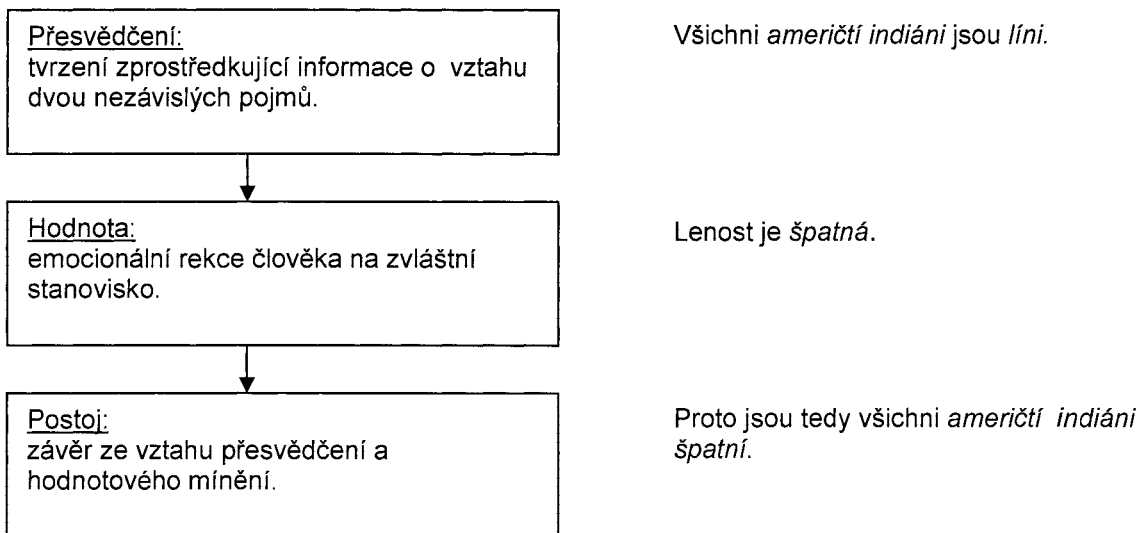
Postoje spadají stejně jako hodnoty do motivační struktury osobnosti. Jsou si tedy s hodnotami velice blízké, ale tento jejich těsný vztah nesmí být zaměňován za jejich jednotu.

Pojem postoj označuje „obsahové sjednocení, seskupení či integrování různých motivů do konkrétního vztahu daného jedince k určitým oblastem, předmětům a jevům životní reality, k aktivitám a jejich cílům“.³⁷

Názorně si lze rozdílnost hodnot a postojů i jejich vztah ukázat na příkladu, který použil **H. H. Kendler**³⁸.

³⁷ Mikšík, O.: Psychologická charakteristika osobnosti, Praha, Karolinum 2003, str. 68

Příklad

Kendler ve zkratce charakterizuje postoj jako „individuální predispozici charakteristicky odpovídat na určité stimuly ze sociálního prostředí“³⁹. V jeho pojetí má postoj složku konativní a afektivní.

Když Kendlerovo pojetí postoje porovnáme s Rokeachovým pojetím hodnot, zjistíme, že hodnoty jsou oproti postoji vícesložkové. **Rokeach**⁴⁰ totiž rozlišuje tři komponenty hodnot:

1. kognitivní - poznáním a pochopením žádoucího,
2. afektivní - člověk ji emocionálně prožívá, souhlasí s ní či ne,
3. behaviorální - hodnota je intervenující proměnou, která vede člověka k činnosti (je-li aktivována).

Současně také hodnoty nadřazuje postojům, neboť hodnoty, podle něj determinují postoje, stejně tak jako chování.

Další rozdíl v pojetí hodnot a postojů spočívá podle Rokeache také v tom, že „zatímco postoj reprezentuje několik přesvědčení seskupených okolo jednoho specifického subjektu či situace, hodnota je samostatné

³⁸ Kendler, H.H.: Basic psychology, 2nd edition. New York, Appleton-Century-Crofts 1963, str. 578 - 579.

³⁹ Kendler, H.H.: Basic psychology, 2nd edition. New York, Appleton-Century-Crofts 1963, str.578.

⁴⁰ Rokeach, M.: Beliefs, attitudes and values. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. 1968. str. 157

přesvědčení, které vede rozhodování a hodnocení různých specifických objektů a situací.“⁴¹

V. Řehan jednoznačně definuje rozdíl mezi hodnotami a postoji v následujících bodech⁴²:

- hodnoty jsou odolnější ke změnám v porovnání s postoji,
 - hodnoty jsou abstraktnější než postoje, nevztahují se ke specifickým objektům a osobám,
 - hodnoty jsou základem pro vznik konkrétních postojů,
 - hodnoty = standardy, ideály směřující chování ke své realizaci,
- x
- postoje = trvalejší komplexy pocitů, poznatků a tendencí jednat
ve vztahu k sociálnímu objektu,
- existují průniky kladných a záporných postojů.

2.3.2 Hodnoty x normy

Hodnoty, jakožto ideály s tendencí realizovat se v chování člověka, jsou někdy spojovány s normami. Norma sama o sobě může být totiž brána také jako vzor či ideál, podle kterého by se mělo chování člověka řídit.

Abychom se mohli blíže zabývat rozdílem mezi normami a hodnotami, musíme vědět, jaké normy existují a jak jsou vymezeny. Normy, jakožto produkty sociálního života, můžeme rozdělit do několika kategorií, jak to udělal **L. Lovaš**⁴³:

- injunktivní normy – určují, co se má a co se nemá dělat,
- deskriptivní normy – to, co se běžně dělá, co je obvyklé,
- obecné sociální normy – platí obecně pro širokou skupinu lidí v daném společenství, tvoří pozadí pro normy menších podskupin v daném společenství,

⁴¹ Rokeach, M.: Beliefs, attitudes and values. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. 1968. str. 160

⁴² Řehan, V., Cakirpaloglu, P.: Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. Československá psychologie, XLIV, 2000, 3, str. 203.

⁴³ Lovaš, L.: Sociálne normy a spravodlivosť v sociálnej psychológii. Košice, Univerzita P.J. Šafárika 2000, str. 20 – 28.

- skupinové normy – může být velký rozdíl mezi těmito normami a normami obecnými, zejména pak ve způsobu přijímání norem, způsobu kontroly a povahy sankcí,
- personální normy – pravidla, která jedinec přijímá a stanovuje je za své.

Dodržování skupinových a obecných norem si vztahuje jedinec ke skupině – jak jej budou druzí hodnotit a zda bude sankcionován či odměněn. Naopak personální normy a jejich dodržování vztahuje jednotlivec sám k sobě, ke svému sebehodnocení a dodržuje je, protože je považuje za potřebné. Jsou pro něj však stále jen potřebné, tzn. účelové, a nikoliv internalizované.

Hodnoty jsou na rozdíl od norem obecnější a určují směr, kterým daného cíle dosáhnou, nikoliv konkrétní způsob. Ačkoliv ne vždy se hodnoty podaří člověku zcela naplnit, či někdy musí jednat v rozporu s nimi, jsou stabilní součástí jeho osobnosti, nezávisle na tom, v jakém společenství či sociálních podmínkách v daném okamžiku žije. A na základě vlastních hodnot pak člověk přijímá své personální normy či odmítá některé normy společenské.

Normy se tedy vztahují na konkrétní chování a jeho důsledky - na sociální projev. Ačkoliv některé normy člověk dodržuje, nemusí to znamenat, že s nimi vnitřně souhlasí, že mu jsou blízké, že je má zvnitřněné a jsou jeho součástí. Naopak, hodnoty jsou nedílnou součástí jedince a ten se je, ať vědomě či nevědomě, snaží realizovat a naplnit je svým chováním.

2.3.3 Hodnoty x zájmy

Zájem bývá v „rodině“ motivace často také zaměňován s potřebou. Obecně je zájem vědomější hodnota a je velmi výrazně vázán na konkrétní předmět, zatímco hodnota je obecnějšího rázu. Ačkoliv zájem je jednoznačně více uvědomovanější nežli hodnota, nemusí být vždy plně zvědoměn. „Z objektivnosti a zároveň subjektivnosti zájmů vyplývá, že si člověk nemusí vždy svůj objektivní zájem uvědomovat, že se může řídit

iluzorním zájmem v rozporu se svým zájmem skutečným.“⁴⁴ Stejnou paralelu můžeme pozorovat i mezi deklarovanou a skutečnou hodnotou, která se projevuje v chování člověka. Základní rozdíl mezi těmito dvěma psychologickými kategoriemi je však v úrovni obecnosti a možnosti jejich zvědomění, která je u zájmů podstatně vyšší. Hodnota je také širší kategorie, zatímco zájem je vázán na konkrétní objekty či jejich skupiny.

Základní rozdíl mezi zájmy a hodnotami je také patrný v jejich působnosti, či přesahu. Zatímco zájem je jasně přiřaditelný konkrétnímu člověku, hodnota jedince přesahuje - slouží k vývoji sociálních vztahů, je ovlivněna výchovou a celospolečenským děním, historickým kontextem, dělá člověka člověkem. V tomto poměru je zájem nižším motivačním činitelem, který můžeme, na rozdíl od specificky lidských hodnot, najít i v motivační struktuře zvířat.

⁴⁴ Výrost, J., Slaměník, I.: Sociální psychologie (2., přepracované a rozšířené vydání). Grada, Praha 2008. str. 152

2.4 Utváření hodnot a hodnotových orientací

Doposud se zde hovořilo o hodnotách jako takových, existence izolovaných hodnot je však spíše hypotetická. Hodnoty se v motivační struktuře osobnosti shlukují do funkčních hierarchických celků – hodnotových orientací.

Podle toho, jaké hodnoty vystupují do popředí a které naopak nemají na chování člověka tak výrazný vliv, se vytváří hodnotová orientace. Ta má podobu aktuálního množství a síly jednotlivých hodnot, které se zformovaly během života. Celoživotní proces utváření tak každou hodnotovou orientaci dělá jedinečnou.

Z mezikulturních výzkumů vyplývá, že hodnoty a hodnotové orientace lidí žijících v totožných společenstvích jsou podobné, nebo že obsahují stejné zvláštnosti oproti hodnotám příslušníků jiných skupin. „Sociální podmínky vytvářejí zcela specifické předpoklady existence člověka. Vlastnosti každého jedince v podstatě odpovídají charakteru společnosti, v níž žije.“⁴⁵ To potvrzuje např. tzv. Delfská studie⁴⁶ z roku 1998, která se zaměřila na rozdíly v hodnotových orientacích obyvatel Česka a Maďarska. Probandy byly jak osoby významné v oblasti společenských věd, tak univerzitní studenti. Výsledky shrnuje následující tabulka:

Tabulka 3: Hodnotové hierarchie obyvatel Maďarska a Česka

Priorita	Maďarsko	Česko
1	Finanční jistota	Zdraví
2	Jistota zaměstnání	Dobré vztahy s rodinou a přáteli
3	Dobré vztahy s rodinou a přáteli	Osobní blahobyt, finance
4	Zdraví	Zaměstnání
5	Jistota všeobecně	Pohodlí
6	Osobní růst a osobní svoboda	Osobní svoboda
7	Respekt a úcta od druhých	Osobní růst a seberealizace
8	Zachování tradic	Bezpečí
9	Ochrana životního prostředí	Společenská odpovědnost, náboženství
10	Blízká budoucnost	Rovnost ve společnosti

⁴⁵ Velehradský, A.: Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka, Praha, Svoboda 1978. str. 49

⁴⁶ katedra psychologie PEF ČZU – Hodnoty našich studentů, Odborné konference, 18.09.1998
<http://www.agris.cz/vyzkum/detail.php?id=104985&iSub=566&PHPSESSID=71>.
 (staženo 1.4.2007)

Výsledky naznačují, že ačkoliv se hodnoty a hodnotová orientace formují na základě individuálních zkušeností, významný vliv na ně má i společnost, ve které žijeme, sociální normy, významné historické události, vzory a celkový společenský kontext.

K. Hnilica⁴⁷ rozlišuje následující základní modely nazírání na vývoj a změny hodnot a hodnotových orientací.

Model kohort předpokládá, že hodnoty a postoje jsou si vzájemně podobné u kategorií jedinců, kteří prochází klíčovými událostmi ve stejném věku (kohort). Veškeré rozdíly mezi kohortami jsou podle tohoto modelu vysvětlovány vlivy sdílených zkušeností.

Model periody pracuje s historickými událostmi, které zasáhly buď pouze některé kohorty, nebo všechny, avšak v jiné vývojové fázi. Hodnoty kohort se podle tohoto modelu mění pouze vlivem těchto událostí.

Model interakce kohorty a historické epochy kombinuje již zmíněné modely a předpokládá, že historická událost působí silněji na určité kohorty než na kohorty jiné.

Model zrání vidí procesy zrání jako jednou příčinu změn hodnot. Tyto procesy jsou úzce spojeny s chronologickým věkem a proto tento model říká, že příslušníci stejných věkových skupin stejné hodnoty nezávisle na příslušnosti ke kohortě i na historických událostech.

Úplný model je pak modelem faktorů kohorty, historie a zrání a jejich vzájemných interakcí.

O tom, jak se hodnoty v životě dítěte utvářejí, říkají manželé **Eyerovi**: „Pochytí je od svých vrstevníků, z televize, ale nejvíce v rodině. Tyto hodnoty projdou určitou zkouškou a možná se změni při nástupu do školy. Dospívající pak začnou bojovat o samostatnost a utvoří si vlastní hodnotový systém, který je sice nezávislý na systému rodičů, ale obvykle se od něj příliš neliší.“⁴⁸

⁴⁷ Hnilica, K.: Vývoj a změny hodnot v dospělosti. Československá psychologie. LI, 2007, 5. str. 437 - 439

⁴⁸ Eyer, L., Eyer, R.: Jak naučit děti hodnotám. Praha, Portál 2000, str. 10

Pokud tento postup internalizace hodnot zobecníme, můžeme mluvit o několika způsobech, kterými jsou hodnoty člověka formovány. Jde o⁴⁹:

- Vštěpování:

Zde hrají roli rodiče, učitelé, náboženské i pracovní instituce, které k ovlivňování hodnot jedince využívají výkladu, moralizování, pravidel, odměn, trestů, symbolů atd. Tento způsob však často vede k rozporům mezi teorií a praxí.

- Osobní příklad:

Je efektivním způsobem manifestace vlastních hodnot v činnosti, neboť jde vlastně o dětem přirozené observační učení. Problém však nastává ve chvíli, kdy dítě má několik vzorů, a každý z nich zastává jiné hodnoty.

- Vyjasňování hodnot:

Je metodou založenou na introspekci, procesu zhodnocování a osobního rozhodnutí. Zhodnocování hodnot je ve zkratce procesem zahrnujícím ocenění vlastních přesvědčení a chování, volba vlastních přesvědčení a chování, jednání podle vlastního přesvědčení.

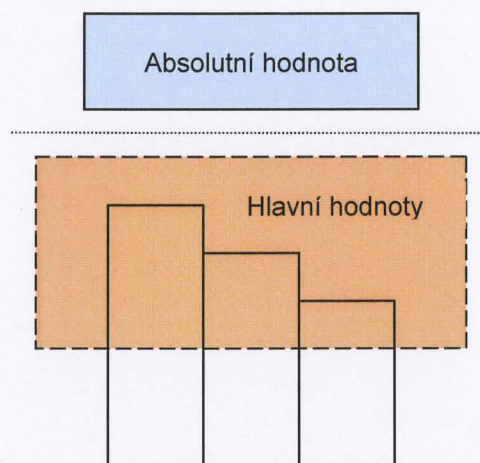
Hodnoty, které jsou zprvu součástí vnějšího prostředí se nejen působením sociálního prostředí, ale i činností člověka samotného, stávají jeho vlastní součástí a vytváří si místo v jeho osobnosti. Tento proces trvá, dokud se hodnoty nestanou jeho součástí. Naopak, mohou být také zcela vyloučeny z jeho motivační struktury, neboť je člověk za své nikdy nepřijme.

Nemůžeme však hovořit o konečném vytvoření hodnot, neboť hodnotový systém není neměnný. Ačkoliv longitudinální výzkumy ukazují na relativně dlouhodobou stálost základních charakteristik hodnotového systému u člověka (viz výzkumy níže), utváření hodnot je celoživotní proces, který pružně reaguje na zkušenosti, společenské prostředí i potřeby.

⁴⁹ Simon, S., Howe, L., Kirschenbaum, H.: Vyjasňování hodnot. Praha, Talpress 1997. str. 21 – 25

Zmiňovanou proměnlivost síly jednotlivých hodnot blíže popisuje K. Popielski⁵⁰, který se zabýval hodnotami a jejich spojitostí se smyslem života. Rozděлил hodnoty do skupin podle jejich důležitosti, a podle toho, jak silnými determinanty chování aktuálně jsou.

Popielski svůj model vidí následovně:

Obrázek 4: Hierarchický model uspořádání hodnot podle K. Popielskiho⁵¹

Zcela nejvýše v jeho modelu může (avšak nemusí, respektive u fungující osobnosti by neměla) stát absolutizovaná hodnota, která je nejsilnější a má nejvyšší prioritu ze všech. Není však zdravou komponentou, neboť je natolik silná, že zabraňuje rozvoji hodnot jiných a negativně pak zasahuje do efektivního fungování hodnotového systému, který se stává rigidním.

Naopak, integrující funkci má hodnota absolutní, která je jakýmsi ukazatelem cesty či směru a ostatním hodnotám zároveň umožňuje růst, rozvíjet se, měnit své místo v hierarchii – to vše v závislosti na aktuální situaci a čase. Také umožňuje odolnost celého systému smyslu života vůči frustracím konkrétních specifických cílů, či neschopnosti jich dosahovat. Ta tedy představuje právě tu stabilní složku hodnotové orientace, která se povětšinou v průběhu života příliš nemění.

Ostatní hodnoty pak mohou nabývat různé intenzity, v čase se mění a vytvářejí v závislosti na zkušenostech i aktuálních podmínkách prostředí.

⁵⁰ Popielski, K.: Sens i wartość życia jako kategorie antropologiczno-psychologiczne. In: Popielski, K. (Ed.): Człowiek - pytanie otwarte. Lublin, KUL 1987, str. 107-179.

Ty hodnoty, které jsou v danou chvíli nejsilnější a nejvíce determinují chování a jednání jedince jsou „hlavní hodnoty“. Celý systém hodnot se vyvíjí určitým směrem – za absolutní hodnotou, která však jednotlivé hodnoty nikterak neomezuje, pouze je koriguje, sjednocuje a usměrňuje, vzniká fungující a pružný systém hodnot.⁵²

2.4.1 Příklady hodnotových orientací

Průkopníkem ve výzkumu hodnotových orientací je **E. Spranger**, který v roce 1922 vytvořil škálu 6 typů osobností podle toho, jak hodnotí svět a pohlíží na něj. Tyto kategorie Spranger nazval „Lebensformen“. Šlo o následující kategorie, z nichž každá má svou „centrální“ hodnotu⁵³:

- typ teoretický – hodnota pravda,
- typ ekonomický – hodnota užitečnost,
- typ estetický – hodnoty forma a harmonie,
- typ sociální – hodnota láska k lidem,
- typ politický – hodnota moc,
- typ náboženský – hodnoty jednota, svornost.

Takto jednoznačně vymezené hodnotové typy jsou však spíše uměle vytvořené kategorie, protože v praxi na sebe vzájemně působí a vytváří tak smíšené typy. „...vždy určitý smyslový nebo hodnotový směr bývá v individuální struktuře nasazen jako vládnoucí. Podle našeho principu, že v každém duševním jevu je totalita ducha nějakým způsobem imanentní, pak nemohou chybět ani jiné duševní akty. Jejich působení je ale vždy tak deformováno, že se jeví jako podřízené převládajícímu hodnotovému směru... Nesou své zabarvení, nebo, pokud to není možné, jsou potlačeny až do bezvýznamnosti. Tento stav můžeme symbolizovat hrací kostkou,

⁵¹ Popielski, K.: Sens i wartość życia jako kategorie antropologiczno-psychologiczne. In: Popielski, K. (Ed.): Człowiek - pytanie otwarte. Lublin, KUL 1987a, str. 117

⁵² Popielski, K.: Sens i wartość życia jako kategorie antropologiczno-psychologiczne. In: Popielski, K. (Ed.): Człowiek - pytanie otwarte. Lublin, KUL 1987, str. 107-179.

⁵³ Allport, G.W, Vernon, P.E., Lindzey, G.: Study of values, third edition (Manual). Boston, Houghton Mifflin company 1960, str. 4 - 5

kteřá má vždy na horní ploše určité číslo. Ostatní čísla nechybějí, nýbrž jsou k horní číslici v určitém zákonitém postavení.“⁵⁴

Hodnotové orientace jako celek byly předmětem zájmu i **Ch. Morrise**, který je nazval Cestami života. Na základě dotazníkových výzkumů stanovil tři základní životní cesty⁵⁵, které se od sebe odlišují svou motivační silou a orientací :

- cesta buddhistická – sebeovládání, překonání smyslových žádostí, touha po úspěchu a nesmrtelnosti,
- cesta prométheovská – tendence účinně zacházet se světem a přetvářet ho,
- cesta dionýská – uspokojení aktuálních přání, preference vášní a pocitů.

Tyto „cesty života“ vlastně představují postoj k životu, který charakterizuje konkrétního jedince. Jejich různá kombinace a intenzita vytváří celkem 13 cest života, které se vyskytují jak u jednotlivců, tak u celých sociálních skupin.

Hodnotové orientace ve vztahu k druhým zkoumal **L.V.Gordon**, který mluví o interpersonálních hodnotách v rámci osobnosti. Šest základních, podle Gorgona⁵⁶, je podpora, konformita, uznání, nezávislost, benevolence a vůdcovství. Tyto hodnoty determinují intenzitu a způsob interakce jedince s jeho sociálním prostředím a tak se promítají například i do jeho profesních vztahů.

⁵⁴ Spranger, E.: Lebensformen. Halle, Max Niemeyer 1925, str. 115 - 116

⁵⁵ Svoboda, M.: Psychologická diagnostika dospělých. Praha, Portál 2005, str. 235

⁵⁶ Mikšík, O.: Psychologická charakteristika osobnosti. Praha, Karolinum 2003, str. 72 - 73

2.5 Funkce hodnot v životě člověka

Názory na to, co hodnoty pro člověka znamenají a jakou funkci v osobnosti zaujmají, se různí.

V. E. Frankl, jakožto jeden z představitelů existenciální psychologie, například obecně shrnuje význam hodnot pro člověka následovně⁵⁷:

- hodnoty se žijí a uskutečňují – tvoří realitu a kvalitu existenciálního charakteru,
- napomáhají rozvoji a dozrávání člověka,
- uspořádávají – tvoří jasné zásady, tvoří smysluplný život,
- umožňují člověku transcendovat – díky hodnotám jsme schopní překonávat omezení sebe sama i prostředí,
- umožňují tvořivé zvládnutí utrpení,
- dávají životu význam – smysl, tudíž jsou i cestou k jeho upevnění a realizaci.

Co se týče funkcí hodnot v životě člověka, mají zásadní význam i pro celkové duševní zdraví jedince. Hodnoty zajišťují mimo jiné i stabilitu našeho chování a jsou nedílnou součástí emočního prožívání.

R. C. Priddy definuje funkci hodnot pro psychické zdraví takto: „Optimální psychická rovnováha, stabilita a nezávislost jsou výsledkem dlouhodobé integrace hodnot v chování člověka. Jejich přítomnost či naopak absence v životě člověka je klíčem k psychické stabilitě a zdraví.“⁵⁸

Toto tvrzení podporují i psychiatři, kteří také ukazují na to, že „u osob s defektní hierarchií hodnot ... může docházet k asociálnímu ‚psychopatickému‘ chování, k němuž původně neměli zvláštní dispozice.“⁵⁹

Vztah hodnot a duševního zdraví najdeme i u V. E. Frankla, který v souvislosti se vznikem neuróz konstatuje: „Neurózy nepramení v konfliktech mezi hnacími silami a instinkty, ale spíš v konfliktech mezi rozmanitými hodnotami...“.⁶⁰

⁵⁷ Frankl, V.E.: Vůle ke smyslu, vybrané přednášky o logoterapii. Brno, Cesta 1977. str.18 – 21

⁵⁸ Priddy, R.C.: The human whole. <http://home.no.net/rrpriddy/P/index.html>. (staženo 1.8.2006) str.12

⁵⁹ Raboch, J., Zvolský, P.: Psychiatrie. Praha, Galén 2001, str. 537

⁶⁰ Frankl, V.E.: Člověk hledá smysl, úvod do logoterapie. Praha, Psychoanalytické nakladatelství 1994. str. 67

Hodnoty jsou spjaty i s morálkou. Jejich funkcí je také zajistit morálně čisté jednání. V souvislosti s morálkou nezáleží jenom na tom, nakolik jsou dané hodnoty zvnitřněny, ale také na tom, jak je daná situace nahlížena.

Vztah hodnot a morálky komentuje F. H. Allport: „Plná realizace lidských hodnot je možná pouze tehdy, jestliže člověk upřednostní před pouhou kontrolou svobodu vlastního morálního a intelektuálního úsudku.“⁶¹

Vztahem hodnot a morálky se také zabývá řada výzkumů, např. studie I. Prilleltenskyho a R. Walsh-Bowense z roku 1999, jejíž výsledky jsou prezentovány níže.

Jednání podle vlastních internalizovaných hodnot je znakem nejvyšší morální vyspělosti, které však ne každý jedinec dosáhne. M. Tyrlík⁶² na základě Kohlbergových stadií morálního usuzování uvádí příklady způsobů reprezentace určité situace, podle kterých je vyvozováno chování, ať již morální či nemorální. Každý styl reprezentace je spojen s konkrétním stadiem morálního vývoje:

- autocentrické – situace je prezentována skrze jedince a jeho vlastní potřeby,
- sociocentrické – na situaci je nahlíženo skrze sociální skupinu či jedince jakožto člena sociálního uskupení,
- univerzalistické – na situaci je nahlíženo skrze vlastní přesvědčení a hodnoty.

To, že hodnoty hrají svou roli až ve stadiu nejvyšším ukazuje, že hodnoty mohou vést k mravně čistému chování samy od sebe, aniž by bylo třeba dalších preventivních či usměrňovacích mechanismů ze strany společnosti.

⁶¹ Allport, F.H.: Social Psychology and Human Values. International Journal of Ethics, XXXVIII, 1928, str. 369-388.
http://spartan.ac.brocku.ca/~lward/Allport/Allport_1928.html. (staženo 1.4.2007)

⁶² Tyrlík, M.: Morální jednání. Brno, Masarykova univerzita 2004, str. 23

3 Metody a dosavadní výzkumy hodnot

Hodnoty byly a jsou v oblasti zájmu psychologických výzkumů, což dokazuje skutečnost, že studie týkající se nejrůznějších skupin populace vznikají takřka po celém světě. Výzkumy hodnot spadají do nejrůznějších odvětví psychologie – přes psychologii klinickou, mezikulturní, pedagogickou, práce a organizace až po poradenskou psychologii.

Níže jsou přiblíženy jen některé z těchto výzkumů. Jejich výběr byl založen na snaze vytvořit přehled vývoje výzkumu hodnot a také nastínit šíři možností jejich využití. Výběr se zároveň řídil i snahou co nejvíce přiblížit možnosti využití metod, které budou použity v praktické části této diplomové práce. Následující výčet je tedy pouze informační a ne sumární, neboť není v možnostech rozsahu této práce provést systematický přehled celé dosavadní výzkumné činnosti v oblasti hodnot.

Metody, které nejvíce souvisejí se zaměřením této práce a s její praktickou částí, jsou podrobněji rozvedeny níže. Kromě nich však existuje i řada dalších zabývajících se hodnotami a hodnotovými orientacemi, např. Vonkomerův dotazník HO-PO-MO, Morrisův dotazník Cesty života a další.

3.1 Study of Values

Kategorizaci hodnotových orientací E. Sprangera (viz výše) rozvinul G. W. Allport a P. E. Vernon. Zajímalo je, zda jsou tyto kategorie hodnotových orientací měřitelné, zda jsou validní a zda jedinci spadají výhradně do jedné z těchto kategorií, či zda existují i typy smíšené. Proto Allport společně s Vernonem vytvořili v roce 1931 Manuál k testu „A test for personal values“, který měl odpovědět na jejich položené otázky⁶³.

Ačkoliv Allport vycházel ze Sprangerovy typologie, nevnímal jednotlivé typy zcela stejně jako původní autor. Zatímco Spranger chápe hodnoty a z nich vycházející hodnotové typy jako součást „objektivního ducha“, tedy jako něco, co existuje nad člověkem a je mu dáno apriorně, Allport na celou věc nahlíží jinak. Hodnoty chápe jako součást osobnosti, důsledek vrozených dispozic a dominantních zájmů. Chápe chování (tedy i preference hodnot) jako funkci osoby, která je sama především strukturou

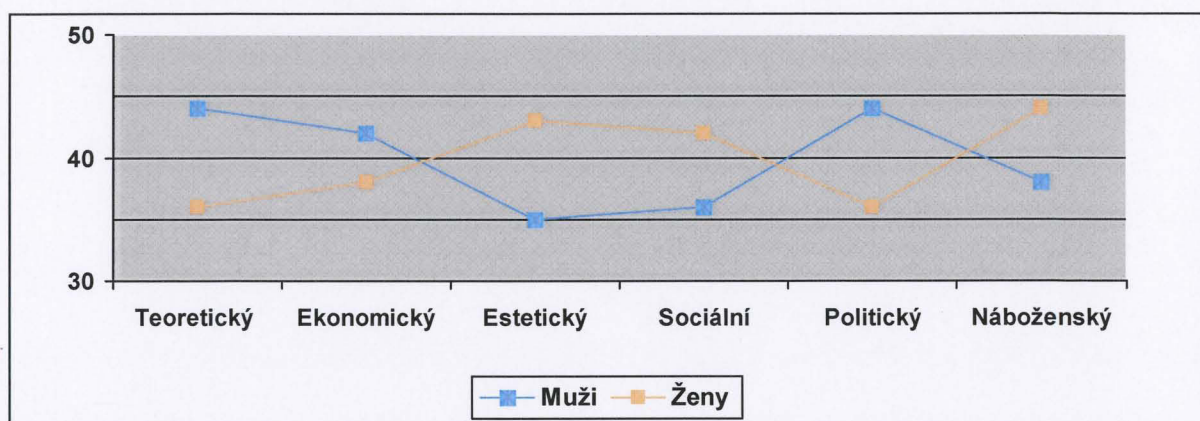
⁶³ Allport, G.W.: The person in psychology. Boston, Beacon press 1968, str. 51

dispozic. Tento pohled můžeme pro zobecnění vyjádřit vzorcem:

$$B = f(P)^{64}$$

Po vydání prvního manuálu Allport a Vernonem svůj dotazník ještě za spolupráce s G. Lindzeyem dvakrát upravili a revidovali. Druhá revize (první je z roku 1951) v roce 1960 měla za výsledek poslední a dodnes používanou verzi dotazníku s názvem Study of Values – third edition (SV).

Díky dlouhodobým výzkumům a množství dat se těmto autorům podařilo odpovědět na původní otázku a také zjistit zastoupení jednotlivých typů v populaci. Zároveň ukázali, že se v běžné populaci výrazně liší průměrný profil mužů a žen – viz uvedený graf 1⁶⁵.

Graf 1: Průměrný profil mužů a žen

Dotazník byl sestaven na základě mnoha empirických dat, navíc byl dvakrát revidován, aby jeho výsledky byly co nejvíce validní a reliabilní. To vše ukazuje na vysokou propracovanost této metody.

Její přínos pro vědu dokládá i fakt, že byla použita v řadě výzkumných studií, a to nejen v době svého vzniku, ale i v současnosti, tedy skoro po padesáti letech. Současně je využívána i pro výzkum v nejrůznějších státech světa, napříč nejrůznějšími národnostmi se specifickou mentalitou⁶⁶.

⁶⁴ Kolaříková, O.: Problémy struktury osobnosti. Praha, Academia 1981. str. 39 – 40

⁶⁵ Allport, G.W, Vernon, P.E., Lindzey, G.: Study of Values, third edition (Test booklet). Boston, Houghton Mifflin company 1960. str. 12

⁶⁶ např. Simadi, Fayez A., Kamali, Mohammad A. :Assessing the values structure among United Arab emirates university students, 2004. http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa3852/is_200401/ai_n9352667/pg_1 (staženo 4.4.2007)

Fakt, že jde stále o „živou“ metodu mne utvrzuje v názoru, že její kvalita je nepopiratelná. Navíc jejím použitím lze porovnávat výsledky vlastních výzkumů s řadou dat, která vyšla z této metody již dříve.

Níže uvádím výsledky několika výzkumů, které konkrétně ukazují na využitelnost této metody v praxi a na šíři jejího využití.

3.1.1 Study of Values u specifických skupin populace

Díky datům které nasbíral Allport a také společně s výsledky studií Guthrieho a McKendryho z roku 1963 i studií Moseové se podařilo stanovit rozložení hodnotových orientací ve specifické skupině populace – zaměstnaných amerických žen (ve stejné době byl proveden totožný výzkum i u mužské části populace, jeho výsledky však Allport blíže nezmiňuje). Výsledky shrnuje následující tabulka průměrných skóre⁶⁷ se zvýrazněnými nejnižšími (modře) a nejvyššími (oranžově) hodnotami:

Tabulka 4: Průměrné skóre zaměstnaných amerických žen

Typ / Skupina	Vysokoškolačky (n = 2 475)	Graduované zdravotní sestry školené k vyučování (n = 328)	Graduované studentky obchodní administrativy (n = 77)	Učitelky v Mírových sborech (n = 131)
Teoretický	36,5	40,2	37,3	40,6
Ekonomický	36,8	32,9	40,4	29,9
Estetický	43,7	43,1	46,8	49,3
Sociální	41,6	40,9	35,0	41,2
Politický	38,0	37,2	41,8	39,7
Náboženský	43,1	45,7	38,7	39,2

Tabulka jasně ukazuje rozdíly mezi jednotlivými skupinami žen:

- Učitelky (skupina 2 a 4) dosahují výrazně vyšších skóre u hodnotového typu teoretického než ostatní skupiny.
- Nejvyšších skóre u ekonomického hodnotového typu vykazují podle očekávání ženy z obchodní administrativy. U těchto žen je také vysoký

⁶⁷ Allport, G.W.: The person in psychology. Boston, Beacon press 1968. str. 52

skór u typu politického a naopak nejnižší u sociálního typu, což odpovídá tomu, jak si obecně představujeme charakteristiky osob působících v obchodě.

Metoda SV byla použita B. Mawardiovou i při zjišťování hodnotových orientací u žen působících v nejrůznějších pracovních odvětvích. Ženy ze zkoumaného vzorku byly absolventkami a jejich hodnotové orientace byly měřeny 15 let poté, co dokončily studia. Následující tabulka⁶⁸ ukazuje na signifikantní rozdíly oproti průměrným skórum studentek stejné školy.

Tabulka 5: Rozdíly ve skórech absolventek (dle pracovní oblasti) a průměrných studentek

Pracovní oblast / Typ	Typ teoretický	Typ ekonomický	Typ estetický	Typ sociální	Typ politický	Typ náboženský
Obchod (n=64)	nižší	vyšší				
Medicína (n=42)	vyšší	nižší			nižší	
Literatura (n=40)	vyšší	nižší	vyšší			
Umění (n=37)			vyšší	Bižší		
Věda (n=28)	vyšší		nižší			
Vláda (n=24)	vyšší			Nižší		nižší
Sociální obl. (n=26)				Vyšší		
Náboženství (n=11)					nižší	vyšší

⁶⁸ Allport, G.W.: The person in psychology. Boston, Beacon press 1968, str. 53

3.1.2 Výzkum stability hodnotových orientací v čase

V roce 1996 zveřejnil tým z Iowaské univerzity výsledky studie stability příslušnosti k hodnotovým orientacím u nadaných dětí⁶⁹. Tato studie porovnávala výsledky SV u třináctiletých nadaných dětí s výsledky totožného testu administrovaného stejným osobám po dvaceti letech.

Ve zkoumaném vzorku bylo 94 mužů a 109 žen, které byly vybrány na základě svého matematického nadání. Průměrné hodnoty dosažené probandy v SV ve třinácti a třiatřiceti letech ukazuje následující tabulka⁷⁰, kde jsou vždy barevně vyznačeny dva nejvýraznější typy hodnotových orientací (tmavší barva = nejvýznamněji zastoupený typ, světlejší barva = druhý nejvýznamněji zastoupený typ) :

Tabulka 6: Hodnotové typy a jejich stabilita v čase

Typ	Ženy		muži	
	13 let	33 let	13 let	33 let
Teoretický	37,8	39,5	46,9	45,0
Ekonomický	35,7	40,2	40,8	42,9
Politický	39,3	37,0	45,1	40,7
Estetický	40,7	42,2	31,8	38,2
Sociální	47,1	41,5	39,7	37,3
Náboženský	39,5	39,6	35,4	35,8

Výsledkem této studie tedy bylo potvrzení výsledků původních autorů metody, že muži mají opravdu obecně profil „teoreticko-politicko-ekonomický“ a že je více diferenciovaný než ženský profil. To se tedy nezměnilo ani po 40 letech.

V oblasti vývoje hodnotových orientací v čase výzkum přinesl řadu zajímavých zjištění. S postupem času se u obou pohlaví nejvíce zvyšuje význam estetických a ekonomických hodnot, zatímco význam hodnot politických a sociálních se obecně snižuje.

⁶⁹ Lubinski, D., Schmidt, D.B., Benbow, C.P.: A 20-year analysis of the study of values for intellectually gifted individuals from adolescence to adulthood. Journal of Applied Psychology, 1996, vol 81. str. 443 – 451

Při srovnání hodnotových orientací u obou pohlaví také zjistíme, že v dospělosti dochází u obou pohlaví k přiblížení těm hodnotám, které byly v dětství pro obě skupiny tak charakteristické a zcela odlišné. U mužů byl v dospělosti nejvíce markantní nárůst estetických hodnot (ty jsou v popředí u žen), zatímco u žen se nejvíce zvýšil význam hodnot ekonomických, které jsou obecně charakteristické pro muže. Muži také s věkem slevují z (pro ně tolik typických) politických hodnot a ženy z hodnot sociálních, které byly hlavními dominantami jejich hodnotové orientace v dětství.

Celkově však byla potvrzena relativně stabilní hodnotová triáda „teoreticko-politicko-ekonomická“ u mužů a „esteticko-sociálně-náboženská“ u žen, ať už v dětství či v dospělosti. To umožňuje využít výsledků SV v pedagogickém poradenství v oblasti volby dalšího studijního zaměření a volby povolání, neboť hodnotové orientace v pojetí Allporta se s vývojem výrazně nemění, nebo se mění většinou jen ve směru výše uvedených pravidel.

Tato studie potvrzuje dobrou reliabilitu testu a zároveň ukazuje, že společnost (respektive obecný profil mužů a žen) se výrazně nezměnila ani téměř po půl století existence metody do takové podoby, že by pro ni tento test nebyl validní. To vše potvrzuje můj názor, že tato metoda je vhodná pro využití ve výzkumu hodnot i v dnešní době.

3.1.3 Study of Values v ČR

Tato metoda byla použita např. již v bývalém Československu. V rámci výzkumu hodnotových preferencí různých skupin pracovníků zveřejnil výsledky jeho použití v roce 1978 A. Velehradský⁷¹. Do výsledků výzkumu se promítla politická a sociální situace v komunistickém Československu.

Zde byl patrný rozdíl mezi nejčastějším hodnotovým zaměřením u tehdy nejpreferovanější skupiny pracovníků – dělníků a skupinou intelektuálů zastoupených psychology a vysokoškoláky. Dělníci měli nejvyšší zastoupení ekonomického a mocenského (politického) typu, stejně jako skupina ředitelů, zatímco u skupiny druhé převažují typy vědecké

⁷⁰ Lubinski, D., Schmidt, D.B., Benbow, C.P.: A 20-year analysis of the study of values for intellectually gifted individuals from adolescence to adulthood. *Journal of Applied Psychology*, 1996, vol 81. str. 446

⁷¹ Velehradský, A.: *Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka*. Praha, Svoboda 1978

(teoretické) a estetické. To ukazuje na to, kdo byl v tehdejší společnosti vedoucí politickou a tedy i řídicí silou.

Zajímavý je i posun preferencí hodnot vzhledem k nejvyššímu dosaženému vzdělání. Zatímco lidé se základním vzděláním nejvíce preferovali hodnoty sociální a mocenské, vysokoškoláci byli nejvíce zastoupeni v typech vědeckých a mocenských. Obecně vysoké zastoupení mocenských typů napříč všemi skupinami pracovníků může být způsobeno výběrem respondentů, kteří možná měli co nejvíce reprezentovat tehdejší společnost, nebo i tím, že na vysoké školy byli studenti přijímáni nejen podle osobnostních předpokladů, ale i podle politické příslušnosti (a tedy i zájmem o mocenské hodnoty).

Tato studie sledovala i preferenci hodnot v různých věkových kategoriích. Vývoj nejpreferovanějších hodnot ukazuje následující tabulka:

Tabulka 7 : Hodnotové preference podle věku⁷²

Věk	Do 19	20 - 29	30 – 39	40 - 49	50 - 59
Preferovaný hodnotový typ	estetický	vědecký	vědecký + mocenský	vědecký	ekonomický

Výsledky tohoto výzkumu jsou na dnešní společnost prakticky neaplikovatelné, neboť politické i kulturní pozadí dnešní společnosti je zcela odlišné. Avšak výzkumy jako tento ukazují, jak politický systém může mít vliv na formování hodnotových systémů svých občanů.

⁷² Velehradský, A.: Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka. Praha, Svoboda 1978, str.147

3.2 Výzkum morálních hodnot

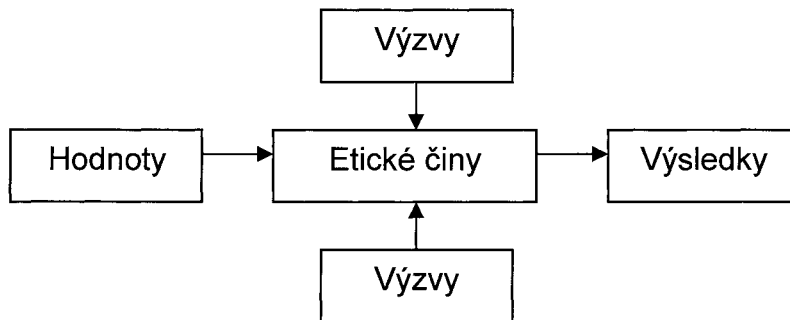
Na již dříve zmíněnou souvislost hodnot a morálky navazuje studie I. Prilleltenskyho a R. Walsh-Bowese⁷³. V roce 1999 provedli výzkum morálních hodnot v souvislosti s působením na dítě v rámci rozsáhlejšího výzkumu na vzorku osob pracujících v Kanadě v různých zařízeních pro děti. Studie pracovala s výzkumným vzorkem, v němž byli psychologové, psychiatři a další kliničtí a sociální pracovníci. Středem zájmu výzkumu bylo kromě hodnot i to, co je pro tyto pracovníky výzvou v jejich povolání a v samotné interakci s dítětem.

Využitím metod rozhovoru a workshopu výzkumníci odhalili několik základních morálních hodnot společných všem těmto pracovníkům. Tyto hodnoty dále ještě rozčlenili na dvě kategorie:

Obecné hodnoty:	Prakticky uplatňované hodnoty při práci s dětmi:
respekt k lidským právům, důstojnosti, čestnosti a soukromí,	možnost vyjádření se a možnost volby,
soucinná a odpovědná péče,	obrana nejzranitelnějšího jedince (klienta),
společenská odpovědnost.	informovaný souhlas a důvěra,
	zplnomocnění dítěte a celkový přístup založený na jeho silných stránkách,
	sledování nejlepšího zájmu dítěte.

Prilleltensky a Welsch-Bowers v této studii zároveň vyjadřují vztah hodnot k etice a chování člověka obrázkem 6. Ten naznačuje, jak morální hodnoty vedou, v ideálním případě, k etickému chování, přičemž zde spolupůsobí i aktuální a specifické výzvy z různých zdrojů (osobnost pracovníka, potřeba dítěte). To vše pak dává vzniknout konkrétnímu působení na dítě a jeho ovlivnění.

⁷³ Prilleltensky, I., Walsch-Bowers, R.: Ethics: Values and challenges in helping children. Journal of educational and psychological consultation, X, 1999, 4, str.315 - 342

Obrázek 5: Vztah hodnot k etice⁷⁴

Tento výzkum sice přispěl k osvětlení vztahu hodnot a morálky, avšak nejde o standardizovanou metodu, která by měla široké uplatnění, nebo by byla alespoň vhodná pro výzkum hodnot advokátů. Podobné metody, které jsou sestaveny speciálně pro zkoumání dané problematiky dají vysoce konkrétní data, avšak neumožňují obecné srovnání jednotlivých skupin populace či profesí. Stejně tak není ověřena jejich validita ani reliabilita.

Z těchto důvodů se přikláním k využití standardizovaných metod, obzvlášť pokud jde o screening. Teprve pro hloubkový průzkum by bylo vhodné vytvořit specifickou metodu.

3.3 Rokeach Value Survey

Milton Rokeach sestavil svůj Dotazník hodnot (RVS) na základě výzkumu mnoha skupin různého pohlaví, věku, vzdělání či náboženství. Vytvořeno bylo několik verzí, které původně obsahovaly dvanáct terminálních a dvanáct instrumentálních hodnot. Jejich počet se však v poslední, čtvrté verzi, ustálil na počtu osmnáct, neboť poté byla mimo jiné i nejvyšší reliabilita dotazníku (0,7).⁷⁵

Hned zpočátku Rokeach ukázal na existenci vzájemně se vylučujících hodnot (nebo alespoň výrazně na sebe působících), konkrétně na hodnoty „svoboda“ (Sv) a „rovnost“ (Ro). Nejvýznamnější rozdíly v preferenci těchto dvou terminálních hodnot se projevily u skupin populace zastoupené policisty (Sv–1, Ro–12) a nezaměstnanými tmavé pleti (Sv–10, Ro–1).

⁷⁴ Prilleltensky, I., Walsch-Bowers, R.: Ethics: Values and challenges in helping children. Journal of Educational and Psychological Consultation, X, 1999, 4. str.326

⁷⁵ Rokeach, M.: Beliefs, attitudes and values. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. 1968. str. 168 - 169

Opačný trend naopak vykazovali nezaměstnaní běloši (Sv–3, Ro–9), zatímco u Kalvinistických studentů nebyla preference výrazná (Sv–8, Ro–9).⁷⁶

Rokeach svou metodu použil také pro analýzu knih např. A. Hitlera či V. I. Lenina, kde preferenci hodnot „svoboda“ a „rovnost“ stanovil metodou četnosti slov spojenými s těmito hodnotami. Umístění „svobody“ a „rovnosti“ v hodnotovém žebříčku bylo u obou autorů velmi rozdílné (Sv/Ro = Hitler 18/17, Lenin 17/1)⁷⁷.

Vysoká reliabilita RVS je výraznou kvalitou této metody. Zajímavá je i možnost využití této metody v rámci analýzy stop a výsledků činnosti. Díky výraznosti postav, které pro svůj výzkum použil Rokeach, je možno porovnat jejich předpokládané hodnotové orientace (jak je stanovil Rokeach) s jejich dokumentovaným skutečným chováním, politickou orientací a názory. I toto porovnání ukazuje na schopnost dotazníku stanovit skutečnou hierarchii hodnot, a to i nadčasově. RVS byl sestaven v minulém století, avšak je aplikovatelný i na data z doby před svým vznikem a stejně tak předpokládám jeho využitelnost i pro současnou populaci.

Naopak nevýhodou u této metody je nucená preference pouze jedné hodnoty, ačkoliv dvě hodnoty mohou v hodnotové hierarchii u daného jedince zastávat stejnou pozici. Problémem je i velké množství hodnot, které má za následek rozptýlenost preferencí a tedy i menší statistickou významnost. Proto někteří autoři volí jiné metody práce s RVS za účelem redukce celkového počtu položek. Užívá se například transformace hodnot na několik základních faktorů dle výsledků faktorové analýzy^{78 79}, sdružení synergických hodnot do clusterů⁸⁰, označení určitého počtu

⁷⁶ Rokeach, M.: Beliefs, attitudes and values. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. 1968. str. 170 – 171.

⁷⁷ Rokeach, M.: Beliefs, attitudes and values. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. 1968. str. 172.

⁷⁸ viz. Kolenatá, L.: Pracovní motivace ve vztahu k hodnotové orientaci administrativních pracovníků v bankovníctví. Diplomová práce FF MU v Brně, Psychologický ústav, 2005/2006. http://is.muni.cz/th/53004/ff_m/Kolenata_DP.txt (staženo 29.12.2006)

⁷⁹ <http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/ppsw/1996/d.l.h.m.debats/c5.pdf> (staženo 12.2.2007)

⁸⁰ Řehan, V., Cakirpaloglu, P.: Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. Československá psychologie, XLIV, 2000, 3. str. 202 – 215

nejvýznamnějších a nejméně významných hodnot (bez konkrétního pořadí)⁸¹ atd.

3.3.1 Rokeach Values Survey v mezikulturních srovnáních

V roce 1994 bylo provedeno srovnání hodnot americké a čínské populace právě metodou RVS, konkrétně pouze částí obsahující instrumentální hodnoty⁸². Čínskými probandy byli studenti pocházející ze Šanghaje a Bankoku, zatímco americkou populaci charakterizovala data z výzkumů M. Rokeache z roku 1968 a 1971.

V této studii jsou porovnávány časově nekorespondující data. Obzvláště na přelomu 80. a 90. let došlo k významným celosvětovým politickým a sociálním změnám, které měly výrazný vliv na myšlení a hodnoty lidí v mnoha zemích. Následující srovnávání je tedy lépe brát s jistou rezervou, protože není doloženo, že se tyto společenské změny nepromítly i do hodnotových orientací americké populace.

Při analýze hodnotových orientací čínských probandů byla zjištěna vysoká preference hodnot „veselost“, „laskavost“ a „nezávislost“. Preference prvních dvou hodnot koresponduje s filozofií Konfucianismu, který je v Číně hojně rozšířen, zatímco „nezávislost“ je znakem vlivu východní kultury a pro ni typického individualismu. Naopak v USA byli nejvíce upřednostňovány hodnoty „poctivost“, „ctižádostivost“ a „zodpovědnost“.

Zatímco v USA probandi vykazovali vysokou variabilitu preference hodnot v závislosti na příslušnosti k určité sociální, věkové či jiné skupině, u čínských probandů nebyl zjištěn statisticky významný rozdíl mezi jednotlivými skupinami. Významný rozdíl v preferenci určitých hodnot byl pouze u skupin rozdělených podle vzdělání. Zde hodnotu „sebekontrola“ více preferovali lidé s vyšším vzděláním, stejně jako hodnoty „schopnost“, „smířlivost“ a „zodpovědnost“.

⁸¹ <http://www.acrwebsite.org/volumes/display.asp?id=11310>. (staženo 19.3.2007)

⁸² <http://www.acrwebsite.org/volumes/display.asp?id=11310>. (staženo 19.3.2007)

3.3.2 Vliv významných událostí a gender rozdíly

Jane Piirth z Ashland Univerzity⁸³ se v rámci výzkumu hodnot nadaných studentů metodou RVS zaměřila nejen na rozdíly v hierarchii hodnot u mužů a žen, ale také na případné změny v hierarchii po teroristických útocích ze dne 11.9.2001.

Studie byla prováděna v letech 1999 – 2002, přičemž data byla rozdělena na sebraná „před 11.9.2001“ a po „11.9.2001“. V první skupině byla data od 191 respondentů, ve druhé pak 96 studentů Ohio Summer Honors Institute.

V oblasti gender potvrzuje tato studie původní Rokeachovy závěry, že rozdíly mezi hodnotovými orientacemi mužů a žen jsou velice malé. Kromě podobné preference nejvýznamnějších hodnot to dokazuje i fakt, že hodnota „Bezpečnost národa“ byla vždy na posledním místě hierarchie. Tyto preference se výrazně nezměnily ani po teroristických útocích z 11.9.2001.

Tabulka 8: Preference hodnot u mužů a žen před a po 11.9.2001

	Ženy před 11.9.2001	Muži před 11.9.2001	Ženy po 11.9.2001	Muži po 11.9.2001
Term. hodnoty	1) sebeúcta 2) pravé přátelství 3) svoboda	1) svoboda 2) pravé přátelství 3) moudrost	1) svoboda 2) pravé přátelství 3) sebeúcta	1) pravé přátelství 2) moudrost 3) svoboda
Instrum hodnoty	1) poctivost 2) láska 3) odvaha	1) poctivost 2) intelekt 3) fantazie	xxx	xxx

Bez výraznějších rozdílů jsou i celkové hodnotové orientace studentů před a po útocích. Jediný zajímavější posun byl u mužů, kteří po 11.9.2001 umísťovali „Bezpečnost národa“ na sedmácté místo.

⁸³ <http://personal.ashland.edu/~jpiirto/values%20study.html>. (staženo 19.3.2007)

Tabulka 9: Celkové preference hodnot před a po 11.9.2001

	Celkově před 1.9.2001	Celkově po 1.9.2007
Terminální hodnoty	1) spása duše 2) svoboda 3) sebeúcta	1) spása duše 2) přístupnost názorům 3) mír ve světě
Instrumentální hodnoty	1) láska 2) poctivost 3) fantazie	1) poctivost 2) láska 3) loajalita

Tyto výsledky byly pro autorku překvapující, neboť devět měsíců po tak tragické události neposílily hodnoty jako je „mír ve světě“ ani „bezpečnost národa“. Tato událost neměla na hodnotové orientace probandů prakticky žádný vliv.

To potvrzuje pojetí hodnot jakožto trvalých charakteristik osobnosti, které se vytváří dlouhodobě a izolované události na ně nemají výrazný vliv. Roli zde pravděpodobně hrál i fakt, že se teroristické útoky obyvatel Ohia s největší pravděpodobností přímo nedotkly a tudíž pro ně nebyly natolik významné, aby ovlivnily stabilní hierarchii jedinců.

3.3.3 Využití Rokeach Values Survey v ČR

RVS byl použit například ve studii zaměřené na sociální statut a hodnotové orientace mládeže z různých sociálních vrstev⁸⁴. Studie byla provedena na vzorku 1074 osob ve věku osmnáct až dvacet dva let, které byly podle určitých klíčů (vzdělání a zaměstnání rodičů, vzdělání a zaměstnání probandů, měsíční rodinný příjem atd.) rozděleny do pěti sociálních kategorií. Účelem této studie bylo zjistit, zda existují rozdíly v hodnotových orientacích jednotlivých sociálních kategorií a také identifikovat tzv. hodnotové clustery.

Teorie hodnotových clusterů vychází z původního Rokeachova předpokladu, že terminální i instrumentální hodnoty na sebe působí – synergisticky či antagonisticky a na základě těchto sil tedy mohou vznikat shluky hodnot, které vykazují jisté pravidelnosti. Díky kladným

⁸⁴ Řehan, V., Cakirpaloglu, P.: Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. Československá psychologie, XLIV, 2000, 3, str. 202 – 215

a záporným vztahům by tak bylo z přítomnosti jedné hodnoty v motivačním systému osobnosti možné vyvodit i přítomnost synergistické hodnoty a vyloučit či minimalizovat pravděpodobnost výskytu hodnoty antagonistické.

Korelační analýza naznačila tendence k seskupování způsobů chování a ke vztahům hodnot⁸⁵ (viz tabulka 10 a 11).

Tabulka 10: Antagonistické vztahy hodnot

Antagonisté			korelace
cluster A a C	x	cluster B	-0,15 až -0,49
intelekt (I) logika (I) sebekontrola (I)	x	Čistota (I) ochota (I) smířlivost (I)	-0,17 až -0,34
svobodomyšlnost (I) nezávislost (I) odvaha (I)	x	laskavost (I) poslušnost (I) přívětivost (I) zodpovědnost (I)	-0,16 až -0,29
ctižádostivost (I)	x	přívětivost (I) ochota (I) poctivost (I) laskavost (I)	-0,2 až -0,28
veselost (I)	x	zodpovědnost (I) sebekontrola (I)	-0,2 až -0,22

Tabulka 11: Synergistické vztahy hodnot

	Clustery (synergisté)	korelace		Clustery (synergisté)	korelace
C	Bezpečí národa (T) mír ve světě (T)	0,57	G	sebekontrola (I) zodpovědnost (I)	0,3
A	upřímné přátelství (T) moudrost (T) sebeúcta (T)	0,3 až 0,5	E	smířlivost (I) poctivost (I) ochota (I)	0,25 až 0,28
B	pohodlný život (T) vzrušující život (T) pocit úspěšnosti (T)	0,4 až 0,45	D	Svobodomyšlnost (I) schopnost (I) ctižádostivost (I)	0,21 až 0,23
F	laskavost (I) přívětivost (I)	0,34			

U mladé české populace jsou celkově nejvíce preferovány hodnoty: svoboda, rodinné bezpečí, zralá láska, štěstí, upřímné přátelství, mír ve světě, moudrost, vnitřní harmonie, zodpovědnost, poctivost, veselost,

⁸⁵ Značky v závorkách u jednotlivých hodnot určují, zda jde o hodnoty terminální (T) či instrumentální (I).

odvaha, ochota, čistota a laskavost. Naopak, nejnižší preferenci mají hodnoty krása, pohodlný život, společenské uznání, spása duše, fantazie či smířlivost a poslušnost.

Výzkum neprokázal významný vztah změny hodnotových orientací v souvislosti se sociálním statusem (korelace nedosahovaly ani hodnot 0,25). Výsledky však zároveň naznačují, že růst sociálního statusu podporuje význam takových hodnot, jako je vnitřní harmonie, sebeúcta, nezávislost a intelekt.

Tato studie ukazuje, že RVS je v ČR použitelný napříč všemi sociálními kategoriemi, neboť jejich hodnotové orientace jsou si vcelku podobné. To umožňuje jeho širokou využitelnost.

Použití této metody v rámci vědeckého výzkumu v ČR, ačkoliv nebyla standardizována na českou populaci ani nebyl proveden její odborný překlad (tak jak to vyžadují metodiky při standardizaci), je precedentem pro její další využití. V ČR se však setkáváme s rozdíly ve výstupních datech různých studií, neboť každým překladem původního RVS vzniká poněkud odlišná verze dotazníku.

3.4 Schwartzův dotazník hodnot (SVS)

SVS je dotazník, který zkoumá jak hodnoty individuální, tak hodnoty celé kultury. Všech deset typů individuálních hodnot, které SVS měří, se vyskytuje v každé kultuře, ale mění se zde jejich důležitost.

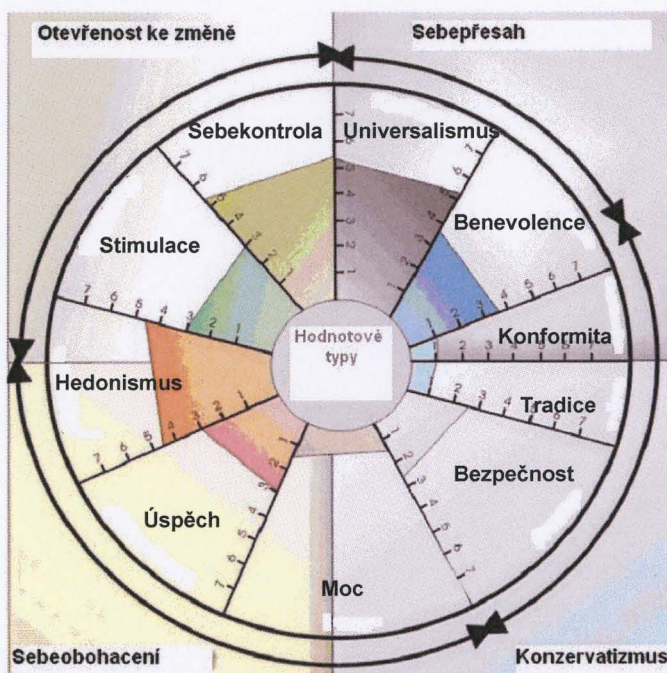
Základní typy individuálních (které jsou jinak také nazývány jako motivační typy hodnot) a kulturních hodnot jsou podle SVS⁸⁶ následující:

Tabulka 12: Individuální hodnoty

Moc	Motivační cíl mocenských hodnot je zaměřen na sociální statut a prestiž, kontrolu či dominanci nad ostatními a nad prostředky.
Úspěch	Primární cíl tohoto typu je osobní úspěch demonstrován kompetencemi. Kompetence jsou hodnoceny tím, co je ceněno systémem nebo organizací, ve které se člověk nachází (pracuje).
Hedonismus	Motivační cíl tohoto hodnotového typu je požitek nebo smyslové potěšení. Tento hodnotový typ je odvozený od psychických potřeb a potěšení z jejich uspokojení.
Stimulace	Motivační cíl stimulačních hodnot je vzrušení, nové a životní výzvy. Tento hodnotový typ je odvozen z potřeby po změně a stimulaci a zachování optimální míry aktivace. Vyhledávání vzrušení může být výsledkem silných stimulačních potřeb.
Sebekontrola	Motivační cíl tohoto hodnotového typu je nezávislé myšlení a jednání (například tvoření, objevování). Sebekontrola přichází z potřeby kontroly a mistrovství společně s potřebou autonomie a nezávislosti.
Universalismus	Motivačním cílem universalismu je porozumění, uznání, tolerance a ochrana blaha všech lidí i přírody.
Benevolence	Motivační cíl hodnot benevolence je chránit a zlepšovat blaho lidí se kterými má člověk častý osobní kontakt. Je to zájem o blaho ostatních, kteří jsou definováni více úzce než u Universalismu.
Zvyk (tradice)	Motivační cíl zvykových hodnot je respekt, oddanost a přijetí zvyků a myšlenek, které kultura či náboženství nutí jednotlivci. Tradiční způsob chování se stává symbolem skupinové solidarity a vyjádřením její jedinečné ceny – jejího přežití.
Konformita	Motivačním cílem tohoto typu je potlačení jednání, inklinací a impulsů jako zneklidnit či poškodit ostatní a porušit sociální očekávání či normy. Vystává z požadavků, aby jedinec tlumil sklony, které by mohly být sociálně rušivé ve vztahu k mezilidským interakcím a k hladkému fungování skupin.
Bezpečnost	Motivačním cílem tohoto typu je bezpečí, harmonie a stabilita společnosti nebo vztahů a sebe sama.

Mezi kulturní hodnoty patří: konzervatismus, intelektuální autonomie, emocionální autonomie, hierarchie, rovnostářství, vláda a harmonie.

Výsledkem SVS je individuální profil jedince, z něhož lze odvodit další charakteristiky: sebezpřesah, otevřenost ke změně, konzervatismus a sebeobohacení. Každá z těchto odvozených charakteristik je tvořena ze 3 základních individuálních hodnot a její síla je graficky znázorněna na koláčovém diagramu⁸⁷.

Metoda SVS je používána zejména v zahraničí, v českých výzkumech není příliš zastoupena. Definice jednotlivých hodnot není, dle mého názoru, tak jednoznačná jako u SV.

Ačkoliv tedy tuto metodu nebudu používat v praktické části této diplomové práce, považuji za důležité, aby v tomto přehledu byla zmíněna, jakožto alternativa výzkumu hodnot.

⁸⁶ Schwartz, S.H. : A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work, v Applied Psychology: An International Review, XLVIII, 1999, 1, str. 23-47

⁸⁷ http://www.imo-international.de/index_englisch.htm?englisch/html/svs_info_en.htm (staženo 12.5.2007)

3.5 Výzkum hodnot u studentů vysokých škol

Ačkoli se v posledních několika letech zvýšil zájem o oblast hodnot i ve sféře školství a vzdělávání obecně (což dokládá i řada národních⁸⁸ či nadnárodních⁸⁹ projektů i mimo obor psychologie), je velice těžké najít takové výzkumy, které by se specializovaly na studenty právnické fakulty. Lze najít výzkumy zaměřené na hodnoty studentů různých vysokých škol a fakult⁹⁰, většinou však využívají nesterilnou nebo vlastní metodiku či se primárně zaměřují na jiné motivační složky osobnosti. Nejsou tedy, bohužel, vždy použitelné pro porovnání s dalšími výzkumy.

Níže proto zmiňuji ty výzkumy, které mají blízko k tématu této rigorózní práce, či jsou oproti ostatním něčím výjimečné.

Hodnoty ve vztahu k budoucímu profesnímu uplatnění byly předmětem výzkumu na České zemědělské univerzitě v Praze⁹¹. Tato kvantitativní studie byla zaměřena spíše na oblast psychologie práce a organizace a nevyužívala žádnou z „klasických“ metod výzkumu hodnot. Studie byla založena především na McClellandově teorii 3 potřeb (moci, výkonu a sounáležitosti) – šlo tedy spíše o diagnostiku potřeb, nikoliv hodnot. Pro tuto práci je nejzajímavější sledovat právě sílu potřeby moci u studentů.

Studenti byli celkově nejvíce motivováni potřebou výkonu a to bez ohledu na typ organizace (malý/velký podnik, veřejné služby, podnikání...), do které chtěli profesně směřovat. Nejmenší vliv na motivaci studentů měla potřeba sounáležitosti.

⁸⁸ například Projekt IPPP ČR 2004 – Hodnotový žebříček nadaných adolescentů a způsoby uvažování o jejich budoucím povolání (<http://www.ippp.cz/projekty/projekty-2004/pdf/nadani.pdf>)

⁸⁹ například projekt Cultural and Organizational Network for New European Contents in Training shromažďující výukové materiály a cvičení pro potřeby učitelů (týkajících se nejen hodnot) z celého světa (<http://www.connect-web.com/index.html>)

⁹⁰ například:

1) Prunner, P.: Geneze hodnotové struktury studentů Ped. fakulty v Plzni. In: Osobnost učitele a rozvoj žákovy individuality. Sborník ZČU v Plzni 1992,

2) Bláhová, Libuše, Jašková Iva: Hodnotová orientace studentů VŠB -TU, příspěvek na konferenci Člověk - Dějiny - Hodnoty, VŠB -TU Ostrava, září 2006

3) Mareš, J., Vodohradský, L.: Hodnotová orientace VŠ studentů oboru pedagogika. In Český pedagogický výzkum v současných společenských podmínkách : sborník z 3. mezinárodní konference : Brno, 27. a 28. června 1995

⁹¹ Březinová, V.: Hodnotové orientace studentů ZČU. Diplomová práce, Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze, Katedra psychologie 2003

Výzkum hodnot týkajících se samotného studia byl proveden na studentech Právnické fakulty Masarykovy univerzity v Brně⁹². Šlo o sondu do hodnotových systémů studentů, která využívala metodu dotazování (konkrétní formu, či podobu formuláře, bohužel, autoři neuvádí). Do výzkumu byli zahrnuti studenti II. a IV. ročníků – metodou náhodného výběru bylo do výzkumu zapojeno 136 osob.

Z výsledků studie je pro tuto práci nejzajímavější oblast týkající se motivace ke studiu. 95% studentů IV. ročníku si studium na právnické fakultě zvolilo na základě vlastního zájmu o obor. Naproti tomu v II. ročníku uvedlo studium z vlastního zájmu o obor jen 74 % z dotazovaných. Jako další důvody, proč si dotazovaní zvolili ke studiu právě tento obor, jsou uváděny doporučení rodičů (do 17 %) či doporučení přátel (4 %).

I. Hanušová⁹³ se ve své práci zaměřila na motivaci a hodnoty mediků. Její výzkum je z pohledu této práce zajímavý především tím, že k diagnostice hodnot využívá výše zmiňovaný Schwarzův dotazník hodnot a také tím, že se zabývá i změnami hodnot a motivace studentů v průběhu jejich studia – tedy jejich vývojem vlivem praxe a prostředí. Tento výzkum byl proveden na velkém vzorku studentů (n=294), což zvyšuje relevantnost jeho výsledků.

Výsledky tohoto výzkumu ukazují, že motivační profil studentů a studentek se liší – u studentů byl silnější motiv „ekonomický“, zatímco u žen byl silnější motiv „nemoc“ a „altruismus“. Prokázala se vzájemná souvislost motivů „prestiž“ a „dominance“, dále pak „ekonomický“ a „ctižádostivý“. Antagonistickými motivy bychom naopak mohli nazvat motivy „altruismus“ a „ekonomický“ či „altruismus“ a „tradice“. I tato práce tedy ukazuje na možnost usuzovat z některých motivačních složek osobnosti na složky jiné.

Data z části výzkumu zaměřeného již konkrétně na hodnoty ukazují, že mezi nejvíce preferované hodnoty studentů i studentek Lékařské fakulty patří hodnoty „zdravý“, „bezpečnost rodiny“, „smysluplný život“, „přátelství“

92

<http://64.233.183.104/search?q=cache:actkJhrCxUMJ:octopus.juristic.cz/archiv/62233/oct011+hodnotov%C3%A9+orientace+student%C5%AF&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz>

⁹³ Hanušová, I.: Motivace studentů lékařské fakulty ke studiu a vlivy na její změnu během studia. Doktorská disertační práce FF UK, Katedra psychologie 2005

či „láska“. Naopak mezi nejméně preferované hodnoty zařadili medicí hodnoty „přijímající svůj úděl“, „pokorný“, „vlivný“ a „vliv ve společnosti“.

Mládeži obecně se věnuje studie P. Saka. Tato studie není primárně zaměřena na výzkum hodnot, hodnoty jsou jen jedním ze sledovaných faktorů. Považuji za důležité ji zmínit, neboť zahrnuje nejen mládež ve věku 15 – 18 let (tedy i věk, kdy se někteří mohou stávat právě studenty vysokých škol), ale díky dlouhodobému sledování probadnů zahrnuje i vývoj hodnot jednotlivců nejrůznějších věkových skupin až do důchodového věku. Význam této studie spatřuji také v tom, že jde o dlouhodobý výzkum započatý v roce 1982 - může tedy dobře mapovat i historický (můžeme říci i generační) vývoj hodnot v populaci. Autor při výzkumu vychází z vlastní baterie metod, tudíž výsledky této studie nelze v plném rozsahu porovnávat s výsledky této rigorózní práce.

Pokud se zaměříme na preferenci hodnot mládeže v roce 1997, na prvních místech najdeme hodnoty „zdraví“, „láska“ a „přátelství“. Nejmenší preference je patrná u hodnot „politická angažovanost“ či „Bůh“. Z dlouhodobého pohledu je zajímavé, že hodnota „zdraví“ zastává tuto vedoucí pozici beze změny již od roku 1982.

Autor shrnuje i závěry týkající se kolísání preference hodnot v pozdějším věku. „Hodnota přátelství trvale klesá od patnácti let až do konce sledovaného věku, to znamená do důchodového věku. Význam lásky a životního partnera je nejvyšší pro mladé lidi ve věku 19-23 let a pak stále jejich význam klesá. Naopak s věkem roste preference hodnot: rodina, být užitečný druhým lidem, politická angažovanost, zdraví a mír. Význam těchto hodnot s věkem roste a v hodnotovém systému dospělé populace mají tyto hodnoty silnější pozici.“⁹⁴

Výše zmíněné výzkumy se zaměřily na některé důležité charakteristiky, které má za cíl zkoumat i tato práce. Jde především o motivaci ke studiu, rozdíly v preferenci hodnot mezi pohlavími, vývoj (ať už vlivem věku, studia či praxe) těchto hodnotových preferencí, možnost usuzovat na jiné hodnoty díky znalosti některých konkrétních hodnot či místo hodnoty „zdraví“ (nebo

⁹⁴ <http://knihovna.adam.cz/vyzkum99/vyzk1.htm>. Sak, P.: Svoboda jedince, odpovědnost společnosti

i jiných hodnot, které jsou shodné různým výzkumným metodám používaných v těchto výzkumech).

4 Právní oblasti a profese (se zaměřením na advokacii v trestním právu)

4.1 Oblasti práva a specializace

Právní systém ČR rozlišuje následující oblasti práva – veřejnoprávní, kam spadá právo správní, trestní a ústavní, a soukromoprávní (civilní), pod které se řadí právo obchodní, občanské, rodinné a pracovní. K odbornému působení v kterékoliv z těchto oblastí je nutné vysokoškolské vzdělání právníckého směru, ať už na Právnické fakultě či Policejní akademii ČR.

V právní praxi rozlišujeme ještě právní profese, které se odvíjejí od specificky zaměřených zkoušek⁹⁵ a praxe. Jde o profesi soudce (dokud nesloží odborné zkoušky a nedojde k jeho jmenování, mluvíme o soudním čekateli), státního zástupce (dokud nesloží odborné zkoušky a není jmenován, mluvíme o právním čekateli na státního zástupce), advokáta⁹⁶ (dokud nesloží advokátní zkoušky, mluvíme o advokátním koncipientovi), soudního exekutora (dokud nesloží odborné zkoušky mluvíme o exekutorském koncipientovi a pokud nedojde k jeho jmenování, mluvíme o exekutorském kandidátovi) a notáře (dokud nesloží odborné zkoušky mluvíme o notářském koncipientovi a pokud nedojde k jeho jmenování, mluvíme o notářském kandidátovi).

⁹⁵ Nově tyto zkoušky upravuje vyhláška č. 188 ze dne 16.8.2007, kterou se mění původní vyhláška č. 303/2002 Sb.o výběru, přijímání a odborné přípravě justičních a právních čekatelů a o odborné justiční zkoušce a odborné závěrečné zkoušce právních čekatelů.

4.2 Profese advokáta

Advokát je zapsán v seznamu advokátů vedeném Českou advokátní komorou (dále jen „Komora“). Pro zápis musí splňovat následující podmínky⁹⁷:

- být plně způsobilý k právním úkonům,
- získat vysokoškolské vzdělání v rámci magisterského studijního programu v oblasti práva studiem na vysoké škole v České republice, či zahraniční vysoké škole určené mezinárodní smlouvou,
- vykonat po dobu alespoň tří let právní praxi jako advokátní koncipient (uznává se i praxe soudce, prokurátora, státního zástupce, státního arbitra, státního notáře, notáře, justičního čekatele, právního čekatele prokuratury, arbitrážního čekatele atd.)⁹⁸,
- být bezúhonný,
- nesmí být vyškrtnut ze seznamu advokátů,
- nesmí být v pracovněprávním, pracovním vztahu nebo ve služebním poměru (s výjimkou pracovního poměru ke Komoře, k advokátovi nebo právnické osobě zřízené k výkonu advokacie, vysokoškolského učitele, nebo vědeckého pracovníka) v oboru právo, ani nevykonává jinou činnost neslučitelnou s výkonem advokacie,
- složit advokátní zkoušku (či zkoušku exekutorskou, notářskou, justiční, soudcovskou, závěrečnou zkoušku státního zástupce atd.)⁹⁹,
- složit do rukou předsedy Komory slib, ve kterém se mimo jiné zavazuje i k dodržení povinnosti mlčenlivosti.

Status advokáta může zaniknout vyškrtnutím ze seznamu advokátů či pozastavením výkonu advokacie. Vyškrtnutí ze seznamu advokátů je provedeno na základě rozhodnutí Komory v případě, že advokát přestane splňovat požadavky pro zápis do seznamu advokátů, písemně podá žádost o vyškrtnutí a dále např. z důvodu¹⁰⁰ vyhlášení konkurzu, pravomocného odsouzení k nepodmíněnému trestu odnětí svobody za úmyslný trestný čin

⁹⁶ Zákon ještě rozlišuje tzv. Evropské advokáty, kteří po splnění daných požadavků mohou níže uvedené služby poskytovat v celé Evropské unii.

⁹⁷ výběr z §6 odst.1 zákona č. 2010/2006 Sb., o advokacii, v platném znění.

⁹⁸ výťah z §6 odst.2 zákona č. 2010/2006 Sb., o advokacii, v platném znění.

⁹⁹ výťah z §6 odst.1 zákona č. 2010/2006 Sb., o advokacii, v platném znění.

¹⁰⁰ výťah z §7a, 7b a 8 zákona č. 2010/2006 Sb., o advokacii, v platném znění.

spáchaný v souvislosti s výkonem advokacie, nebo za jiný úmyslný trestný čin.

Advokát v rámci své profese poskytuje následující právní služby¹⁰¹:

- zastupování v řízení před soudy a jinými orgány,
- obhajoba v trestních věcech,
- udělování právních porad,
- sepisování listin,
- zpracovávání právních rozborů,
- činnost opatrovníka pro řízení ustanoveného podle zvláštního právního předpisu.

Advokát je povinen¹⁰²:

- chránit a prosazovat práva a oprávněné zájmy klienta a řídit se jeho pokyny (pokyny klienta však není vázán, jsou-li v rozporu s právním nebo stavovským předpisem),
- jednat čestně a svědomitě; je povinen využívat důsledně všechny zákonné prostředky a v jejich rámci uplatnit v zájmu klienta vše, co podle svého přesvědčení pokládá za prospěšné,
- zachovávat mlčenlivost o všech skutečnostech, o nichž se dozvěděl v souvislosti s poskytováním právních služeb (povinnosti mlčenlivosti může advokáta zprostit pouze klient a po jeho smrti či zániku právní nástupce klienta), tato povinnost trvá i po vyškrtnutí ze seznamu advokátů.

¹⁰¹ výtah z §1 odst.2 zákona č. 2010/2006 Sb., o advokacii, v platném znění.

¹⁰² výtah z §16 a 21 zákona č. 2010/2006 Sb., o advokacii, v platném znění.

4.3 Advokát v trestním právu

Trestní právo v ČR je kodifikováno ve třech základních právních předpisech, a to v trestním zákoně¹⁰³, trestním řádu¹⁰⁴ a zákoně o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže¹⁰⁵.

Účelem trestního zákona je chránit zájmy společnosti, ústavní zřízení a výkon trestů a ochranných opatření. Tento zákon definuje jednotlivé trestné činy, podmínky jejich spáchání a jejich nebezpečnost pro společnost.

Zákon o soudnictví ve věcech mládeže upravuje odpovědnost mládeže za protiprávní činy uvedené v trestním zákoně, opatření ukládaná za takové protiprávní činy, postup, rozhodování a výkon soudnictví ve věcech mládeže.

Upravit postup orgánů činných v trestním řízení tak, aby trestné činy byly náležitě zjištěny a jejich pachatelé podle zákona spravedlivě potrestáni je účelem trestního řádu.

Advokát v rámci trestního práva vystupuje jako **obhájce**.

Obhájcem v trestním řízení může být jen advokát (pro jednotlivé úkony trestního řízení - s výjimkou řízení před krajským soudem jako soudem prvního stupně, vrchním soudem a Nejvyšším soudem - se může obhájce dát zastoupit koncipientem).

Povinnosti a práva obhájce:

- je povinen poskytovat obviněnému potřebnou právní pomoc, účelně využívat k hájení jeho zájmů prostředků a způsobů obhajoby uvedených v zákoně, zejména pečovat o to, aby byly v řízení náležitě a včas objasněny skutečnosti, které obviněného zbavují viny nebo jeho vinu zmírňují, a tím přispívat ke správnému objasnění a rozhodnutí věci,
- je oprávněn podávat za obviněného návrhy, žádosti a opravné prostředky, nahlížet do spisů a zúčastnit se vyšetřovacích úkonů,

¹⁰³ Zákon 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění

¹⁰⁴ Zákon 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění

¹⁰⁵ Zákon 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění

- s obviněným, který je ve vazbě, je oprávněn mluvit ve stanoveném rozsahu,
- v řízení před soudem je oprávněn zúčastnit se všech úkonů, kterých se může zúčastnit obviněný,
- je-li obviněný zbaven způsobilosti k právním úkonům nebo je-li jeho způsobilost k právním úkonům omezena, může obhájce oprávněně vykonávat též proti vůli obviněného.

Ustanovený obhájce (tzv. ex-offo):

- osvědčil-li obviněný, že nemá dostatek prostředků, aby si hradil náklady obhajoby, rozhodne soud, že má nárok na obhajobu bezplatnou nebo za sníženou odměnu (náklady obhajoby zcela nebo zčásti hradí stát),
- jestliže obviněný nemá obhájce v případě, kdy ho musí mít, určí se mu lhůta ke zvolení obhájce - pokud v této lhůtě nebude obhájce zvolen, bude mu obhájce na dobu, po kterou trvají důvody nutné obhajoby, neprodleně ustanoven.

Pro účely ustanovení obhájce soud vede abecedně uspořádaný pořadník advokátů, kteří souhlasí s výkonem obhajoby jako ustanovení obhájci (dříve známí jako ex-offo). Advokáti vedení v pořadníku jsou ustanovováni jako obhájci jednotlivým obviněným postupně tak, jak za sebou následují jejich příjmení v pořadníku. Byl-li by tímto způsobem ustanoven advokát, u kterého jsou dány důvody k vyloučení z obhajoby, nebo nemohl-li by být advokát ustanoven z jiných důvodů, ustanoví se první následný advokát, u kterého tyto důvody nejsou.

Ustanovený obhájce je povinen obhajobu převzít. Z důležitých důvodů může však být obhájce na svou žádost (pokud již poskytl právní služby jinému, jehož zájmy jsou v rozporu se zájmy toho, kdo o poskytnutí právních služeb žádá; projednání věci se zúčastnil advokát, případně osoba advokátovi blízká; dojde-li k narušení nezbytné důvěry mezi ním a klientem nebo neposkytuje-li klient potřebnou součinnost atd.¹⁰⁶) nebo na žádost obviněného povinnosti obhajování zproštěn a místo něho ustanoven obhájce jiný. Podrobnou úpravu dalších případů vyloučení advokáta pak upravují stavovské předpisy.

¹⁰⁶ Dle §18, 19 a 20 zákona č. 2010/2006 Sb.

EMPIRICKÁ ČÁST

5 Základní charakteristiky výzkumu

Tento výzkumný projekt je zaměřen na zjišťování společných charakteristik v hodnotových orientacích u lidí, kteří studují stejný obor – právo na vysoké škole. Jde zejména o kvantitativní výzkum hodnot s využitím metod, které v ČR nebyly dosud standardizovány. Menší část výzkumu je kvalitativní, zaměřená na zjišťování osobní historie a jiných charakteristik, které mohou mít vliv na utváření hodnotových orientací.

Výsledky tohoto výzkumu mohou sloužit jako teze pro případné další výzkumy zabývající se stejnou oblastí. Tento projekt si klade za cíl být sondou do hodnotových orientací studentů práv a zjistit, zda zde existují obecné shody (charakteristiky), které by bylo možno později podrobněji zkoumat a využít v běžné praxi (např. při přijímacím řízení, při profesní volbě...).

Dalším důležitým cílem výzkumu je orientačně porovnat hodnoty studentů s hodnotami advokátů působících v oblasti trestního práva. Tento obor je totiž velice psychicky náročný a vyžaduje určité osobnostní charakteristiky. Je tedy otázkou, zda si oblast trestního práva volí lidé s určitými specifickými charakteristikami, či zda je jejich osobnost přeměňována pod tlakem profese advokáta působícího v oblasti trestního práva. Další možností také je, že právo obecně láká lidi s určitými speciální osobnostními (hodnotovými) charakteristikami a to bez ohledu na to, o jakém oboru práva jde (že hodnoty lidí v různých právních profesích mají stejné či podobné charakteristiky). To by mohly osvětlit hodnoty studentů práv. Ti jsou totiž rozhodnuti působit v oblasti práva (mají pro výkon právní profese nějakou motivaci), ale zatím ještě nejsou „poznámenáni“ právní praxí.

5.1 Cíl výzkumu

Výzkum zahrnuje kvalitativní a kvantitativní část, jež mají odlišné cíle. Obě části výzkumu mají sloužit k získání podrobnějších informací o tomto tématu a nastínit tak nové hypotézy pro případný další podrobnější výzkum.

Kvalitativní část výzkumu by měla přinést co nejširší škálu odpovědí (případně i kvantifikovatelné údaje) na následující základní otázky:

- 1) Najdeme společné znaky v osobní historii respondentů, které by mohly mít vliv na vývoj jejich hodnotových orientací a tak i na volbu studijního oboru i na budoucí profesní uplatnění?
- 2) Co studenty vedlo k rozhodnutí studovat právnickou fakultu?
- 3) Jak vidí respondenti charakteristiky úspěšného advokáta?
- 4) Jak studenti práv pohlíží na své vlastní hodnoty?
- 5) Jak studenti práv vnímají obor a profesi v trestním právu? Mají k němu jiný vztah než k ostatním oborům práva?

Cílem kvantitativní části projektu je navrhnout metodiku ke zkoumání hodnot u studentů práv a také potvrdit či vyvrátit následující pracovní hypotézy:

- 6) Existují určité charakteristiky v hodnotových orientacích studentů a studentek práv, které jsou shodné pro většinu z nich.
- 7) Typický hodnotový profil studentů práv se liší ve skupině mužů a žen.
- 8) Typický hodnotový profil studentů a studentek práv je odlišný od průměrného profilu populace.
- 9) V hodnotových profilech advokátů/tek a studentek existují společné charakteristiky, rozdílné od charakteristik běžné populace.
- 10) Na základě odlišností v hodnotovém profilu studentů a studentek práv od běžné populace lze vytvořit nové normy u již stávajících a používaných metod výzkumu hodnot.
- 11) U hodnotových orientací studentů můžeme usuzovat na tzv. „clustery“, tedy antagonistické a synergistické vazby mezi jednotlivými hodnotami.

5.2 Metodika výzkumu

Výzkumná studie vycházela z metod, které byly použity (a tak pro výzkum této problematiky i prověřeny) v rámci výzkumu motivace a hodnot advokátů působících v oblasti trestního práva¹⁰⁷. Byl proveden pilotní výzkum na malém nereprezentativním souboru probandů (n=5), kteří byli vybráni metodou „snow-ball“. Na základě jejich zpětné vazby byly provedeny úpravy v Dotazníku osobní historie a zájmů. Některé otázky kopírují dotazník použitý pro advokáty, aby bylo případně možné odpovědi těchto dvou skupin porovnat. Některé otázky byly naopak zaměřeny více na motivaci a hodnoty studentů s ohledem na jejich motivaci ke studiu a profesním plánům.

Po konzultaci s JUDr. Janem Koskem byly blíže vyspecifikovány i některé otázky v dotazníku Study of Values (SV), zejména v oblasti kulturního a historického pozadí těchto otázek.

U dotazníku Rokeach Values Survey (RVS) byly upraveny instrukce pro jeho vyplnění – označeno mělo být pouze pět nejvýznamnějších a pět nejméně významných hodnot. Tato úprava byla provedena z několika důvodů. Prvním byla časová náročnost ohodnocení všech položek dotazníku a také negativní zpětná vazba z pilotního výzkumu. Řazení středně významných hodnot se u probandů ukázalo náročné jak časově, tak z hlediska rozhodování. To snižovalo jejich ochotu dotazník vyplnit. Ztráta „středních“ dat byla upřednostněna před malou ochotou probandů spolupracovat na výzkumné studii.

Upravené metody pak byly seřazeny do záznamového formuláře. Samotný výzkum proběhl s využitím níže uvedených metod a na níže popsaném výzkumném vzorku.

¹⁰⁷ Hurychová, Z.: Hodnoty a motivace advokátů působících v oblasti trestního práva. Diplomová práce FF UK, Katedra psychologie 2007

5.3 Metody

5.3.1 Study of values – Studie hodnot (SV)

Dotazník SV identifikuje preferované hodnotové zaměření z 6-ti základních typů. Skládá se ze dvou částí. V první má proband nucenou volbou upřednostnit jednu ze dvou daných odpovědí (tvrzení), ve druhé části má dle svých preferencí seřadit čtyři výroky. Ve druhé části dotazníku má proband možnost neodpovědět, pokud není jasně přesvědčen o pořadí svých preferencí u dané otázky¹⁰⁸.

Reliabilita metody je celkem vysoká - reliabilita v čase po jednom měsíci dosahuje hodnoty $r = 0,89$ a při provedeném retestu po dvou měsících je $r = 0,88$. Split-half reliabilita této metody je $r = 0,90$ (na hladině významnosti 0,01).¹⁰⁹

Čas pro vyplnění dotazníku není limitován a instrukce pro jeho vyplnění jsou uvedeny v záhlaví u každé části samostatně. Proto tato metoda může být administrována i elektronicky, tedy bez přímého kontaktu probanda a výzkumníka, aniž by tím byl negativně ovlivněn výsledek dotazníkového šetření.

Metoda SV není v ČR standardizována a proto existuje i mnoho verzí jejího překladu. Zde použitý dotazník je výsledkem kombinace dvou užívaných českých verzí, a to nedatovaného překladu E. Bakaláře s úpravami Z. Kuřáka, který sám Kuřák preferuje¹¹⁰ a verze, která je k dispozici v Kabinetu diagnostických pomůcek na katedře psychologie Filozofické fakulty Univerzity Karlovy v Praze¹¹¹. Konečná verze používaného dotazníku byla vytvořena s ohledem, dle názoru autorky, na co nejlepší vystižení otázek či alternativních odpovědí, a to hlavně vzhledem k tomu, že některé otázky z výše uvedených dotazníků byly překládány v souladu s terminologií dřívějšího socialistického režimu.

Standardizované pro ČR nejsou ani normy, které jsou pouze převzaté z anglického originálu. Jak však ukazuje kapitola 3.1., tyto normy se ukázaly být platné v nejrůznějších státech, době i kulturách a tedy jsou použitelné i pro tuto studii, minimálně jako orientační ukazatel. Normy

¹⁰⁸ obecně o metodě SV více v kapitole 3.1.

¹⁰⁹ Allport, G.W., Vernon, P.E., Lindzey, G.: Study of values, third edition (Manual). Boston, Houghton Mifflin company 1960, str. 9 - 10

¹¹⁰ sděleno při osobní konzultaci

určují vysoké a nízké skóry pro jednotlivé hodnotové typy – to jsou takové, které překračují pásmo 50% všech skóru dané populace. Také jsou zde normy pro význačně vysoké a nízké skóry, které jsou mimo pásmo 82% všech skóru dané populace. Normy jsou zvláště pro muže a ženy, přičemž v rámci tohoto výzkumu jsou používány normy pro studenty/ky vysokých škol.

Výzkumná studie v rámci Diplomové práce na téma Hodnoty a motivace působících v oblasti trestního práva pak byly navrženy orientační normy pro tuto skupinu populace. Normy byly navrženy zvláště pro advokáty a pro advokátky. Ačkoliv normy byly vytvořeny na nereprezentativním vzorku, v tomto výzkumu mohou sloužit jako orientační srovnávací kritéria. Z jejich srovnání s hodnotami studentů práv mohou vzniknout hypotézy pro případné další navazující studie. Pokud tedy porovnání hodnot advokátů a studentů práv budeme brát jako sondu do této problematiky, můžeme použít i tyto nereprezentativní normy.

Individuální interpretace výsledků je však primárně založena na identifikaci nejvýraznějšího hodnotového typu, případně na stanovení vedoucí hodnotové triády.

Dotazník je uveden v příloze č. 1.

5.3.2 Rokeachův dotazník hodnot (RVS)

Test hierarchie hodnot Milтона Rokeache se zaměřuje na celkem 36 hodnot rozdělených do dvou tabulek po osmnácti položkách. První tabulka obsahuje tzv. hodnoty cílové, představující žádaný konečný stav existence. Druhá obsahuje tzv. hodnoty instrumentální, které reprezentují žádaný způsob chování na cestě k cíli. Každá položka je doplněna její stručnou charakteristikou¹¹².

Úkolem probanda je seřadit hodnoty od subjektivně nejvíce důležité po nejméně důležitou, přičemž tuto svojí preferenci vyjádří číslem 1 – 18 (1=nejdůležitější hodnota, 18=nejméně důležitá hodnota). Po zpětné vazbě od respondentů z pilotní studie byla instrukce změněna. Úkolem probandů

¹¹¹ metoda je zde zařazena pod číslem Dg-226/02

¹¹² obecně o metodě RVS více v kapitole 3.3.

tak bylo ohodnotit pouze pět nejdůležitějších a pět nejméně důležitých hodnot. Každých osmnáct hodnot z jednotlivých tabulek posuzuje respondent samostatně. Změna instrukce pro vyplnění byla způsobena větší časovou náročností dotazníku při ohodnocení všech položek. To pak způsobovalo jejich menší ochotu formulář vyplnit. Vzhledem k tomu, že takovýto způsob hodnocení byl použit i v jiných studiích, pro tento výzkum považuji za výhodnější přijít o některá „středová“ data za účelem zisku dat od více respondentů.

Čas pro vyplnění dotazníku není limitován a instrukce pro jeho vyplnění jsou uvedeny v záhlaví. Proto tato metoda může být administrována i elektronicky, tedy bez přímého kontaktu probanda a výzkumníka, aniž by tím byl negativně ovlivněn výsledek dotazníkového šetření.

Neexistuje standardizovaná verze této metody pro ČR ani jednotná překladová verze termínů, se kterými dotazník pracuje. Proto byl dotazník RVS pro tento výzkum odborně přeložen z originálu bez ohledu na doposud používané české verze, které spolu nejsou vždy v souladu. Proto se terminologie používaná v rámci tohoto výzkumu nemusí vždy plně shodovat s terminologií jiných studií, které používají stejnou metodu.

V současné době neexistují ani standardizační údaje k této metodě, jako je například její reliabilita či validita.¹¹³

K dotazníku RVS neexistují normy a tudíž je individuální interpretace založená na identifikaci nejvíce a nejméně preferovaných hodnot, triád a pentrád a na případném stanovení antagonistických či synergistických hodnot. Největší význam této metody však spočívá v porovnání skupinových výsledků a v případném stanovení obecného žebříčku preferencí skupiny probandů.

Výzkumná studie v rámci Diplomové práce na téma Hodnoty a motivace působících v oblasti trestního práva ukázala některé výrazné tendence v uskupení nejdůležitějších a nejméně důležitých hodnot advokátů a advokátek působících v oblasti trestního práva. Ačkoliv tyto závěry byly vyvozeny z dat získaných na nereprezentativním vzorku, v tomto výzkumu mohou sloužit jako orientační srovnávací kritéria. Z jejich srovnání s preferencemi hodnot studentů práv mohou vzniknout hypotézy pro

případně další navazující studie. Pokud tedy porovnání hodnot advokátů a studentů práv budeme brát jako sondu do této problematiky, můžeme pracovat i s těmito nereprezentativními daty.

Dotazník je uveden v příloze č. 2.

5.3.3 Dotazník osobní historie a zájmů

Jde o upravený dotazník, který byl vytvořený pro kvalitativní část výzkumu Diplomové práce na téma Hodnoty a motivace advokátů působících v oblasti trestního práva. Obsahuje otázky týkající se základních charakteristik probanda (pohlaví, věk), informace o jeho době studia Právnické fakulty, otázky týkající se jejich studijní a profesní motivace a obsahuje i dotazy na jejich osobní historii (významné životní události, zájmy atd.). Jsou zde obsaženy i otázky na identifikaci názorů a postojů týkajících se trestního práva.

Dotazník byl sestaven tak, aby odpověděl na výzkumné otázky a zmapoval širokou škálu vlivů, které mohou ovlivňovat formování hodnotových orientací probandů – studentů práv Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

Původní verze dotazníku obsahovala 18 položek. Po vyřazení otázek zaměřených na profesní vývoj a historii byl dotazník rozšířen o otázky zaměřené na studijní motivaci a historii. První verze aktualizovaného dotazníku měla 13 položek. Po konzultaci s JUDr. Janem Koskem a po vyhodnocení pilotního výzkumu byly některé položky přepracovány a jedna zcela vypuštěna. Tyto úpravy byly provedeny za účelem lepší výstižnosti otázek i proto, aby byl dotazník informačně co nejvíce nabitý, avšak co nejkratší svým rozsahem, aby příliš časově nezatěžoval probandy.

Výsledná podoba Dotazníku osobní historie a zájmů obsahuje 3 identifikační položky a 12 otázek, a to jak otevřených, tak otázek s nucenou volbou. V poslední části dotazníku má proband také možnost vyjádřit své postřehy, připomínky a komentáře.

Dotazník je uveden v příloze č. 3.

¹¹³ Svoboda, M.: Psychologická diagnostika dospělých. Praha, Portál 2005, str. 235

5.3.4 Záznamový formulář

Všechny metody byly seřazeny za sebou do jediného dokumentu v pořadí Dotazník osobní historie a zájmů, RVS (pod názvem Řazení hodnot) a SV (pod názvem Dotazník hodnot). Tento dokument měl dvě verze.

První verze formuláře byla v tištěné podobě. Ta byla distribuována mezi studenty v rámci přednášek na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v období března a dubna 2008. Studenti si tyto dotazníky také mohli předávat dále mezi sebou – tedy metodou „snow ball“.

Druhou podobou této metody byl elektronický formulář s vyznačenými kolonkami pro vyplnění. Instrukce ke každé metodě byla napsána vždy před konkrétní částí formuláře. Tento formulář byl spolu se stručným popisem cílů výzkumu a informacemi, na jakou cílovou skupinu je výzkum zaměřen, zveřejněn na internetových stránkách¹¹⁴. Probandi si jej mohli stáhnout a po vyplnění jej elektronicky zasílali na uvedenou e-mailovou adresu. Informace o této internetové stránce byly sděleny na přednáškách na Právnické fakultě Univerzity Karlovy v období března a dubna 2008. Odkaz na tyto stránky byl uveden i na tištěné verzi formuláře.

Formuláře byly vyplňovány anonymně. Pro větší motivaci probandů ke spolupráci a minimalizaci irelevantních odpovědí byl každý formulář opatřen identifikačním kódem. Každý proband si tak po zveřejnění výsledků studie mohl právě díky tomuto kódu najít své vlastní výsledky a porovnat svůj hodnotový profil s ostatními probandy či výsledky populace. Pod tímto kódem je uváděno vyhodnocení SV.

Výsledky studie byly zveřejněny na internetových stránkách, ze kterých si probandi formulář stahovali a v případě zájmu jim byly zaslány i elektronicky.

¹¹⁴ www.vyzkum-hodnot.wz.cz

5.3.5 Dodatečné inquiry (zpětné dotazování)

Při vyhodnocení některých otázek Dotazníku osobní historie a zájmů se, stejně jako již při výzkumu v rámci Diplomové práce Hodnoty a motivace advokátů působících v oblasti trestního práva, ukázalo, že probandi vnímají pojem „hodnoty“ jinak, než psychologická veřejnost (více v části 6.3.). Proto byli probandi, kteří dali souhlas k následné spolupráci, dodatečně osloveni. Měli odpovědět na otázku, co si představí pod pojmem „hodnota“.

5.4 Výzkumný vzorek

Cílovou populací byli studenti Právnické fakulty Univerzity Karlovy. Byli zvoleni studenti prvních ročníků, neboť u nich je předpoklad, že jejich hodnoty a motivace jsou jen minimálně ovlivněny dosavadním studiem na této fakultě. Získané údaje tedy spíše vypovídají o hodnotovém „přednastavení“ studentů a nejsou tolik ovlivněny výukou, získanými informacemi o oboru a právnických profesích či studijní praxí. Vypovídají tedy o jejich motivaci ke studiu a hodnotách, díky kterým se rozhodli pro tento obor a budoucí oblast profesního působení.

Výzkumný vzorek použitý pro tuto studii není reprezentativní. Byl vybírán metodou nenáhodného výběru. Byli osloveni tři vyučující na různých právnických fakultách, z nichž pouze jeden souhlasil se spoluprací na výzkumné studii. Proto byla studie provedena pouze na studentech Právnické fakulty Univerzity Karlovy.

Primárně byli osloveni studenti, kteří byli přihlášení na předmět Sociální psychologie (oslovit i studenty v rámci jiných předmětů nebylo umožněno) a druhotně byli do výzkumu zahrnuti i probandi osloveni metodou „snow ball“.

Tento nenáhodný výběr má však i svá pozitiva. U studentů, kteří absolvovali předmět Psychologie byl předpoklad, že budou mít základní povědomí o tom, co jsou to hodnoty a motivace. Ve výzkumech zaměřených například na hodnoty¹¹⁵ či emoce¹¹⁶ byl často ten problém, že probandi

¹¹⁵ Hurychová, Z.: Hodnoty a motivace advokátů působících v oblasti trestního práva. Diplomová práce FF UK, Katedra psychologie 2007.

¹¹⁶ Slaměník, I., Hurychová, Z.: Prototypický přístup k emocím: Česká populace. Československá psychologie, L, 2006, 5. str. 431 - 441

špatně interpretovali tyto psychologické kategorie. Uváděli pak charakteristiky nesouvisející s předmětem výzkumu. Základní znalost psychologických pojmů hodnoty a motivace by proto mohla být pro výzkum pozitivem. Odpovědi probandů by díky této znalosti mohly být relevantnější.

Soubor metod byl administrován elektronicky i metodou tužka-papír v březnu až dubnu 2008. Vyplněný záznamový formulář byl získán od 43 respondentů. Z tohoto počtu bylo 27 formulářů plně využitelných pro kompletní analýzu (SV, RVS i Dotazník historie a osobních zájmů), 9 formulářů bylo možné použít pouze pro interpretaci SV a RVS. 6 formulářů bylo zcela nepoužitelných (většina otázek nebyla zodpovězena či bylo patrné, že odpovědi byly smyšlené).

Vzhledem k tomu, že jde o první podobný projekt v této oblasti – o sondu, považuji tento vzorek za dostatečný. Lze na něm totiž dostatečně demonstrovat metodiku výzkumu hodnot, která by, dle mého názoru, mohla přinést řadu důležitých informací o hodnotových orientacích a motivaci studentů práv, případně o jejich podobnostech s hodnotovými orientacemi advokátů působících v oblasti trestního práva.

Takto získaná data mohou nastínit řadu zajímavých zjištění, na která by bylo vhodné se zaměřit v rámci dalších výzkumů prováděných již na reprezentativním vzorku.

6 Analýza dat a popis výsledků

6.1 Popis vzorku

Probandy jsou studenti prezenčního studia Právnické fakulty Univerzity Karlovy, do výzkumné studie byli vybráni nenáhodným výběrem.

Hlavní charakteristiky výzkumného vzorku jsou následující:

Kvalitativní část (podle použitelnosti získaných dotazníků):

Zkoumaný soubor	Muži	Ženy	Celkem
	10	17	27

Kvantitativní část (podle použitelnosti získaných dotazníků):

Zkoumaný soubor	muži	Ženy	celkem
	15	21	36

6.2 Kvalitativní část výzkumu – analýza Dotazníku osobní historie a zájmů

6.2.1 Obecné charakteristiky respondentů

Věk respondentů:

	průměr	minimum	maximum	medián
Celkem	22,4	20	40	21
Muži	21	20	22	21
Ženy	23,2	20	40	21

Délka studia:

Všichni respondenti jsou studenty nižších ročníků. Délka studia probandů na Právnické fakultě UK se pohybuje od 1 do 3 let, průměr je 2,15 let.

6.2.2 Vlivy na profesní vývoj

(Dotazník osobní historie a zájmů – otázka č.1)

Největší vliv na profesní vývoj člověka má podle respondentů nejčastěji rodina (četnost 12 – např. rodinné zázemí, výchova rodičů) a také škola a vzdělání, včetně vlivu učitelů (četnost 11 – např. kvalita navštěvovaných škol a vyučujících, na jakou školu se člověk dostane). Dále probandi také často uváděli ostatní lidi z okolí (četnost 7 – např. přátelé, kontakty, referenční skupina), náhodu a štěstí (četnost 6) či jedince samotného (četnost 6 – např. ambice a snahy, profilace, tužby). Dále někteří z respondentů uvádí například výjimečné situace či prostředí.

6.2.3 Zájmy

(Dotazník osobní historie a zájmů – otázky č. 2, 3)

K největším koníčkům respondentů patří sport (četnost 21 – např. tanec, turistika, cyklistika) a dále ty činnosti a obory, při nichž mohou být ve společnosti dalších lidí, studují společnost či se jinak zabývají společenským děním a uspořádáním (četnost 14 – např. politika, poznávání nových lidí, filozofie, přátelé). Třetím nejčastějším zájmem probandů je četba (četnost 11), dále pak cestování (četnost 7), hudba (četnost 6), rodina (četnost 2) či film (četnost 2).

Vysněnou profesí či uplatněním v dětství byl pro respondenty například učitel/ka (četnost 6) či právník/soudce (četnost 6) a zdravotnické profese (četnost 9 - např. lékař, zdravotní sestra, psycholog, psychiatr). Často byl uváděn také policista (četnost 4 – např. i detektiv, voják). Celkově tedy jde většinou o profese zahrnující kontakt s lidmi (např. doktor, cestovatel, prezident) a vytvářející nějakou pozitivní službu pro společnost (léčí, chrání, vychovávají). Z toho bychom mohli usuzovat na extravertní zaměření respondentů již od dětství. Častá volba „nápomocných“ profesí (profese zahrnující pomoc druhým, profese s řešitelskou či ochrannou funkcí), jako je doktor/ka, policista, soudce, učitel/ka může ukazovat na silné sociální cítění respondentů, což odpovídá i výsledkům v dotazníku SV, které jsou prezentovány níže.

Jako další vysněné profese z dětství uváděli respondenti i profese z oblasti sportu, umění či „klasické“ dětské profese jako popelář či kosmonaut.

6.2.4 Sebecharakteristika studentů práv

(Dotazník osobní historie a zájmů – otázky č. 4, 5)

Třetina respondentů uvedla mezi své tři nejdůležitější charakteristiky (otázka č. 4 v Dotazníku osobní historie a zájmů) pozitivní a sociální ladění (četnost 9 – např. přátelský, milý, usměvavý). Další častou charakteristikou sebe sama byly rozvaha a klid (četnost 5) a inteligence (četnost 5). Další sebecharakteristiky nebyly již uvedeny s výraznější četností. Byly to například sebevědomí, cílevědomost, vtipnost, sarkasmus, pragmatismus, egocentrismus či melancholie. Probandi často uváděli i negativní charakteristiky – např. zlomyslná, protivná, arogantní, vznětlivá, namyšlená, nepřístupná...

Na otázku „čeho si ve svém životě ceníte natolik, že byste se toho nikdy nevzdal/a“ (otázka č. 5) uvedla absolutní většina respondentů rodinu (četnost 17), na stejné úrovni se pak umístilo zdraví a přátelé (u obou četnost 6) a nakonec vzdělání (četnost 3). Respondenti však uváděli například i sebe sama, čest či rodinného mazlíčka.

6.2.5 Volba oboru a profesní plány

(Dotazník osobní historie a zájmů – otázky č. 6, 7, 8, 9)

Z odpovědí na otázku proč si respondenti zvolili ke studiu právě Právnickou fakultu odpověděla více než třetina, že při jejich výběru hrálo velkou roli zejména budoucí profesní uplatnění a finanční ohodnocení (četnost 10). V tomto smyslu probandi odpovídali např. takto:

- *s ohledem na nejlepší uplatnění a peněžní ohodnocení z humanitních oborů,*
- *lepší uplatnění ženy než v jiných oborech (př. ekonomie), studium není tak těžké, hodí se pro praktický život, nadprůměrné výdělků,*
- *finančně výhodný obor.*

Dalším často uváděným motivem pro studium Právnické fakulty byl dlouhodobý zájem o právo (četnost 5) a také to, že právo je humanitní obor, kde není matematika (četnost 3). S menší četností se v odpovědích projevila i touha pomoci ostatním, vzor v rodině, či konkrétně zájem o trestní právo.

Některé odpovědi jsou pro ilustraci uvedeny níže:

- *Lákalo mne hodně oborů, prostě jsem si musela vybrat, tak jsem zvolila takový, u kterého jsem si alespoň přibližně dovedla představit, co po škole, povolání, které mě zajistí (snad :)) a dá mi prostor pro rodinu a zájmy. A taky mi máma vždy vyprávěla, jak na "fildě" dělali a právníci se flákali...*
- *Usoudil jsem, že jinou profesi bych nemohl vykonávat. Metoda eliminace. Pro právo mám relativně nejlepší předpoklady.*
- *Měla pro mě nejlepší poměr zábava : užitek.*
- *Prestižní obor, dává odpovědi na to, co lidé smí a co nesmí dělat.*
- *Nevím. Něco dělat musím.*
- *"Rodinné důvody" :), bratr také studuje právnickou fakultu.*

V této souvislosti je zajímavé podívat se na osobní historii probandů – na ne/přítomnost právníků v jejich nejbližší rodině (otázka č. 6). Třetina respondentů v rodině právníka má (měla) a to nejčastěji rodiče (někteří dokonce oba rodiče). Nejčastější profesí mezi příbuznými probandů je advokát a soudce. Nejčastěji pak působí v oblasti obchodního a trestního práva.

Na profesní plány se v Dotazníku osobní historie a zájmů zaměřily otázky č. 8 a 9. Na otázku zda by se chtěli v budoucnu věnovat trestnímu právu odpověděli 3 probandi že ano, 10 možná, 8 neví a 4 spíše ne. Nikdo z probandů neodpověděl ne. Odpovědi těch studentů, kteří mají již nyní jednoznačný zájem o trestní právo jsou uvedeny níže:

- *Je to odklon od obchodního pragmatismu. Zajímavá oblast práva, kde se rozhoduje o lidských osudech.*
- *Zajímá mě nejvíce z dosud probíraných právních odvětví.*
- *Líbí se mi práce kriminalisty a policejního psychologa. Přejde mi zajímavá, není pořád stejná a monotónní.*

Jejich odpovědi je zajímavé srovnat s názory těch studentů, kteří se do budoucna trestním právem spíše zabývají nechtějí:

- *psychicky náročné a já v 2. ročníku mám pouze omezenou představu o trestním právu,*
- *nechtěla bych obhajovat "zlé" lidi a strach z pomsty účastníků řízení,*
- *nejsem si jista, zda bych byla schopna najít někoho, o jehož nevinně nejsem přesvědčena,*
- *setkávání se s kriminálními živly.*

Důvody, proč se probandi v budoucnu spíše nechtějí věnovat trestnímu právu jsou spojeny s negativním pohledem na tento obor (zlí lidé, nutnost obhajovat viněho, kriminalita). Stejný pohled se projevil i u odpovědí na otázky týkajících se advokátů působících v oblasti trestního práva (část 6.2.6.)

Na otázku zda by se v budoucnu chtěli věnovat advokacii odpovědělo 7 probandů ano, 9 možná, 6 zatím neví a 4 spíše ne. Nikdo z probandů neodpověděl, že by se jednoznačně nechtěl zabývat advokací. I zde je zajímavé srovnání odpovědí těch probandů, kteří projevili jednoznačný zájem o advokacii s odpověďmi těch, kteří o advokacii spíše neuvažují.

Odůvodnění odpovědí „ano“:

- *myslím si, že mám k této profesi mnohem lepší předpoklady než k profesím jiným,*
- *chci přicházet do kontaktu s lidmi a pomáhat jim řešit problémy,*
- *lze tímto způsobem hodně lidem pomáhat,*
- *zajímavé povolání,*
- *ideální pro moji povahu - drzá, komunikativní,*
- *zdá se mi to logické po studiu Právnické fakulty.*

Odůvodnění odpovědí „spíše ne“:

- *v tuto chvíli se vidím spíše ve státním sektoru,*
- *chci dělat něco v oblasti práva, ale spíše prevenci či pomoc mladistvým delikventům,*
- *příliš mnoho mladé a dravé konkurence,*
- *neláká mě to, ničím mě to nepřitahuje.*

6.2.6 Obraz advokáta působícího v oblasti trestního práva v očích studentů práv

(Dotazník osobní historie a zájmů – otázky č. 10, 11, 12)

Mezi tři hlavní hodnoty úspěšného advokáta působícího v oblasti trestního práva zařadila necelá polovina respondentů spravedlnost a čest (četnost 12), méně často pak odvahu (četnost 4), loajalitu (četnost 4), ochotu pomoci, odpovědnost, odborné znalosti, nesledovat jen výdělek či inteligenci/moudrost (vše s četností 3).

Hodnota „spravedlnost“ a „čest“ není, bohužel, obsažena ani v jedné z použitých výzkumných metod, tudíž není možné určit, nakolik jsou tyto hodnoty preferovány i u samotných respondentů.

Díky položce č. 10 v Dotazníku osobní historie a zájmů vyšlo najevo, stejně jako v jiných výzkumech, že respondenti mají v porovnání

s odbornou veřejností někdy zcela odlišnou představu o tom, co v sobě zahrnuje pojem popisující vnitřní stavy člověka. Stejně tak jako „laická veřejnost pod emoce zařazuje i vnější projevy či důsledky emocí (např. křik, praštit někoho, slzy štěstí...), situace vyvolávající emoce (např. hádky v parlamentu, poklidná hudba) a osobnostní vlastnosti (např. ctižádostivost, dobrosrdečnost...)“¹¹⁷, tak respondenti tohoto výzkumu pod hodnoty zahrnují zejména osobnostní vlastnosti (např. psychická odolnost, soudnost, rychlost) či dovednosti (schopnost analyzovat, pragmatické a konstruktivní uvažování, odbourání citů). I proto lze některé hodnoty uváděné respondenty jen s těžší porovnávat s jejich výsledným reálným hodnotovým profilem, neboť používané pojmy se často zcela míjejí.

Zejména kvůli tomu byla do studie dodatečně zahrnuta metoda dodatečného dotazování. Její výsledky jsou uvedeny v části 6.3.

Většina respondentů uvedla, že k výkonu profese advokáta působícího v oblasti trestního práva (Dotazník osobní historie a zájmů – otázka č. 12) je třeba mít zvláštní osobnostní charakteristiky či předpoklady. Ti respondenti (četnost 16), kteří tento názor sdílejí, uváděli například tyto charakteristiky, z nichž nejčastější byla odolnost (četnost 11):

- *měl by mít více empatie a sociální inteligence,*
- *musí umět odstoupit od snahy prosazovat jen spravedlnost,*
- *silnější žaludek,*
- *měl by být schopný čelit emocím, být nezaujatý a umět prosadit určitý názor, i když bude v rozporu s jeho vnitřním přesvědčením,*
- *umět se vyrovnat s tím, že pro zlého člověka chce dosáhnout co nejnižšího trestu + silný žaludek,*
- *schopen se emocionálně obrnit,*
- *oddělit osobní život od pracovního,*
- *být dostatečně ostrý, nevnímat osobní postoje k případu,*
- *být otrlejší,*
- *vzbudit důvěru, odvaha, výborná znalost práva, schopnost pomoci i viněmu,*
- *podle mě musí mít žaludek na to, aby hájil jasně vinné pachatele, zvláště když se jedná o těžkou vraždu apod.,*
- *zachovat si chladnou hlavu v případě pedofilů, psychopatů atd.,*
- *v určitých případech "silný žaludek",*

¹¹⁷ Slaměník, I., Hurychová, Z.: Prototypický přístup k emocím: Česká populace. Československá psychologie, L, 2006, 5, str. 432

- měl by být schopný dát přednost pravdě a morálce před svou kariérou pokud ví, že by jeho klient (např. nebezpečný vrah), mohl díky jeho přesvědčivé obhajobě vyvázat s neadekvátním trestem.

Různorodé byly i odpovědi na otázku č. 11 „co je pro advokáta v roli ustanoveného obhájce nejobtížnější?“. Pro ilustraci uvádím odpovědi respondentů:

- asi komunikace s klientem, případ, který by jinak nevzal,
- uvědomit si, že i nejprimitivnější člověk má právo na obhajobu a pochopení,
- komunikace se zastupovaným, psychická zátěž,
- přijmout odpovědnost s malou finanční motivací,
- přesvědčit sám sebe, že chce pro svého klienta to nejlepší a být schopen plně bojovat za jeho zájmy (prosazovat),
- vyrovnat se s tím, že musí obhajovat i lidi, jejichž činy se přičítají jejich přesvědčení,
- být přesvědčivý a zastávat dobře svou pozici i přesto, když není o klientově nevině přesvědčen,
- konat proti svému přesvědčení,
- získat klientovu důvěru,
- vnitřně se vyrovnat se zastávanou rolí,
- odpoutat se od vlastního názoru na vinu/nevinu obžalovaného,
- vědomí, že hájím např. vraha, v duchu jím opovrhuji a přesto se musím snažit mu pomoci k mírnějšímu trestu,
- soustředit se jen na poskytnutí co nejlepší obhajoby,
- obhajovat lež,
- hájit evidentního vraha - není zde možnost projevit vlastní názor, je limitován předpisy,
- podle mne je jedno zda je stanovený či ne. Pokud svůj případ nepředá, tak asi nalézt ve zločinci dobré vlastnosti a na těch stavět,
- dovést vždy za všech okolností nejlepší práci,
- udržet si odstup a být nezaujatý,
- obhajovat někoho, o kom vím, že je vinen,
- zachovat si odstup od zločinu co obžalovaný spáchal,
- překonat případný vnitřní rozpor mezi svým přesvědčením a svou danou "prací",
- hájit člověka, o kterém vím, že je vinen,
- ambivalence - pravda x povinnost obhajovat klienta.

Tyto odpovědi naznačují, že většina studentů práv vnímá profesi advokáta vykonávající nutnou obhajobu negativně - jako psychicky náročnou, s nutností lži, přetvářky a „silného žaludku“. Je zajímavé, že tento pohled studentů práv (a tedy i budoucích kolegů advokátů působících

v oblasti trestního práva či samotných budoucích advokátů) se příliš neliší, alespoň dle mínění autorky, od pohledu běžné populace. Tento negativní pohled na profesi advokáta působícího v oblasti trestního práva koresponduje i s menším zájmem probandů o působení v této oblasti (viz. část 6.2.5).

6.3 Kvalitativní část výzkumu – zpětné dotazování

Vzhledem k tomu, že při popisu hodnot advokátů v Dotazníkú osobní historie a zájmů probandi často kromě hodnot uváděli i vlastnosti, způsoby chování či dovednosti (viz část 6.2.6.), bylo přistoupeno ještě k náhradní metodě – zpětnému dotazování. Probandi byly požádáni, aby vlastními slovy definovali pojem „hodnota“.

Na tuto výzvu reagovalo nakonec pět respondentů, kteří uvedli následující popisy:

- hodnota je, podle mého názoru, psychická potřeba, motivační prvek který určuje naše chování,
- vnitřní stimuly, které nás usměrňují určitým způsobem, vytváří naše názory na svět a jsou základnou pro jakoukoli životní motivaci, chování a myšlení,
- hodnotu vnímám jako něco, co jednotlivec (případně společnost jako celek) pokládá za důležité pro svou existenci,
- hodnotu asi chápu jako parametr, podle kterého oceňujeme a porovnáváme kvalitu věcí, které nás obklopují,
- je to pro člověka nějaká individuální "důležitost" určité zásady, chování nebo cíle.

Bohužel, z tak malého množství odpovědí nelze vyvozovat žádné závěry. Tyto odpovědi však mohou sloužit jako zajímavý příklad výkladu psychologického pojmu „hodnota“ laickou veřejností.

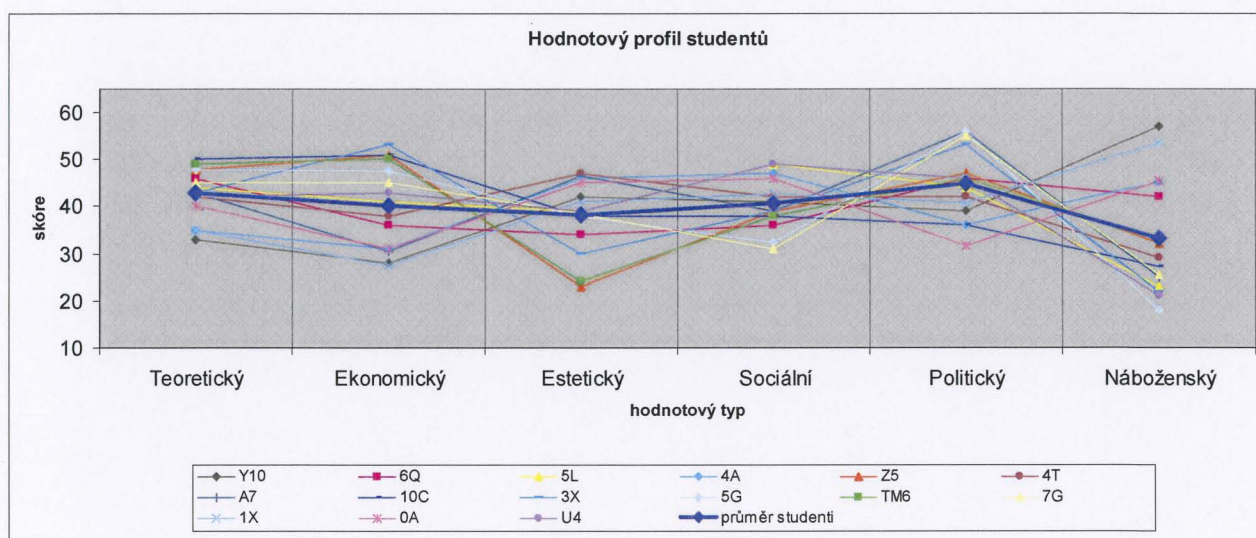
6.4 Kvantitativní část výzkumu – analýza SV a RVS

6.4.1 Interpretace SV

Tento dotazník používá rozdílné normy pro muže a ženy a proto jsou i data z tohoto výzkumu interpretována vždy samostatně pro studenty a studentky. Zpracování dat získaných metodou SV bylo provedeno v několika krocích. Prioritní bylo zjistit základní charakteristiky hodnotových profilů studentů a studentek dosažených v tomto dotazníku. Ty nejlépe charakterizují následující grafy a údaje popisné statistiky:

Studenti (n=15)

Graf 2: Hodnotové profily SV studentů

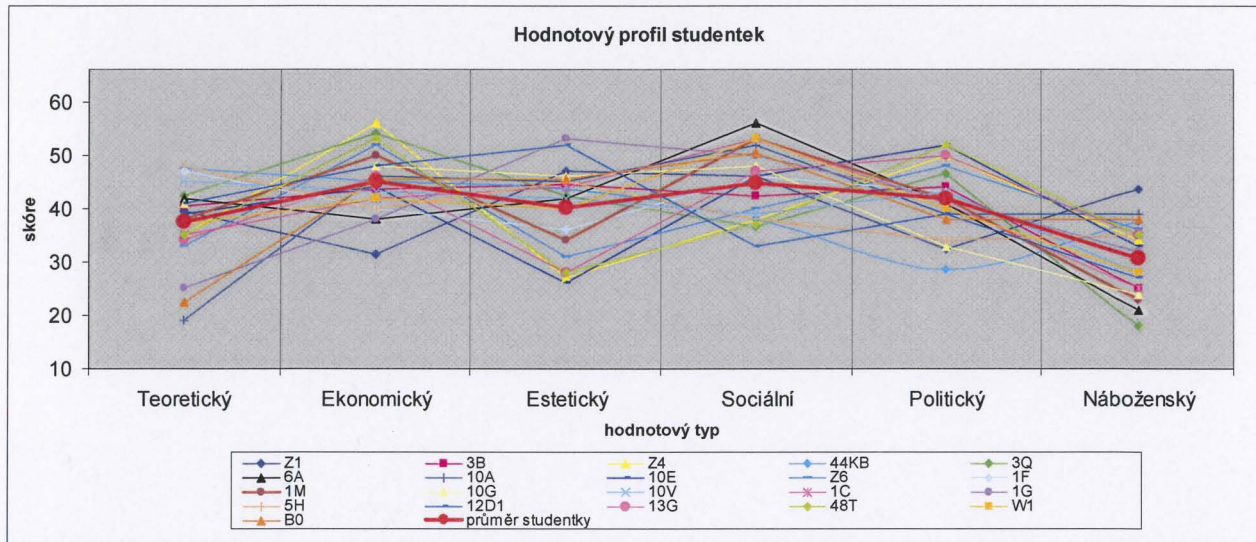

Hodnotový typ	Teoretický	Ekonomický	Estetický	Sociální	Politický	Náboženský
průměr	42,9	40,2	38,1	40,6	44,9	33,2
směrodatná odchylka	5,1	8,8	7,3	5,3	7,4	11,9
min	33,0	27,5	23,0	31,0	31,5	18,0
max	50,0	53,0	47,0	49,0	56,0	57,0
median	43,0	41,0	39,0	39,0	46,0	29,0
modus	35,0	31,0	39,0	39,0	46,0	

Relativně symetrické rozložení skóre charakterizované blízkou hodnotou průměru a mediánu mají u studentů následující hodnotové typy: teoretický, ekonomický, estetický a politický. U sociálního a náboženského hodnotového typu jsou rozdíly mezi hodnotou mediánu a průměru výraznější.

Studentky (n=21)

Graf 3: Hodnotové profily SV studentek

Hodnotový typ	Teoretický	Ekonomický	Estetický	Sociální	Politický	Náboženský
průměr	37,5	45,0	40,1	44,9	41,8	30,7
směrodatná odchylka	7,6	5,8	7,9	6,6	6,4	6,5
Min	19,0	31,5	26,0	33,0	28,5	18,0
max	48,0	56,0	53,0	56,0	52,0	43,5
median	39,0	45,0	42,5	46,0	42,0	32,0
modus	35,0	38,0	42,0	46,0	50,0	28,0

Relativně symetrické rozložení skóre charakterizované blízkou hodnotou průměru a mediánu mají u studentek hodnotové typy ekonomický a teoretický. U ostatních hodnotových typů je rozdíl mezi hodnotou mediánu a průměru výraznější.

Údaje obou souborů většinou ukazují na menší směrodatné odchylky u jednotlivých hodnotových typů studentek, což znamená, že rozptyl jejich skóre je většinou menší než u studentů. To ukazuje na větší konzistenci odpovědí studentek.

6.4.1.1 Porovnání rozdílů mezi pohlavím

Prvním krokem bylo zjistit, zda mezi skupinou studentů a studentek můžeme najít statisticky významné rozdíly v průměrných hodnotách skóre u jednotlivých hodnotových typů. Za tímto účelem byla data analyzována neparametrickým Mann-Whitneyho testem pro 2 nezávislé výběry v SPSS. Nulová hypotéza v tomto případě předpokládá, že rozložení hrubých skóre pro jednotlivé hodnotové typy je u studentů i studentek stejné. Výsledky analýzy jsou popsány v tabulce 13, uvádějící Z hodnoty a dosažené hladiny významnosti dvoustranného Mann-Whitneyho testu (p).

Tabulka 133: Statistický výstup z Mann-Whitneyho neparametrického testu¹¹⁸

typ	teoretický	ekonomický	estetický	sociální	politický	náboženský
Z	-2,299	-1,558	-0,867	-1,690	-1,157	-0,080
p (dvoustranný test)	0,022	0,119	0,386	0,091	0,247	0,936

Na zvolené hladině významnosti 0,05 můžeme zamítnout nulovou hypotézu o stejném rozložení skóre v teoretickém hodnotovém typu u studentů a studentek. Ostatní nulové hypotézy nemůžeme na této hladině významnosti zamítnout.

Mírně se liší i směrodatné odchylky a tudíž i rozptyly skóre studentů a studentek. Menší směrodatné odchylky u studentek naznačují větší konzistenci jejich odpovědí než u studentů.

6.4.1.2 Porovnání s běžnou populací

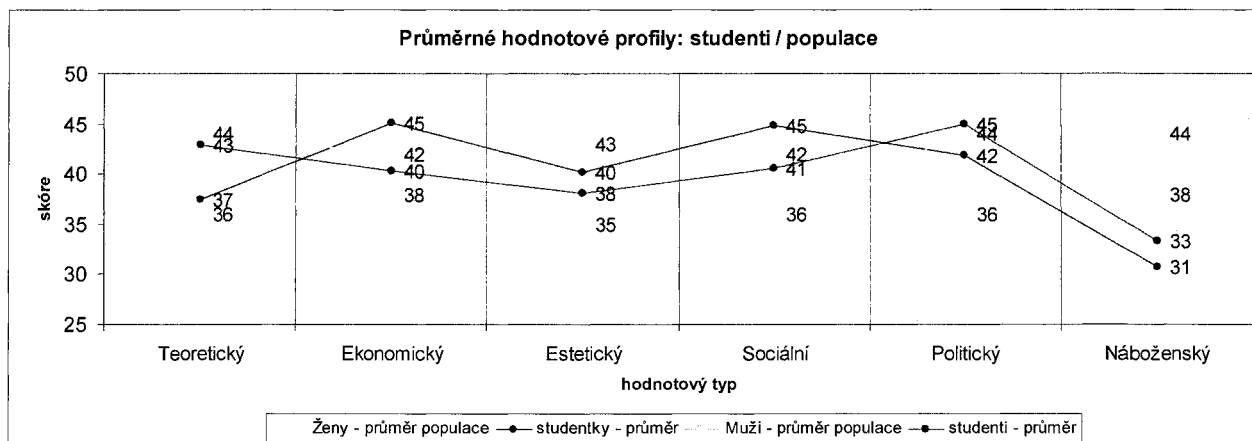
Pokud data studentů a studentek porovnáme s daty průměrné populace¹¹⁹, zjistíme, že se liší v řadě znaků. Mírně menší směrodatné odchylky (7,6 studenti a 6,8 studentky) a tudíž i rozptyly skóre studentů/tek oproti originálu SV (7,8 muži a 7,6 ženy) mohou být způsobeny nejen větší konzistencí odpovědí, ale i menším počtem respondentů.

Výrazné je porovnání průměrných skóre hodnotových profilů studentů/tek a běžné populace. Rozdílnosti dobře ukazuje graf 4.

¹¹⁸ výběr části dat, kompletní výstup je přiložen v příloze č. 4

¹¹⁹ Allport, G.W., Vernon, P.E., Lindzey, G.: Study of values, third edition (Manual). Boston, Houghton Mifflin company 1960, str. 12 - 13

Graf 4: Průměrné hodnoty skóru v SV – studenti a populace

Graf naznačuje, že některé rozdíly mezi průměrnými profily populace a studentů/tek jsou velmi výrazné. Shoda průměrných hodnot studentů/tek s průměrem populace (předpokládáme zde symetrické rozložení) byla testována pomocí jednovýběrového Wilcoxonova testu. Nulová hypotéza předpokládá, že rozložení průměrných hodnot jednotlivých hodnotových typů populace a studentů/tek jsou stejná. Výsledkem analýzy dat v programu SPSS je následující tabulka uvádějící Z hodnoty a dosažené hladiny významnosti dvoustranného Wilcoxonova testu (p).

Tabulka 144: Statistický výstup z jednovýběrového Wilcoxonova neparametrického testu¹²⁰

průměr muži - HS studenti			průměr ženy – HS studentky		
typ	Z	p (dvoustranný test)	Typ	Z	p (dvoustranný test)
Teoretický	-0,535	0,592	Teoretický	-1,305	0,192
Ekonomický	-0,881	0,378	Ekonomický	-3,502	0,000
Estetický	-1,478	0,139	Estetický	-0,939	0,348
Sociální	-2,453	0,014	Sociální	-1,830	0,067
Politický	-0,378	0,706	Politický	-3,131	0,002
Náboženský	-1,420	0,156	Náboženský	-4,017	0,000

V tabulce jsou zvýrazněny ty hodnoty, které jsou signifikantní na hladině významnosti 0,05. V těchto případech tedy můžeme na stanovené hladině významnosti zamítnout nulovou hypotézu o totožnosti průměrů hodnotových typů u běžné populace a studentů/tek.

¹²⁰ výběr části dat, kompletní výstup je přiložen v příloze č. 5

Skupinu studentů tedy můžeme popsat následovně:

- Průměrné hodnoty skóre studentů u sociálního hodnotového typu se statisticky významně liší (jsou vyšší) oproti průměrným hodnotám skóre mužské populace u tohoto hodnotového typu.

U ostatních hodnotových typů studentů (teoretického, ekonomického, estetického, politického a náboženského) nemůžeme nulovou hypotézu zamítnout, tudíž u nich na stanovené hladině významnosti nemůžeme mluvit o významném rozdílu oproti běžné populaci mužů.

Skupinu studentek můžeme na stanovené hladině významnosti charakterizovat takto:

- Průměrné hodnoty skóre studentek se u ekonomického hodnotového typu statisticky významně liší (jsou vyšší) oproti průměrným skóre ženské populace u tohoto hodnotového typu.
- Průměrné hodnoty skóre studentek se u politického hodnotového typu statisticky významně liší (jsou vyšší) oproti průměrným skóre ženské populace u tohoto hodnotového typu.
- Průměrné hodnoty skóre studentek se u náboženského hodnotového typu statisticky významně liší (jsou nižší) oproti průměrným skóre ženské populace u tohoto hodnotového typu.

U ostatních hodnotových typů studentek (teoretického, estetického a sociálního) nemůžeme nulovou hypotézu zamítnout, tudíž u nich nemůžeme mluvit o významném rozdílu oproti populaci žen.

Z výše uvedeného grafu 4 můžeme usuzovat, že průměrné hodnoty ekonomického a sociálního hodnotového profilu studentů mají spíše charakteristiky „ženského“ profilu, zatímco průměrné hodnoty studentek v ekonomickém a politickém hodnotovém typu mají spíše podobu „mužského“ profilu.

U studentek je velmi zajímavá průměrná hodnota ekonomického typu (který je součástí typické mužské hodnotové triády), která je dokonce vyšší než průměrná hodnota tohoto hodnotového typu v populaci mužů. Stejně tak ačkoliv je v typické hodnotové triádě žen (na rozdíl od mužů) typ náboženský, studentky vykazují velice nízké průměrné hodnoty v této oblasti. Ty jsou dokonce nižší než průměrné hodnoty tohoto typu u

populace mužů. Za pozornost stojí i to, že studentky průměrně skórují v ekonomickém a sociálním hodnotovém typu stejně vysoko – stejnou a nejvyšší váhu by tedy v jejich životě měla mít hodnota užitečnosti a lásky k lidem, což v praxi může být někdy obtížně slučitelné. Typická hodnotová triáda studentek ekonomicko-sociálně-politická je tedy výrazně odlišná od hodnotové triády populace žen, která má podobu esteticko-sociálně-náboženskou.

U studentů nepozorujeme až natolik výrazné „přesmyknutí“ hodnotových typů oproti běžné populaci, jako je tomu u studentek. Jedinou změnu oproti typické mužské hodnotové triádě nalezneme u studentů v sociálním hodnotovém typu. Zatímco pro muže není tento hodnotový typ charakteristický, u studentů téměř dosahuje průměrné hodnoty populace žen. Celkově je tedy hodnotová triáda studentů politicko-teoreticko-sociální, zatímco populace mužů má tuto triádu politicko-ekonomicko-teoretickou.

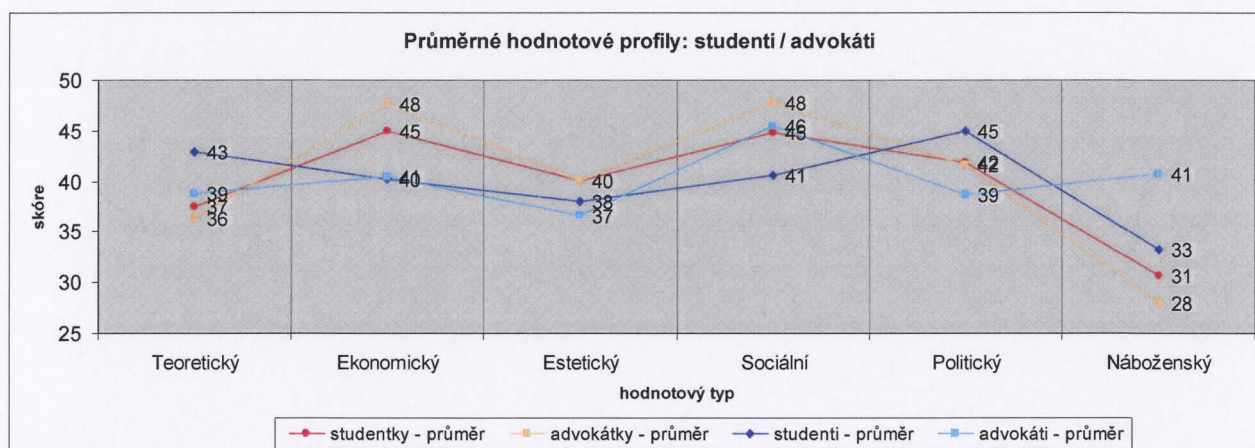
Společnou charakteristikou studentů i studentek je vyšší skórování v sociálním a ekonomickém hodnotovém typu a také výrazně nižší skórování v náboženském hodnotovém typu oproti běžné populaci. Na základě těchto údajů můžeme formulovat hypotézu, že jedním z hlavních motivačních faktorů pro studium práv je právě ekonomické hledisko a také vztah k lidem. Tuto hypotézu podporují i některé závěry z kvalitativního výzkumu (viz část 6.2.3. a 6.2.5.). Tato hypotéza by měla být předmětem dalšího výzkumu na reprezentativním vzorku populace studentů právnických fakult.

6.4.1.3 Porovnání se vzorkem advokátů působících v oblasti trestního práva

Pokud data studentů a studentek porovnáme s daty sesbíranými na vzorku advokátů působících v oblasti trestního práva¹²¹, zjistíme, že na první pohled mají některé podobné charakteristiky. I zde se projevily menší směrodatné odchylky a tudíž i rozptyly skóre žen – advokátek oproti advokátům i mužům dle originálu SV.

Zajímavé je však zejména porovnání průměrných skóre hodnotových profilů studentů/tek a advokátů/tek, z nichž se některé dokonce překrývají. Podobnosti dobře ukazuje následující graf:

Graf 5: Průměrné hodnoty skóre v SV – studenti a advokáti

Shoda průměrných hodnot studentů/tek s advokáty/tkami (předpokládáme zde symetrické rozložení) byla testována pomocí jednovýběrového Wilcoxonova testu. Nulová hypotéza předpokládá, že rozložení průměrných hodnot jednotlivých hodnotových typů advokátů/tek a studentů/tek jsou stejná. Výsledkem analýzy dat v programu SPSS je následující tabulka uvádějící Z hodnoty a dosažené hladiny významnosti dvoustranného Wilcoxonova testu (p).

¹²¹ Hurychová, Z.: Hodnoty a motivace advokátů působících v oblasti trestního práva. Diplomová práce FF UK, Katedra psychologie 2007. str. 71 - 72

Tabulka 15: Statistický výstup z jednovýběrového Wilcoxonova neparametrického testu¹²²

průměr advokáti - HS studenti			průměr advokátky – HS studentky		
typ	Z	p (dvoustranný test)	typ	Z	p (dvoustranný test)
Teoretický	-2,387	0,017	Teoretický	-1,130	0,258
Ekonomický	-0,085	0,932	Ekonomický	-1,791	0,073
Estetický	-0,909	0,363	Estetický	-0,122	0,903
Sociální	-2,674	0,007	Sociální	-1,722	0,085
Politický	-2,616	0,009	Politický	-0,052	0,958
Náboženský	-2,045	0,041	Náboženský	-1,896	0,058

V tabulce jsou zvýrazněny ty hodnoty, které jsou signifikantní na hladině významnosti 0,05. V těchto případech tedy můžeme na stanovené hladině významnosti zamítnout nulovou hypotézu o totožnosti průměrů hodnotových typů u advokátů/tek a studentů/tek.

Skupinu studentů tedy můžeme popsat následovně:

- Průměrné hodnoty skóre studentů u sociálního hodnotového typu se statisticky významně liší (jsou nižší) oproti průměrným hodnotám skóre advokátů u tohoto hodnotového typu.
- Průměrné hodnoty skóre studentů u politického hodnotového typu se statisticky významně liší (jsou vyšší) oproti průměrným hodnotám skóre advokátů u tohoto hodnotového typu.
- Průměrné hodnoty skóre studentů u náboženského hodnotového typu se statisticky významně liší (jsou nižší) oproti průměrným hodnotám skóre advokátů u tohoto hodnotového typu.

U ostatních hodnotových typů studentů (teoretického, ekonomického a estetického) nemůžeme nulovou hypotézu zamítnout, tudíž u nich na stanovené hladině významnosti nemůžeme mluvit o významném rozdílu oproti průměrným skóre hodnotových profilů u advokátů.

Jediným společným hodnotovým typem v triádě studentů a advokátů je typ sociální, který je však u studentů výrazně nižší než u advokátů.

Skupinu studentek můžeme na stanovené hladině významnosti charakterizovat tak, že průměrné hodnoty skóre studentek se u žádného hodnotového typu statisticky významně neliší oproti průměrným skóre tohoto hodnotového typu u advokátek.

¹²² výběr části dat, kompletní výstup je přiložen v příloze č. 6

U studentek tedy platí stejné „atypické“ charakteristiky výsledného profilu jako u průměrného hodnotového profilu advokátek. Atypický hodnotový profil studentek je však přeci jen o něco méně extrémní (ačkoliv hodnotová triáda je stejná, vyšší hodnoty u ekonomického a estetického typu vykazují advokátky).

Výše uvedené společné charakteristiky mohou být, vzhledem k nereprezentativnosti obou souborů probandů, považovány pouze za orientační. Je nutné je případně podrobit dalšímu výzkumu na reprezentativním vzorku populace obou skupin.

6.4.1.4 Tvorba norem pro studenty a studentky

Jelikož byla přijata hypotéza předpokládající, že průměrné hodnoty skóru studentů a studentek se u některých hodnotových typů liší oproti průměrným skórum populace, bylo by třeba vytvořit pro skupinu studentů a studentek nové normy. Jelikož byly současně přijaty i alternativní hypotézy o rozdílnosti rozložení skóru u některých hodnotových typů mezi studenty a studentkami, bylo by vhodné stanovit normy pro studenty a studentky zvlášť.

Pro tvorbu norem je však tento výzkumný vzorek příliš malý a nereprezentativní. Proto je níže uveden pouze obecný postup pro tvorbu těchto nových norem.

Stanovení norem by proběhlo na základě lineární transformace ve tvaru:

$$\text{standardizovaný údaj} = \frac{\text{hrubý skór} - \text{průměr}}{\text{směrodatná odchylka}}$$

Stanovení norem (za předpokladu normálního rozložení znaku v populaci) by bylo nejvhodnější provádět McCallovou plošnou transformací, včetně korekce na spojitost.

Pro lepší orientaci ve výsledcích a pro jejich pružnější interpretaci by bylo dále vhodné data následně převést na STENy (5,5;2). Po vytvoření norem by bylo vhodné vytvořit i odpovídající záznamový list, který by umožňoval grafické znázornění hodnotového profilu respondenta a jeho porovnání s jinými probandy.

6.4.2 Interpretace RVS

Výsledkem metody RVS jsou pořadová data – pořadí preferovaných terminálních a instrumentálních hodnot. K této metodě neexistují žádné normy, avšak výstupní data mohou být využita například pro vzájemné porovnání skupin, vytipování clusterů (ať už synegetických či antagonistických) či pro porovnání (korelaci) s výstupy z jiných metod. Tento dotazník může sloužit i jako doplněk k jiným metodám zaměřeným na hodnoty.

6.4.2.1 Popisná statistika dat, konzistence odpovědí

Data z RVS byla napřed vyhodnocena běžnou popisnou statistikou - společně bez rozlišení pohlaví a také v závislosti na pohlaví. Výsledky shrnuje tabulka v příloze č. 7.

Nejzajímavější informace však může přinést sledování průměrného pořadí jednotlivých hodnot a také velikosti směrodatných odchylek.

Pokud průměry jednotlivých hodnot přepočítáme na pořadí tak, jak to ukazuje tabulka v příloze č. 8, zjistíme mezi pěti nejvíce a pěti nejméně preferovanými hodnotami (jak terminálními tak i instrumentálními) jistou shodu. U **terminálních hodnot** je vždy mezi prvními pěti nejvíce preferovanými hodnotami „zdraví“, „zabezpečení rodiny“, „sebeúcta“ a „svoboda“ a to bez ohledu na pohlaví. Mezi poslední pěticí v preferenci terminálních hodnot pak vždy stojí „světový mír“, „národní bezpečnost“, „svět plný krásy“ a „vykoupení“. U **instrumentálních hodnot** tuto shodu najdeme také, i když méně – v nejvíce preferované pěticí je vždy „zodpovědný“, „schopný“ a naopak mezi nejméně preferovanou pěticí najdeme hodnoty „shovívavý“, „poslušný“ a „čistý“.

Najdeme zde i značný posun mezi pořadím jednotlivých terminálních i instrumentálních hodnot mezi studenty a studentkami. Vzniká tedy otázka, zda jsou některé tyto rozdíly statisticky významné. Tato otázka je řešena v oddílu 6.4.2.2.

Další otázkou je, zda je výsledné pořadí jednotlivých hodnot konzistentní z pohledu odpovědí respondentů. Tuto konzistenci nejlépe popíší směrodatné odchylky pořadí jednotlivých hodnot.

Nejmenší odchylky v celkovém porovnání (bez rozdílu pohlaví) vykazují terminální hodnoty „svět plný krásy“ (1,3) „zabezpečení rodiny“ (1,4) a „národní bezpečnost“ (2,0). U instrumentálních hodnot, jejichž pořadí bylo vyhodnocováno bez rozdílu pohlaví se vyskytla směrodatná odchylka vždy větší než 2, což ukazuje na nižší konzistenci odpovědí.

Menší odchylky vykazuje pořadí hodnot sestavených zvlášť pro studenty a studentky. To naznačuje, že výsledky RVS je lepší interpretovat samostatně pro obě pohlaví.

Studenti i studentky shodně vykazují o něco větší konzistenci odpovědí u terminálních hodnot, instrumentální hodnoty mají odchylky obecně vyšší. Nejmenší odchylky (sm. odchylka >2) z terminálních hodnot vykazují u obou skupin hodnoty „zabezpečení rodiny“ a „svět plný krásy“, tedy ty, které se ve výsledném pořadí umístili v první či naopak v poslední pětici hodnot. Jde tedy o ty hodnoty, ve kterých jsou probandi nějak výrazněji zainteresováni. U instrumentálních hodnot o takového shodě mluvit nemůžeme. Názorně to ukazuje tabulka 16, kde jsou uvedeny hodnoty s nejvyšší konzistencí pořadí u studentů i studentek.¹²³

Tabulka 16: Směrodatné odchylky (> 2) pořadí RVS u studentů a studentek

Terminální hodnoty	průměr studenti	sm.odchylka studenti	Terminální hodnoty	průměr studentky	sm.odchylka studentky
Zdraví	1,0	0,7	Vykoupení	17,7	0,8
Pravé přátelství	2,7	0,7	Národní bezpečnost	15,8	1,3
Moudrost	2,0	1,2	Rovnost	15,5	1,4
Svět plná krásy	15,8	1,2	Svět plný krásy	15,7	1,5
Zabezpečení rodiny	2,3	1,2	Zabezpečení rodiny	2,7	1,5
Sebeúcta	4,8	1,6			
Instrumentální hodnoty	průměr studenti	sm.odchylka studenti	Instrumentální hodnoty	průměr studentky	sm.odchylka studentky
Odvážný	1,3	1,1	Tolerantní	3,1	0,9
Schopný	3,0	1,4	Poslušný	16,6	1,2
Shovívavý	10,0	1,5	Zodpovědný	3,6	2,0

¹²³ Kompletní tabulka směrodatných odchylek je uvedena v příloze č.9

Dalším zajímavým srovnáním je porovnání konzistence odpovědí studentů a studentek u terminálních hodnot „pravé přátelství“, „moudrost“ a „vykoupení“ (v tabulce jsou tyto hodnoty zvýrazněny modře). U těchto hodnot se projevil výrazný rozdíl v konzistenci odpovědí v závislosti na pohlaví. Hodnota „pravé přátelství“ a „moudrost“ je u studentů mezi pěticí nejmenších odchylek (odchylka pravé přátelství = 0,7, odchylka moudrost = 1,2), zatímco u studentek mají tyto hodnoty odchylky v pěticí nejvyšších (odchylka pravé přátelství = 5,2, odchylka moudrost = 5,5). Opačně je tomu u hodnoty „vykoupení“, která má u studentek nejvyšší místo v pěticí hodnot s nejmenšími odchylkami (odchylka vykoupení = 0,8), zatímco u studentů patří do pěticí s nejvyššími odchylkami (odchylka vykoupení = 5,3).

Podobný výrazný rozdíl se objevuje i u instrumentální hodnoty „odvážný“ – zatímco studenti zde vykazují dobrou konzistenci (odchylka = 1,1), u studentek má tato hodnota druhou nejvyšší odchylku ze všech (odchylka 6,2).

6.4.2.2 Rozdíl v pořadí hodnot mezi pohlavím

Na základě výše popsaných odlišností bylo nutné zjistit, zda existují významné rozdíly v preferencích hodnot mezi studenty a studentkami, či zda může být celý soubor interpretován bez rozdílu na pohlaví.

K tomuto účelu byla pořadová data analyzována neparametrickým Mann-Whitneyho testem pro 2 nezávislé výběry v SPSS. Nulové hypotézy předpokládají, že pořadí instrumentálních a terminálních hodnot je u studentů i studentek stejné. Výsledkem analýzy je tabulka, uvádějící Z hodnoty a dosažené hladiny významnosti dvoustranného Mann-Whitneyho testu (p), přiložená v příloze č. 10. Níže (tabulka 17) jsou pak uvedeny ty hodnoty, u kterých byla na stanovené hladině významnosti 0,05 prokázána rozdílnost pořadí mezi pohlavím a tudíž u nich byla zamítnuta nulová hypotéza.

Tabulka 157: Statisticky významné rozdíly (na hladině významnosti 0,05) v pořadí hodnot RVS mezi pohlavím

Terminální hodnoty	Z	p (dvoustranný test)
moudrost	-2,825	0,005
vzrušující život	-2,081	0,037
Instrumentální hodnoty	Z	p (dvoustranný test)
ambiciózní	-2,307	0,021
loajální	-2,040	0,041
sebeukázněný	-2,879	0,004
slušný	-2,149	0,032
tolerantní	-2,536	0,011

Na zvolené hladině významnosti 0,05 můžeme vzorek popsat takto:

- Existuje signifikantní rozdíl mezi studenty a studentkami v preferenci terminálních hodnot „moudrost“ a „vzrušující život“.
- Existuje signifikantní rozdíl mezi studenty a studentkami v preferenci instrumentálních hodnot „ambiciózní“, „loajální“, „sebeukázněný“, „slušný“ a „tolerantní“.

Těmito závěry byla potvrzena nutnost interpretovat pořadí hodnot studentů a studentek samostatně.

6.4.2.3 Porovnání se vzorkem advokátů působících v oblasti trestního práva

Pokud data studentů a studentek porovnáme s daty sesbíranými na vzorku advokátů působících v oblasti trestního práva¹²⁴, zjistíme, že mají některé podobné charakteristiky. I zde se projevily menší směrodatné odchylky a tudíž i rozptyly skóre u terminálních hodnot.

Tabulka 18: Směrodatné odchylky (> 2) pořadí RVS u studentů a advokátů¹²⁵

Terminální hodnoty	průměr studenti	sm.odchylka studenti	Terminální hodnoty	průměr advokáti	sm.odchylka advokáti
<u>Zdraví</u>	1,0	0,7	<u>Zabezpečení rodiny</u>	3,6	1,4
<u>Pravé přátelství</u>	2,7	0,7	<u>Pravé přátelství</u>	6,9	1,5
Moudrost	2,0	1,2	<u>Zdraví</u>	2,1	1,9
Svět plná krásy	15,8	1,2			
<u>Zabezpečení rodiny</u>	2,3	1,2			
Sebeúcta	4,8	1,6			
Instrumentální hodnoty	průměr studenti	sm.odchylka studenti	Instrumentální hodnoty	průměr advokáti	sm.odchylka advokáti
Odvážný	1,3	1,1	<u>Milující</u>	2,7	1,4
Schopný	3,0	1,4			
Shovívavý	10,0	1,5			

Skupiny studentů práv a advokátů působících v oblasti trestního práva vykazují shody v minimálních odchylkách (a tedy i rozptylech odpovědí) u terminálních hodnot „zabezpečení rodiny“, „pravé přátelství“ a „zdraví“. Tyto tři hodnoty jsou o to zajímavější, že jsou jedinými terminálními hodnotami advokátů, u kterých byla směrodatná odchylka menší než 2.

U instrumentálních hodnot nepozorujeme žádnou shodu v hodnotách s nejmenším rozptylem odpovědí.

¹²⁴ Hurychová, Z.: Hodnoty a motivace advokátů působících v oblasti trestního práva. Diplomová práce FF UK, Katedra psychologie 2007. str. 71 - 72

¹²⁵ Kompletní tabulka směrodatných odchylek je uvedena v příloze č.11

Tabulka 19: Směrodatné odchytky (> 2) pořadí RVS u studentek a advokátek¹²⁶

Terminální hodnoty	průměr studentky	sm.odchytky studentky
Vykoupení	17,7	0,8
<u>Národní bezpečnost</u>	15,8	1,3
<u>Rovnost</u>	15,5	1,4
Svět plný krásy	15,7	1,5
<u>Zabezpečení rodiny</u>	2,7	1,5

Instrumentální hodnoty	průměr studentky	sm.odchytky studentky
Tolerantní	3,1	0,9
Poslušný	16,6	1,2
Zodpovědný	3,6	2,0

Terminální hodnoty	průměr advokátky	sm.odchytky advokátky
Zdraví	1,2	0,4
<u>Zabezpečení rodiny</u>	2,1	0,7
<u>Národní bezpečnost</u>	16,7	1,1
Pravé přátelství	4,5	1,4
<u>Rovnost</u>	14,2	1,6
Vzrušující život	9,6	1,6
Sebeúcta	5,1	1,7
Světový mír	15,7	1,9
Instrumentální hodnoty	průměr advokátky	sm.odchytky advokátky
Logický	15,5	1,6
Odvážný	6,1	1,8

Skupiny studentek práv a advokátek působících v oblasti trestního práva také vykazují shody v minimálních odchytkách u terminálních hodnot. Odchytku menší než 2 nalezneme u obou skupin u terminálních hodnot „národní bezpečnost“, „rovnost“ a „zabezpečení rodiny“.

Ani u těchto skupin nepozorujeme žádnou shodu v instrumentálních hodnotách s nejmenším rozptylem odpovědí.

Nejzajímavější srovnání výsledků skupiny studentů/tek a advokátů/tek je však porovnání jejich průměrných pořadí terminálních a instrumentálních hodnot. Pořadí pětice nejvíce a nejméně preferovaných hodnot studentů a advokátů ukazuje tabulka 20, porovnání hodnot studentek a advokátek je uvedeno v tabulce 21. Podtržením jsou zvýrazněny ty hodnoty, které jsou v pětici nejvíce a nejméně preferovaných hodnot u obou skupin shodné.

¹²⁶ Kompletní tabulka směrodatných odchylek je uvedena v příloze č.12

Tabulka 20: Pořadí hodnot RVS – studenti a advokáti¹²⁷

	průměr studenti	pořadí studenti		průměr advokáti	pořadí advokáti
Terminální hodnoty			Terminální hodnoty		
<u>Zdraví</u>	1,0	1	<u>Zdraví</u>	2,1	1
Moudrost	2,0	2	<u>Zabezpečení rodiny</u>	3,6	2
<u>Zabezpečení rodiny</u>	2,3	3	<u>Svoboda</u>	3,8	3
<u>Pravé přátelství</u>	2,7	4	Radost	4,5	4
Sebeúcta	4,8	5_6	<u>Pravé přátelství</u>	6,9	5
<u>Svoboda</u>	4,8	5_6			
Vzrušující život	12,0	14	<u>Svět plný krásy</u>	13,1	14
<u>Vykoupení</u>	13,3	15	Společenské uznání	13,3	15
Světový mír	14,2	16	<u>Vykoupení</u>	14,1	16
<u>Národní bezpečnost</u>	15,0	17	<u>Národní bezpečnost</u>	14,5	17_18
<u>Svět plný krásy</u>	15,8	18	Pohodlný život	14,5	17_18
Instrumentální hodnoty			Instrumentální hodnoty		
Odvážný	1,3	1	Milující	2,7	1
Intelektuální	2,0	2	<u>Zodpovědný</u>	4,6	2
Schopný	3,0	3	<u>Čestný</u>	5,3	3
<u>Zodpovědný</u>	3,3	4	Slušný	6,9	4
<u>Čestný</u>	3,8	5	Loajální	7,3	5
Shovívavý	10,0	14	Sebeukázněný	12,6	14
Nezávislý	11,8	15	Vynalézavý	12,9	15
Nápomocný	13,5	16	Ambiciózní/Ctižádnostivý	13,9	16
<u>Poslušný</u>	15,3	17	<u>Poslušný</u>	14,6	17
<u>Čistý</u>	16,0	18	<u>Čistý</u>	15,5	18

Skupinu studentů tedy můžeme, vzhledem ke skupině advokátů, popsat následovně:

- Hodnota „zdraví“ je oběma skupinami preferovaná nejvíce ze všech terminálních hodnot.
- Hodnoty „zabezpečení rodiny“, „pravé přátelství“ a „svoboda“ patří u obou skupin mezi pětici nejvíce preferovaných terminálních hodnot.
- Mezi pětici nejméně preferovaných terminálních hodnot patří u obou skupin hodnota „vykoupení“, „národní bezpečnost“ a „svět plný krásy“.
- Hodnoty „zodpovědný“ a „čestný“ patří u obou skupin mezi pětici nejvíce preferovaných instrumentálních hodnot.

¹²⁷ Komplettní tabulka pořadí hodnot studentů a advokátů je uvedena v příloze č. 13

- Mezi pěti nejmeně preferovaných instrumentálních hodnot patří u obou skupin hodnoty „poslušný“ a „čistý“. Tyto hodnoty u obou skupin také zastávají stejné místo v rámci přepočítaného pořadí (pořadí 17 a 18).

Tabulka 21: Pořadí hodnot RVS – studentky a advokátky¹²⁸

	průměr studentky	pořadí studentky		průměr advokátky	pořadí advokátky
Terminální hodnoty			Terminální hodnoty		
<u>Zdraví</u>	2,6	1	<u>Zdraví</u>	1,2	1
<u>Zabezpečení rodiny</u>	2,7	2	<u>Zabezpečení rodiny</u>	2,1	2
<u>Sebeúcta</u>	4,2	3	Pravé přátelství	4,5	3
Radost	5,1	4	<u>Sebeúcta</u>	5,1	4
Svoboda	5,2	5	Pocit dosažených výsledků	7,3	5
<u>Světový mír</u>	14,8	14	<u>Svět plný krásy</u>	14	14
<u>Rovnost</u>	15,5	15	<u>Rovnost</u>	14,2	15
<u>Svět plný krásy</u>	15,7	16	<u>Světový mír</u>	15,7	16
<u>Národní bezpečnost</u>	15,8	17	<u>Vykoupení</u>	16,2	17
<u>Vykoupení</u>	17,7	18	<u>Národní bezpečnost</u>	16,7	18
Instrumentální hodnoty			Instrumentální hodnoty		
<u>Tolerantní</u>	3,1	1	Nezávislý	4,1	1
<u>Zodpovědný</u>	3,6	2	Čestný	4,9	2
Milující	4,4	3_4	<u>Zodpovědný</u>	5,6	3
Nezávislý	4,4	3_4	<u>Tolerantní</u>	6	4
Schopný	5,5	5	Loajální	6,1	5_6
Slušný	13,8	14	<u>Vynalézavý</u>	13,2	14
<u>Čistý</u>	13,9	15	Sebeukázněný	13,8	15
<u>Vynalézavý</u>	14,9	16	<u>Poslušný</u>	14,3	16
Shovívavý	15,0	17	<u>Čistý</u>	14,7	17
<u>Poslušný</u>	16,6	18	Logický	15,5	18

Skupinu studentek můžeme, vzhledem ke skupině advokátek, charakterizovat takto:

- Hodnoty „zdraví“ a „zabezpečení rodiny“ jsou oběma skupinami nejvíce preferovanými ze všech terminálních hodnot.
- Hodnota „sebeúcta“ patří u obou skupin mezi pěti nejvíce preferovaných terminálních hodnot.

¹²⁸ Kompletní tabulka pořadí hodnot studentek a advokátek je uvedena v příloze č. 14

- Pětice nejméně preferovaných terminálních hodnot je u obou skupin stejná. Mění se pouze jejich aktuální pořadí (rovnost má u obou skupin přepočítané pořadí 15).
- Hodnoty „zodpovědný“ a „tolerantní“ patří u obou skupin mezi pětici nejvíce preferovaných instrumentálních hodnot.
- Mezi pětici nejméně preferovaných instrumentálních hodnot patří u obou skupin hodnoty „vynalézavý“, „poslušný“ a „čistý“.

Výše uvedené společné charakteristiky studentů/tek a advokátů/tek mohou být, vzhledem k nereprezentativnosti obou souborů probandů, považovány pouze za orientační. Je nutné je případně podrobit dalšímu výzkumu na reprezentativním vzorku populace obou skupin.

6.4.2.4 Hodnotové korelace

V teoretické části této práce bylo nastíněno, že hodnoty neexistují jenom jako samostatné jednotky, ale že se vyskytují i v určitých seskupeních, hodnotových orientacích a clusterech. Hodnoty v nich mohou vzájemně korelovat pozitivně, či negativně.

Pokud by existovaly takovéto vztahy i mezi terminálními a instrumentálními hodnotami, mohl by být dotazník RVS upraven tak, aby se snížila jeho časová náročnost. Informační výtěžnost dotazníku by však měla být relativně zachována.

Na analýzu vzájemných vztahů instrumentálních a terminálních hodnot byla použita korelační metoda pro pořadová data – Spearmanův koeficient korelace.

Dvoustranným testem byly zjištěny významné korelace na stanovené hladině významnosti 0,05 i 0,01. Z preference určitých terminálních hodnot bychom tedy mohli usuzovat i na preference hodnot instrumentálních. Pokud bychom chtěli metodu RVS použít pro screening, u kterého je předpokladem mimo jiné i menší časová náročnost, mohli bychom administrovat pouze jednu část dotazníku. Proband by seřadil pouze terminální či jenom instrumentální hodnoty. Preference v druhé skupině hodnot bychom mohli odvodit z korelačních tabulek pro příslušnou hodnotu.

Korelační tabulky by mohly mít například následující podobu (viz. tabulka 22) a měly by být (vzhledem ke statisticky významným rozdílům v pořadí některých terminálních i instrumentálních hodnot) rozdílné pro studenty a studentky (tabulky jsou uvedeny v příloze č. 15). V některých případech by bylo možné využít i korelační tabulku bez rozdílu pohlaví.

Korelační tabulka obsahuje i korelační koeficienty včetně hladiny významnosti. Pro lepší přehlednost jsou zde barevně odlišeny pozitivní a negativní korelace. Administrátor by si mohl vybrat, které koeficienty korelace využije (na jaké hladině významnosti) v závislosti na účelu zadávání dotazníku.

Tento screeningový způsob použití dotazníku RVS je však nutno ověřit na reprezentativním vzorku. Jak ale vyplývá ze zkušeností s administrací tohoto dotazníku, zkrácená doba administrace by byla výrazným pozitivem i za cenu ztráty některých údajů.

Tabulka 22: Návrh korelační tabulky RVS – bez rozdílu pohlaví

		ambiciózní	cestný	císlý	intelektuální	loajální	logický	milující	napomocný	nezavislý	odvazný	poslušný	sebeukazný	shovívavý	schopný	slušný	tolerantní	vynálezavý	zodpovědný	
moudrost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)						0,839 0,001						0,601 0,030							
narodni_bezpecnost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)															-0,962 0,001				
pocit_dosazenych_vysledku	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)					0,815 0,025											-0,617 0,033			
pohodlny_zivot	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			0,630 0,016								-0,607 0,013			0,697 0,037				-0,683 0,021	
prave_pratelstvi	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		0,635 0,049																	
radost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																			
rovnost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)									0,535 0,040					-0,730 0,016					
sebeucta	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)				-0,588 0,035					0,566 0,014										
spolecenske_uznani	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		-0,715 0,003		-0,647 0,023	-0,948 0,000				0,621 0,013				0,725 0,042						
svet_plny_krasy	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																			-0,870 0,002
svetovy_mir	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)								0,821 0,004											
svoboda	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			-0,579 0,030						0,735 0,004				0,942 0,000						
vnitni_harmonie	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)					0,793 0,011														
vykoupeni	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		0,435 0,049			0,543 0,030				-0,414 0,044										
vypela_laska	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)				0,767 0,016					-0,584 0,046										-0,678 0,022
vzrusujici_zivot	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)												-0,909 0,000		-0,973 0,005					
zabezpeceni_rodiny	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		-0,572 0,016	0,667 0,003	0,821 0,000					-0,444 0,050				-0,617 0,025						0,666 0,003
zdravi	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			0,537 0,012							-0,525 0,045									-0,599 0,018

Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

7 Diskuse

Velikost výzkumného vzorku je nejvíce problematická na celé praktické části. Bohužel však celková návratnost formulářů nešla již více ovlivnit, neboť byla z velké části ovlivněna i přístupem jednotlivých právnických fakult (či spíše vyučujícími, kteří byli na těchto fakultách osloveni) k tomuto výzkumu.

Malou návratností dotazníků byly ovlivněny i metody výběru výzkumného vzorku. Byla použita i metoda snow ball, používaná zejména pro kvalitativní výzkum, která sice snížila reprezentativnost vzorku, ale zajistila vyšší návratnost. Tento krok byl krajním řešením, protože na tak malém vzorku respondentů, který byl k dispozici po oslovení původního výběru (všech přítomných studentů v rámci přednášky na Právnické fakultě UK), by nebylo možné ani demonstrovat výše zmiňované principy práce s daty. Díky většímu výzkumnému vzorku, i když ne reprezentativnímu, bylo možno nastínit některé hypotézy a předběžné závěry, které mohou být základem dalších navazujících studií. Pro výzkum tohoto typu – sondu, považuji velikost vzorku i metodu jeho výběru za přiměřené. Pokud však jde o doporučenou metodiku pro další výzkum zaměřený na testování zde nastíněných hypotéz, jednoznačně je třeba použít metodu náhodného výběru či testovat celou populaci.

V kvalitativní části byla u některých bodů zmíněná i jejich kvantifikace. Vzhledem k malému vzorku respondentů ($n=27$) a obecným otázkám není možné provádět jejich statistickou analýzu. Kvantifikace zde slouží pouze pro ilustraci. Případně by mohla sloužit jako základ pro hypotézy testované v dalších výzkumech.

Celkový počet pro kvantitativní část výzkumu ($n=36$) je příliš malý na to, aby z něj mohly být vyvozovány obecné závěry. Nehledě na nereprezentativnost výzkumného vzorku. Pro nastínění metodiky výzkumu hodnot studentů a studentek práv je však, dle názoru autorky, dostačující, stejně jako pro prezentování použitelných statistických postupů. Stejně tak ho považuji za dostatečný v případě kvantitativního výzkumu, který měl v tomto případě sloužit jako sonda.

K testování totožnosti průměrných hrubých skóre populace a studentů/tek u metody SV byl z důvodu malého vzorku respondentů použit neparametrický jednovýběrový Wilcoxonův test. Pokud by však šlo o návrh obecné metodiky pro výzkum reprezentativního vzorku populace studentů a studentek, tak by bylo vhodnější totožnost průměrných hrubých skóre populace a studentů/tek (u $n > 30$ a normálního rozložení) ověřovat jednovýběrovým t-testem. Ačkoliv celkový počet respondentů byl 36, nebyl t-test použit z toho důvodu, že v případě samostatného testování pouze jedné skupiny probandů v závislosti na pohlaví, by výsledky mohly být použitím rozdílných metod mírně ovlivněny. Počet probandů větší než 30 nebyl také splněn v případě porovnávání dat studentů se skupinou advokátů. I z toho důvodu byl v celé práci, v zájmu zachování jednotného přístupu, používán místo jednovýběrového t-testu neparametrický jednovýběrový Wilcoxonův test.

Ze stejného důvodu byl pro zjištění signifikantních rozdílů mezi studenty a studentkami v jednotlivých hodnotových typech u SV a v pořadí hodnot u RVS použit neparametrický Mann-Whitneyho test pro 2 nezávislé výběry. Za předpokladu analýzy reprezentativního vzorku studentů/tek (u $n > 30$ a normálního rozložení) by bylo opět vhodnější použít dvouvýběrový t-test.

Problematické je jistě i porovnávání nereprezentativních dat studentů s výsledky nereprezentativního vzorku advokátů působících v oblasti trestního práva. Jsem si toho vědoma, avšak byl to jediný způsob jak usuzovat na společné charakteristiky těchto dvou skupin. K dispozici totiž nejsou žádná jiná data či výzkumy, zaměřené na skupinu advokátů v trestním právu. Tudíž nebylo odkud jinud tyto informace či reprezentativnější data čerpat. Výsledky plynoucí z porovnání těchto dvou skupin jsou tedy z výše uvedeného důvodu brány pouze jako orientační, předběžné či jako podklady pro další navazující výzkumy, nikoliv však jako směrodatné závěry.

Většina dat byla statisticky zpracována programem SPSS, za využití uvedených analytických metod. Výsledkem byly hladiny významnosti dvoustranného a někdy i jednostranného testu. Všechny výsledky v této práci byly interpretovány na hladinách významnosti dvoustranného testu, aby byla zachována jednotnost interpretace porovnávaných dat.

V uváděných tabulkách jsou uváděny údaje k hladině významnosti 0,01 i 0,05, avšak nulové hypotézy byly v této práci přijímány či zamítány na hladině významnosti 0,05. Tuto hladinu významnosti považuji v tomto případě za dostatečnou, neboť už ukazuje na významné skutečnosti. Vzhledem k tomu, že si celá práce klade za cíl být sondou do dané problematiky a nastítnit hypotézy pro případné další výzkumy, je širší interval spolehlivosti vhodnější i vzhledem k nereprezentativnímu vzorku populace. Užší interval spolehlivosti by mohl vyřadit některá méně statisticky významná, avšak zajímavá zjištění.

V návrhu úpravy metody RVS byla nabídnuta možnost vycházející z korelace terminálních a instrumentálních hodnot. Přesnější a širěji použitelné výsledky bychom však dostali použitím interkorelační analýzy terminálních a instrumentálních hodnot do clusterů. Získali bychom tak nejen informaci o vzájemné korelaci obou skupin hodnot, ale i o vnitřní korelaci hodnot v každé skupině. Použití takto získaných clusterů by bylo tedy informačně více výtěžné a jednotlivé clustery by bylo možné porovnávat například i s výstupy z jiných metod, jako je například hodnotový profil SV. V tomto výzkumu nebylo možné interkorelační analýzu použít z důvodu velmi malého počtu respondentů. Výsledné korelace by byly nízké nejen kvůli malému počtu dat, ale také kvůli velkému počtu hodnot (36), které by byly vzájemně korelovány. Vzhledem k tomu, že výsledné korelace byly z výše uvedených důvodů nízké i u výzkumů, které pracovaly se vzorkem přes 1000 respondentů (viz Řehan, V., Cakirpaloglu, P.: Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. *Československá psychologie*, XLIV, 2000, 3, str. 202 – 215), u takto malého vzorku nebylo relevantní se o tuto analýzu pokoušet.

ZÁVĚR

V teoretické části jsem shrnula, dle mého názoru, to nejpodstatnější z oblasti motivace a hodnot. Hodnoty jsem se snažila prezentovat jakožto provázané systémy a clustery, nikoliv jako samostatně existující jednotky. Toto shrnutí by mělo být pevným teoretickým základem pro následující příklady z praxe, ukazující na množství různých způsobů nahlížení na toto téma. Čtenář tedy může sám zhodnotit, který z rozdílných přístupů ke zkoumání hodnot je mu nejbližší. Uvedené teorie neopomíjejí ani postavení hodnot vzhledem k ostatním motivačním složkám osobnosti či k vývoji osobnosti jako takové. Zároveň jsem se snažila zdůraznit, že hodnoty plní v osobnosti člověka i jiné než pouze motivační funkce.

Kromě teorie jsem se zaměřila také na přehled základních existujících výzkumných a diagnostických metod hodnot a hodnotových orientací, včetně konkrétních příkladů jejich využití se zaměřením na výzkumy hodnot u studentů vysokých škol.

Za nezbytné jsem považovala nastínit i „právní minimum“. To umožní laikovi, který nepůsobí v oblasti práva, udělat si konkrétnější představu o právních oborech a profesích a také o činnostech advokátů působících v oblasti trestního práva. Právní profese jsou zvláštní oblastí profesního uplatnění, které na člověka kladou specifické nároky. Speciálně pak obor trestního práva. Tyto nároky pak kladou požadavky i na osobnost a hodnoty lidí, kteří v tomto oboru působí, či chtějí působit (studenti).

V praktické části jsem se pokusila navrhnout a předvést metodiku pro výzkum hodnot advokátů působících v oblasti trestního práva. Vzhledem k malému počtu respondentů nebylo možné použít metodiku zcela totožnou pro výzkum reprezentativního vzorku. V těch případech, kdy se metodiky rozcházely, byly popsány alternativy pro výzkum reprezentativního vzorku populace, které by měly být standardem pro plošný výzkum i praxi. Nastíněné změny v metodách výzkumu, konkrétně stanovení STENových norem pro SV (včetně vytvoření formuláře) a administrace pouze jedné ze skupiny hodnot RVS (terminální či instrumentální hodnoty), by mohly do budoucna přispět k větší efektivnosti administrace. Zároveň by mohly zajistit i větší spolupráci méně motivovaných respondentů.

V úvodu bylo stanoveno několik výzkumných otázek a hypotéz, na které měly výsledky výzkumu odpovědět. Rekapitulace výzkumných otázek a z nich vyplývajících předběžných závěrů, které by bylo možné v případě navazujících výzkumů rozvinout do hypotéz, je následující:

1) Najdeme společné znaky v osobní historii respondentů, které mohly mít vliv na vývoj jejich hodnotových orientací a tak i na volbu studijního oboru i na budoucí profesní uplatnění?

Odpovědí je formulace následujících předběžných závěrů:

- U studentů a studentek práv převažuje extravertní zaměření.
- Studenti a studentky mají vysoce rozvinuté sociální citění. To podporují i vysoké průměrné skóry v sociálním hodnotovém typu u metody SV.
- Většina studentů nemá v rodině profesní vzor.

2) Co studenty vedlo k rozhodnutí studovat právnickou fakultu?

Odpovědí je formulace předběžného závěru:

- Při volbě studia hrálo velkou roli zejména budoucí profesní uplatnění a finanční ohodnocení. To odpovídá i vysokému skórování studentů a studentek v ekonomickém hodnotovém typu v SV.

3) Jak vidí respondenti charakteristiky úspěšného advokáta působícího v oblasti trestního práva?

- Mezi hlavní hodnoty úspěšného advokáta působícího v oblasti trestního práva byla probandy nejčastěji uvedena „spravedlnost“ a „čest“.
- Dle většiny respondentů vyžaduje profese advokáta působícího v oblasti trestního práva speciální osobnostní předpoklady.
- Představy o tom, co je pro ustanoveného obhájce nejobtížnější nelze kvantifikovat. Nejlépe je popisují odpovědi respondentů uvedené v části 6.2.6.

4) Jak studenti práv pohlíží na své vlastní hodnoty?

- Nejvyšší hodnotou studentů je „zdraví“, „rodina“ a „přátelé“. To odpovídá i výsledkům metody SV, kde hodnoty „zdraví“ a „rodina“ obsazovaly vždy nejvyšší místa v celkovém pořadí hodnot.

- Studenti v praxi (při výčtu) jen špatně odlišují hodnoty od ostatních charakteristik osobnosti jako jsou vlastnosti či dovednosti.

5) Jak studenti práv vnímají obor a profese trestního práva? Mají k němu jiný vztah než k ostatním oborům práva?

Odpovědi probandů ukazují, že většina studentů práv vnímá oblast trestního práva negativně - jako psychicky náročnou profesní oblast s nutností lži, přetvářky a „silného žaludku“. Tento negativní pohled na profesi advokáta působícího v oblasti trestního práva koresponduje i s menším zájmem probandů o profesní působení v této oblasti. Důvody, proč se probandi v budoucnu spíše nechtějí věnovat trestnímu právu jsou také spojeny s negativním pohledem na tento obor (zlí lidé, nutnost obhajovat viněho, kriminalita atd.). Zajímavé je také to, že negativní pojmy jako „zlí lidé“, „kriminalita“, „silný žaludek při obhajobě viněho“ se objevovaly pouze ve spojení s trestním právem. Přitom v každém oboru práva se rozhoduje o vině a nevině, kriminalita je předmětem i například obchodního práva a jednání ve prospěch obžalovaného často vykonávají právníci i v případech např. hospodářské kriminality. Žádný z ostatních právních oborů však ve studentech nevyvolává tolik negativních asociací jako právě trestní právo. Tento negativní pohled studentů práv (a tedy i budoucích kolegů advokátů působících v oblasti trestního práva či samotných budoucích advokátů) se příliš neliší, alespoň dle mínění autorky, od pohledu běžné populace.

Tento fakt tedy znovu podporuje teorii, že pokud se někdo dobrovolně rozhodne pro profesní působení v oblasti trestního práva, musí k tomu mít speciální motivaci či osobnostní předpoklady.

6) Existují určité charakteristiky v hodnotových orientacích studentů a studentek práv, které jsou shodné pro většinu z nich.

Odpovědí je formulace předběžných závěrů:

- Studenti i studentky mají ve své hodnotové triádě typ sociální a politický.
- Mezi prvními pěti nejvíce preferovaných terminálních hodnot je u obou skupin „zdraví“, „zabezpečení rodiny“, „sebeúcta“ a „svoboda“.

- Mezi poslední pětici v preferenci terminálních hodnot stojí „světový mír“, „národní bezpečnost“, „svět plný krásy“ a „vykoupení“.
- Mezi pěti nejvíce preferovanými instrumentálními hodnotami jsou hodnoty „zodpovědný“, „schopný“.
- Mezi pěti nejméně preferovanými instrumentálními hodnotami jsou hodnoty „shovívavý“, „poslušný“ a „čistý“.
- Obecně nejmenší odchylky vykazují terminální hodnoty „svět plný krásy“, „zabezpečení rodiny“ a „národní bezpečnost“.
- Větší konzistence odpovědí je u terminálních hodnot.

7) „Typický“ hodnotový profil studentů práv se liší ve skupině mužů a žen.

Odpovědí je formulace předběžných závěrů:

- Byl potvrzen signifikantní rozdíl v rozložení skóre studentů a studentek v teoretickém hodnotovém typu.
- Hodnotová triáda (dle metody SV) studentů (politicko – teoreticko – sociální) je odlišná od hodnotové triády studentek (ekonomicko – sociálně – politická).
- Existuje signifikantní rozdíl mezi studenty a studentkami v preferenci terminálních hodnot „moudrost“ a „vzrušující život“.
- Existuje signifikantní rozdíl mezi studenty a studentkami v preferenci instrumentálních hodnot „ambiciózní“, „loajální“, „sebeukázněný“, „slušný“ a „tolerantní“.
- Terminální hodnoty „pravé přátelství“ a „moudrost“ a terminální hodnota „vykoupení“ se výrazně liší v konzistenci odpovědí mezi skupinou studentů a studentek.
- Instrumentální hodnota „odvážný“ se v konzistenci odpovědí studentů a studentek diametrálně liší.
- Výsledky naznačují obecně větší konzistenci odpovědí studentek.

8) Typický hodnotový profil studentů a studentek práv je odlišný od „průměrného“ profilu populace.

Odpovědí je formulace předběžných závěrů:

- Byl prokázán signifikantní rozdíl průměrných hodnot skóru studentů a mužské populace u sociálního hodnotového typu (oproti mužské populaci jsou vyšší).
- Hodnotová triáda studentů (politicko-teoreticko-sociální) je odlišná od typické hodnotové triády mužské populace (politicko-ekonomicko-teoretické).
- Byl prokázán signifikantní rozdíl hodnot skóru studentek a ženské populace u ekonomického, politického a náboženského hodnotového typu.
- Průměrné hodnoty skóru studentek u ekonomického hodnotového typu se signifikantně liší (jsou vyšší) oproti průměrným hodnotám tohoto typu u populace žen.
- Průměrné hodnoty skóru studentek u politického hodnotového typu se signifikantně liší (jsou vyšší) oproti průměrným hodnotám tohoto typu u populace žen.
- Průměrné hodnoty skóru studentek u náboženského hodnotového typu se signifikantně liší (jsou nižší) oproti průměrným hodnotám tohoto typu u populace žen.
- Hodnotová triáda studentek (ekonomicko-sociálně-politická) je výrazně odlišná od hodnotové triády populace žen, která má podobu esteticko-sociálně-náboženskou.
- Studenti i studentky vykazují vyšší skórování v sociální a ekonomickém hodnotovém typu a naopak nižší skórování v náboženském hodnotovém typu (oproti běžné populaci).

Na základě získaných dat byly formulovány následující **hypotézy**:

- Hodnoty skóru u sociálního a ekonomického hodnotového typu studentů mají charakteristiky „ženského“ profilu populace.
- Hodnoty skóru ekonomického a politického hodnotového typu mají charakteristiky „mužské“ populace.

9) V hodnotových profilech advokátů/tek působících v oblasti trestního práva a studentů/tek existují společné charakteristiky, rozdílné od charakteristik běžné populace.

Odpovědi je formulace těchto předběžných závěrů:

- Neexistuje signifikantní rozdíl v průměrných hodnotách skóre studentů u teoretického, ekonomického a estetického sociálního hodnotového typu oproti průměrným hodnotám těchto skóre u advokátů u tohoto hodnotového typu.
- Společným hodnotovým typem v triádě studentů a advokátů je typ sociální, čímž se jejich hodnotová triáda liší od běžné populace mužů.
- Neexistuje signifikantní rozdíl v žádných průměrných hodnotách skóre studentek a advokátek.
- Společným hodnotovým typem v triádě studentek a advokátek, který je odlišný od běžné populace žen je typ ekonomický a chybějící typ náboženský.
- Skupina studentů práv a advokátů mají nejvíce konzistentní odpovědi u terminálních hodnot „zabezpečení rodiny“, „pravé přátelství“ a „zdraví“.
- Skupina studentek práv a advokátek mají nejvíce konzistentní odpovědi u terminálních hodnot „národní bezpečnost“, „rovnost“ a „zabezpečení rodiny“.
- Hodnota „zdraví“ je studenty i advokáty nejvíce preferovanou terminální hodnotou.
- Hodnoty „poslušný“ a „čistý“ jsou studenty i advokáty nejméně preferovanými instrumentálními hodnotami.
- Hodnoty „zdraví“ a „zabezpečení rodiny“ jsou studentkami i advokátkami nejvíce preferovanými terminálními hodnotami.
- Pětice nejméně preferovaných terminálních hodnot je u studentek i advokátek stejná.

Na základě získaných dat byly formulovány následující **hypotézy**:

- Hodnoty studentek práv jsou bližší hodnotám advokátek působících v oblasti trestního práva než hodnotám běžné populace žen.

10) Na základě odlišností v hodnotovém profilu studentů a studentek práv od běžné populace lze vytvořit nové normy u již stávajících a používaných metod výzkumu hodnot.

Z důvodu malého a nerepresentativního vzorku nebylo možné normy stanovit. Statisticky významné rozdíly v preferencích hodnotových typů oproti populaci a pořadí hodnot to teoreticky nejen umožňují, ale dokonce vyžadují.

11) U hodnotových orientací studentů můžeme usuzovat na tzv. „clustery“, tedy antagonistické a synergistické vazby mezi jednotlivými hodnotami.

Vzhledem k malému počtu respondentů nebylo možné u RVS provést interkorelační analýzu. Místo toho byly navrženy korelační tabulky, které ukazují na pozitivní a negativní korelace terminálních a instrumentálních hodnot.

Na základě získaných dat byly formulovány i následující **hypotézy**:

- Hlavním motivačním faktorem pro studium práv jsou sociální a ekonomické hodnoty.
- Hlavní motivační faktory pro působení v právní oblasti jsou stejné bez ohledu na zvolený právní obor či profesi.
- Konzistence odpovědí v dotaznících hodnot je u žen vyšší než u mužů.
- Nejvyšší samostatnou hodnotou studentů i studentek je „zdraví“.

Dále byly na základě kvalitativního a kvantitativního výzkumu formulovány ještě tyto předběžné závěry:

- Z preference určitých terminálních hodnot bychom mohli usuzovat i na preference hodnot instrumentálních.
- Větší konzistence odpovědí je obecně u terminálních hodnot.
- Ženy působící v právní oblasti mají více společných hodnotových a motivačních charakteristik než muži působící v tomto oboru.
- Ženy působící v právní oblasti mají oproti běžné populaci více specifických hodnotových charakteristik (jejich hodnotový a motivační systém je více vyprofilovaný) než muži působící ve stejném oboru.

Z průběhu administrace výzkumných metod, jejich zpracování i interpretace vyplývají následující doporučení pro případné navazující výzkumy hodnot studentů práv.

Navazující výzkumy by se měly v první řadě zaměřit na ověření předběžných závěrů a hypotéz na reprezentativním vzorku populace.

Dalším důležitým srovnáním by mělo být zkoumání hodnot u ostatních právních profesí. Pouze tak by bylo možné zjistit, jaké hodnotové charakteristiky jsou u studentů a lidí již profesně působícími v daném oboru práva shodné. Tyto shody by pak mohly ukazovat na obecnou „přednastavenost“ osob se zájmem o obor práva jako takový.

Rozdíly v hodnotách jednotlivých právních profesí působících v různých oblastech práva, společně s výzkumem změny hodnot v čase v závislosti na profesním vývoji, by pak mohly nastínit vliv prostředí (specifického pro právní obor i jednotlivé profese) na vývoj hodnot a hodnotových orientací jedinců.

Samostatným výzkumem by pak mohla být i analýza vnímání hodnot laickou veřejností.

PRAMENY A POUŽITÍ LITERATURA

Literatura:

- Allport, G.W., Vernon, P.E., Lindzey, G.: Study of values, third edition (Manual). Boston, Houghton Mifflin company 1960.
- Allport, G.W., Vernon, P.E., Lindzey, G.: Study of values, third edition (Test booklet). Boston, Houghton Mifflin company 1960.
- Allport, G.W.: The person in psychology. Boston, Beacon press 1968.
- Atkinson, R.L.: Psychologie. Praha, Portál 2003.
- Březinová, V.: Hodnotové orientace studentů ZČU. Diplomová práce, Provozně ekonomická fakulta České zemědělské univerzity v Praze, Katedra psychologie 2003.
- Cakirpaloglu, P.: Psychologie hodnot. Praha, Votobia 2004.
- Eyer, L., Eyer, R.: Jak naučit děti hodnotám. Praha, Portál 2000.
- Frankl, V.E.: Člověk hledá smysl, úvod do logoterapie. Praha, Psychoanalytické nakladatelství 1994.
- Frankl, V.E.: Vůle ke smyslu, vybrané přednášky o logoterapii. Brno, Cesta 1994.
- Gillernová, I.: Slovník základních pojmů z psychologie. Praha, Fortuna 2000.
- Hanušová, I.: Motivace studentů lékařské fakulty ke studiu a vlivy na její změnu během studia. Doktorská disertační práce FF UK, Katedra psychologie 2005.
- Hilgard, E.R.: Introduction to psychology, 3rd edition. New York, Harcourt, Brace & world 1962.
- Hurychová, Z.: Hodnoty a motivace advokátů působících v oblasti trestního práva. Diplomová práce FF UK, Katedra psychologie 2007.
- Kendler, H.H.: Basic psychology, 2nd edition. New York, Appleton-Century-Crofts 1963.
- Kolaříková, O.: Problémy struktury osobnosti. Praha, Academia 1981.
- Lovaš, L.: Sociálne normy a spravodlivosť v sociálnej psychológii. Košice, Univerzita P. J. Šafárika 2000.
- Madsen, K.B.: Moderní teorie motivace. Praha, Academia 1979.

- Mikšík, O.: Psychologická charakteristika osobnosti, Praha, Karolinum 2003.
- Nakonečný, M.: Encyklopedie obecné psychologie. Praha, Academia 1997.
- Popielski, K. (Ed.): Człowiek - pytanie otwarte. Lublin, KUL 1987.
- Raboch, J., Zvolský, P.: Psychiatrie. Praha, Galén 2001.
- Rokeach, M.: Beliefs, attitudes and values. San Francisco, Jossey-Bass, Inc. 1968.
- Říčan, P.: Psychologie osobnosti. Praha, Orbis 1973.
- Říčan, P.: Psychologie osobnosti – obor v pohybu (5. rozšířené vydání). Praha, Grada 2007.
- Scheibe, K. E.: Beliefs and values. New York, Holt, Rinehart and Winston, Inc. 1970.
- Simon, S., Howe, L., Kirschenbaum, H.: Vyjasňování hodnot. Praha, Talpress 1997.
- Sokol, J.: Malá filosofie člověka a Slovník filosofických pojmů. Praha, Vyšehrad 2004.
- Spranger, E.: Lebensformen. Halle, Max Niemeyer 1925.
- Světlý, J.: Hodnoty a hodnocení. Praha, SPN 1977.
- Svoboda, M.: Psychologická diagnostika dospělých. Praha, Portál 2005.
- Štikar, J., Rymeš, M., Riegel, K., Hoskovec, J.: Psychologie ve světě práce. Praha, Karolinum 2003.
- Tyrlík, M.: Morální jednání. Brno, Masarykova univerzita 2004.
- Velehradský, A.: Hodnocení a hodnoty v činnosti člověka. Praha, Svoboda 1978.
- Výrost, J., Slaměník, I.: Sociální psychologie (2., přepracované a rozšířené vydání). Grada, Praha 2008.
- Zákon 140/1961 Sb., trestní zákon, v platném znění
- Zákon 141/1961 Sb., trestní řád, v platném znění
- Zákon 2010/2006 Sb., o advokacii, v platném znění
- Zákon 218/2003 Sb., o odpovědnosti mládeže za protiprávní činy a o soudnictví ve věcech mládeže, v platném znění

Odborná periodika:

- Allport, F.H.: Social Psychology and Human Values. International Journal of Ethics, XXXVIII, 1928. str. 369 – 388
- Bláhová, Libuše, Jašková Iva: Hodnotová orientace studentů VŠB -TU, příspěvek na konferenci Člověk - Dějiny - Hodnoty, VŠB -TU Ostrava, září 2006
- Hnilica, K.: Vývoj a změny hodnot v dospělosti. Československá psychologie, LI, 2007, 5. str. 437 - 451
- Lubinski, D., Schmidt, D.B., Benbow, C.P.: A 20-year analysis of the study of values for intellectually gifted individuals from adolescence to adulthood. Journal of Applied Psychology, 1996, vol 81. str. 440 – 455
- Mareš, J., Vodohradský, L.: Hodnotová orientace VŠ studentů oboru pedagogika. In Český pedagogický výzkum v současných společenských podmínkách : sborník z 3. mezinárodní konference : Brno, 27. a 28. června 1995
- Pardel, T., Hrabovský, M.: Hodnotové orientácie u studujúcej mládeže a ich vztah k niektorým osobnostným premenným. Československá psychologie, XIX, 1975, 3. str. 284 - 291
- Prilleltensky, I., Walsch-Bowers, R.: Ethics: Values and challenges in helping children. Journal of Educational and Psychological Consultation X, 1999, 4. str. 315 – 342
- Prunner, P.: Geneze hodnotové struktury studentů Ped. fakulty v Plzni. In: Osobnost učitele a rozvoj žákovy individuality . Sborník ZČU v Plzni 1992,
- Řehan, V., Cakirpaloglu, P.: Sociální status a hodnotová orientace mladé generace. Československá psychologie, XLIV, 2000, 3. str. 200 - 215
- Schwartz, S.H. : A Theory of Cultural Values and Some Implications for Work, v Applied Psychology: An International Review, XLVIII, 1999, 1. str. 23 - 47
- Slaměník, I., Hurychová, Z.: Prototypický přístup k emocím: Česká populace. Československá psychologie, L, 2006, 5. str. 431 - 441
- Vlášil, J.: K pojetí hodnot v psychologii a sociologii. Československá psychologie, XXI, 1977. str. 70 - 84

Internetové zdroje:

- <http://www.connect-web/index.html>
- <http://dissertations.ub.rug.nl/FILES/faculties/ppsw/1996/d.l.h.m.debats/c5.pdf>. (staženo 12.2.2007)
- http://en.wikipedia.org/wiki/Verbal_Behavior_%28book%29, Skinner, F.B.: Verbal behavior. New York, Appleton-Century-Crofts 1957. (staženo 11.8.2007)
- <http://home.no.net/rrpriddy/P/index.html>. Priddy, R.C.: The human whole. (staženo 1.8.2006)
- <http://www.ippp.cz/projekty/projekty-2004/pdf/nadani.pdf> (staženo 13.3.2008)
- http://is.muni.cz/th/53004/ff_m/Kolenata_DP.txt. Kolenatá, L.: Pracovní motivace ve vztahu k hodnotové orientaci administrativních pracovníků v bankovníctví. Diplomová práce FF MU v Brně, Psychologický ústav, 2005/2006 (staženo 29.12.2006)
- <http://knihovna.adam.cz/vyzkum99/vyzk1.htm>. Sak, P.: Svoboda jedince, odpovědnost společnosti (staženo 7.6.2008)
- <http://personal.ashland.edu/~jpiirto/values%20study.html>. (staženo 19.3.2007)
- http://spartan.ac.brocku.ca/~lward/Allport/Allport_1928.html. (staženo 1.4.2007)
- <http://www.acrwebsite.org/volumes/display.asp?id=11310>. (staženo 19.3.2007)
- <http://www.agris.cz/vyzkum/detail.php?id=104985&iSub=566&PHPSESSID=71>. katedra psychologie PEF ČZU – Hodnoty našich studentů, Odborné konference, 18.09.1998. (staženo 1.4.2007)
- <http://www.cbe.wvu.edu/kristityran/MGMT313/Rokeach%20Value%20Survey.doc>. (staženo 12.5.2008)
- http://www.findarticles.com/p/articles/mi_qa3852/is_200401/ai_n9352667/pg_1. Simadi, Fayez A, Kamali, Mohammad A. :Assessing the values structure among United Arab emirates university students, 2004. (staženo 4.4.2007)
- http://www.imo-international.de/index_englisch.htm?/englisch/html/svs_info_en.htm, (staženo 12.5.2007)

- <http://www.volny.cz/slea/archiv/viktor.htm>. (staženo 15.4.2007)
- <http://www.vyzkum-hodnot.wz.cz> (staženo 12.6.2008)
- <http://64.233.183.104/search?q=cache:actkJhrCxUMJ:octopus.juristic.cz/archiv/62233/oct011+hodnotov%C3%A9+orientace+student%C5%AF&hl=cs&ct=clnk&cd=3&gl=cz> (staženo 15.8.2008)

Dotazník SV použitý v Záznamovém formuláři

Příloha č. 1

<http://vyzkum-hodnot.wz.cz>

DOTAZNÍK HODNOT

Část I.

Níže je uvedena řada výroků nebo otázek s možností dvou rozdílných odpovědí. Větším bodovým ohodnocením dáváte přednost jedné z obou možností. Body vpisujte do pole u každé věty. Některé odpovědi se Vám mohou zdát stejně přijatelné nebo nepřijatelné. Přesto se, prosím, rozhodněte pro tu, která je pro Vás přijatelnější. Pro **obě odpovědi máte 3 body**, které můžete rozdělit v těchto kombinacích:

- 1) Jestliže souhlasíte s možností a) a nesouhlasíte s možností b) napište 3 do pole ve sloupečku A a 0 do pole ve sloupečku B, tedy:
- 2) Jestliže souhlasíte s možností b) a nesouhlasíte s a), napište:
- 3) Dáváte-li poněkud přednost a) před b), napište:
- 4) Dáváte-li poněkud přednost b) před a), napište:

A	B
3	0
0	3
2	1
1	2

Nepište jiné kombinace než zde uvedené! Na každou položku odpovídejte co nejrychleji. Žádnou nevynechejte, pokud neshledáte, že rozhodnutí je pro Vás zcela nemožné. Práce není časově omezena.

A B

1) Hlavní cíl vědeckého zkoumání vidíte: a) spíše v objevování pravdy, b) spíše v praktickém využití výsledků.		
2) Bible, pokud ji posuzujeme jako celek, je pro Vás spíše: a) řadou krásných bájí, b) souhrnem základních pravd.		
3) Kdo podle Vašeho názoru přispěl více k pokroku lidstva? a) Aristoteles – řecký filozof, b) Albert Schweitzer – lékař, který odjel do Afriky pomáhat domorodému obyvatelstvu.		
4) Kdybyste měl/a k tomu dostatečné schopnosti, byl/a byste raději: a) ekonomem, b) politikem.		
5) Myslíte si, že u velkých umělců jako byl Beethoven, Wagner, Picasso či Byron lze ospravedlnit, že byli sobečtí a neohlíželi se na city jiných lidí? a) ano, b) ne.		
6) Bude mít pro budoucnost lidstva větší důležitost: a) matematika, b) teologie.		
7) Považujete u moderních vůdčích osobností za důležitější, aby: a) uskutečňovaly praktické cíle, b) působily na lidi, aby se více zajímali o základní lidská práva.		
8) Když sledujete významný a okázalý obřad nebo akt (akademický, církevní), působí na Vás především: a) barvou a pompou události samé, b) vlivem a silou organizace, která obřad pořádá.		
9) Které z těchto charakterových rysů považujete za více žádoucí? a) vysoké mravní ideály a víru ve vyšší řád věcí, b) nesobečtí, porozumění a soucit.		
10) Kdybyste byl/a univerzitním profesorem/profesorkou a měl/a patřičné schopnosti, raději byste přednášel/a: a) estetiku a literaturu, b) chemii a fyziku.		
11) Kdybyste viděl/a v novinách články se stejně výraznými nadpisy, pak byste si přečetl/a: a) „Papež promluvil o sblížení církvi“, b) „Nové směry v ekonomice“.		
12) Za stejné situace jako v otázce 11. byste dal/a přednost článku: a) „Vládní hlasování o nové ústavě“, b) „První výklad nové vědecké teorie“.		
13) Když vstoupíte do chrámu, vyvolává to ve Vás spíše: a) pocit úcty a klidu, b) zážitek z krásy architektury a barevných oken.		

	A	B
14) Kdybyste měl/a dostatek volného času, využil/a byste ho raději k: a) činnosti v organizaci politického zaměření, b) dobrovolné práci v sociálních nebo veřejných službách rázu dle vlastního výběru.		
15) Na výstavách jdete raději do pavilonu, kde můžete vidět: a) nově vyrobené spotřební zboží, b) vědecké přístroje.		
16) Kdybyste k tomu měl/a příležitost a kdyby ve společnosti, kde žijete, nic takového neexistovalo, založil/a byste raději: a) diskusní klub, b) klasický orchestr.		
17) Posláním církvi v současné době by mělo být: a) budít v lidech altruistické a charitativní tendence, b) povzbuzovat duchovní zbožnost a pocit spojení s Nejvyšším.		
18) Kdybyste měl/a v čekárně prodlévat nějaký čas a mohl/a si vybrat jen ze dvou časopisů, pak byste dal/a přednost časopisu: a) Věk vědy, b) Věda a umění.		
19) Rozhodnete se vyslechnout si spíše sérii přednášek: a) srovnávající evropské vládní systémy s vládními systémy rozvojových zemí, b) srovnávající dějiny velkých náboženství.		
20) Kterou z uvedených funkcí výchovy považujete za nejdůležitější? a) přípravu pro úspěchy v praktickém životě a dosažení finančního zajištění, b) přípravu pro občanskou angažovanost a pro pomoc méně šťastným osobám.		
21) Raději si přečtete něco o životě a díle lidí jako byli: a) Julius Caesar, Alexandr Makedonský, Napoleon Bonaparte, b) Aristoteles, Dimitrij Ivanovič Mendělejev a Imanuel Kant.		
22) Ve svém volném čase byste raději dal/a přednost a) plánování finančního rozpočtu na dovolenou, b) návštěvě Národní galerie.		
23) Kdybyste byl/a zaměstnán/a u průmyslové organizace, pracoval/a byste raději (za stejných platových podmínek) ve funkci : a) v níž byste lidem radil/a a pomáhal/a jim (v sociálně – poradenské službě), b) v níž byste lidi vedl/a a řídil/a.		
24) Kdybyste si mohl/a vybrat ze dvou knih, raději byste si přečetl/a: a) Dějiny evropského náboženství, b) Dějiny průmyslu v Evropě.		
25) Moderní společnost by více získala: a) kdyby se více starala o práva a blahobyt občanů, b) z hlubšího poznání základních zákonitostí lidského chování.		
26) Předpokládejme, že byste měl/a možnost ovlivnit zvýšení životní úrovně nebo možnost působit na veřejné mínění. Raději byste ovlivnil/a: a) zvýšení životní úrovně, b) veřejné mínění.		
27) Ze série populárních přednášek byste dal/a přednost tématu: a) Pokrok sociálních služeb v ČR, b) Současní malíři.		
28) Všechny nestranně shromážděné důkazy nasvědčují tomu, že se vesmír vyvinul do své současné podoby ve shodě s přírodními zákony tak, že není třeba za tím vším předpokládat prvotní příčinu, vyšší bytost (Boha) či kosmický účel. a) souhlasím s tímto výrokem, b) nesouhlasím s ním.		
29) Ve svých oblíbených novinách raději čtete přílohy se zprávami: a) o burse, obchodu s realitami a o prodeji spotřebního zboží, b) o knihách, filmech, divadle a výstavách.		
30) Považujete za důležitější znalost: a) Kristova života podle Bible, b) životopis Napoleona či jiného známého politika.		

Část II.

Každá z níže uvedených situací je následována čtyřmi možnými postoji nebo odpověďmi. Uspořádejte tyto odpovědi dle Vaší osobní volby tak, že je ohodnotíte body od 4 do 1. K výroku, se kterým nejvíce souhlasíte, přiřipíte do příslušného pole 4, k výroku, který je svou výstižností na druhém místě dáte 3 body atd.

Příklad:

Body

Kdyby toto byla otázka a výroky níže byly alternativní volby, pak byste body umístil/a:	
a) 4 body do šedého pole, kdy se Vám tento výrok zamlouval nejvíce,	4
b) 3 body do šedého pole, kdyby se Vám tento výrok zamlouval na druhém místě,	3
c) 2 body do šedého pole, kdybyste tento výrok zařadil/a na třetí místo,	2
d) 1 bod, kdyby tento výrok vzbudil Váš nejmenší zájem či preferenci.	1

Vyberte odpovědi, kterým dáváte z Vašeho osobního hlediska přednost před těmi, které jsou zde také uvedeny. Je však nutné, abyste volili/a pouze z uvedených alternativ a uspořádal/a všechny čtyři do pořadí dle toho, jak Vy jim dáváte přednost. Nejste-li si zcela jist/a čemu dát přednost, můžete zaznamenat pravděpodobné pořadí. Shledáte-li však, že nemůžete dát přednost jednomu výroku před druhým, pak otázku vynechte.

Přesvědčte se potom, že jste v žádné otázce nepřifařadil/a více než jednou 4 body, jednou 3 body atd.

Body

1) Myslíte, že dobrá vláda by měla mít zájem především na:	
a) větší pomoci chudým, nemocným a starým,	
b) rozvoji průmyslové výroby a obchodu,	
c) uplatnění nejvyšších mravních zásad ve své politice a diplomacii,	
d) vybudování prestiže a respektu mezi ostatními státy .	
2) Člověk, který je celý týden ve velkém fyzickém a psychickém vypětí, může, dle Vašeho názoru nejlépe strávit neděli tím, že:	
a) se bude vzdělávat odbornou četbou,	
b) se bude snažit vyhrát v golfu či jiné soutěži,	
c) navštíví koncert vážné hudby,	
d) bude číst, debatovat či přemýšlet o otázkách smyslu lidské existence.	
3) Kdybyste mohl/a ovlivnit zaměření školní výchovy, snažil/a byste se především podpořit:	
a) hudební výuku a znalosti výtvarného umění,	
b) studium sociálních problémů,	
c) rozšíření laboratorních zařízení,	
d) praktickou hodnotu výuky.	
4) Dáváte přednost příteli/přítelkyni (Vašeho pohlaví), který/á:	
a) je výkonný/á, pracovitý/á a praktický/á,	
b) si vážně promýšlí svůj postoj k životu,	
c) má vůdčí a organizační schopnosti,	
d) je umělecky a citově vnímavý/á.	
5) Kdybyste žil/a v malém městě a měl/a mnohem větší příjmy než potřebujete, pak byste jejich část věnoval/a:	
a) k podpoře obchodního a průmyslového rozvoje,	
b) na rozvoj duchovního života,	
c) na řízení či podporu vědeckého pracoviště,	
d) společnosti pro péči o rodinu, opuštěné děti a nemajetné spoluobčany.	
6) Jdete-li do divadla, obvykle Vám přináší nejvíce uspokojení:	
a) hry o životě velkých lidí,	
b) balet či podobná výpravná představení,	
c) hry, jejichž tématem je lidské utrpení a láska,	
d) problémové hry, které důsledně obhajují určitý názor.	

<http://vyzkum-hodnot.wz.cz>

<p>7) Za předpokladu, že byste měl/a patřičné schopnosti a plat ve všech z uvedených povolání by byl stejný, pak byste dal/a přednost tomu být:</p> <p>a) matematikem, b) obchodním zástupcem, c) duchovním, d) politikem.</p>	
<p>8) Kdybyste měl/a dostatek volného času a peněz, pak byste raději:</p> <p>a) shromažďoval/a sbírku soch nebo obrazů, b) vybudoval/a středisko pro slabomyslné, c) stal/a se činným/ou ve veřejném či politickém životě, d) zařídil/a si vlastní podnik nebo finanční ústav.</p>	
<p>9) Při večerní diskusi s důvěrnými přáteli stejného pohlaví Vás více zajímá, když se mluví o:</p> <p>a) smyslu života či existujících náboženstvích, b) vědeckých novinkách, c) literatuře, d) o společenských poměrech a vztazích mezi lidmi.</p>	
<p>10) Kterou z následujících činností byste nejraději dělal/a během části příští dovolené (kdybyste měl/a příslušné schopnosti a kdyby Vám to i jiné okolnosti dovolovaly)?</p> <p>a) napsat a publikovat původní vědeckou práci z oboru, který Vás zajímá, b) odjet na odlehle místo, kde byste se těšil/a z krásné scenérie, c) zúčastnil/a se místního tenisové, atletického či jiného sportovního turnaje, d) získal/a zkušenosti v nějakém novém podnikatelském oboru.</p>	
<p>11) Velká hrdinství a dobrodružství při Kolumbových (Nobilových či Amundsenových) objevech považujete za významná, protože:</p> <p>a) představují vítězství člověka nad vzdorujícími silami přírody, b) obohatila naše znalosti zeměpisu, meteorologie, oceánografie atd., c) spojují lidské zájmy a vytváří vědomí mezinárodní solidarity ve světě, d) přispěla každé svým způsobem k hlubšímu pochopení poslání člověka na zemi.</p>	
<p>12) Člověk by měl ve svém chování a při vytváření svých základních postojů vycházet:</p> <p>a) ze své náboženské víry, b) z principů harmonie a krásy, c) z pocitů jistoty, užitečnosti a bezpečí, d) z lásky k bližnímu.</p>	
<p>13) Do jaké míry Vás zajímají tyto slavné osobnosti?</p> <p>a) Martin Luther King či Frederic Passay (zakladatel Červeného kříže), b) Napoleon Bonaparte či Winston Churchill, c) Henry Ford (automobilový magnát), d) Galileo Galilei či Albert Einstein.</p>	
<p>14) Při volbě životního partnera/partnerky byste dal/a přednost tomu/té, který/á:</p> <p>a) dovede získat společenskou prestiž a vyvolává obdiv druhých, b) rád/a pomáhá lidem, c) je hluboce duchovní ve svých postojích k životu, d) je umělecky nadaný/á.</p>	
<p>15) Když se díváte na obraz Leonarda da Vinci „Poslední večeře Páně“, pak v něm budete vidět spíše:</p> <p>a) dílo s náboženským obsahem, b) neocenitelný a nenahraditelný obraz, c) historicky významný projev Leonardovy mnohostrannosti, d) jeden z nejdokonalějších uměleckých projevů harmonie a kompozice.</p>	

Velice Vám děkuji za vyplnění těchto dotazníků a především za Váš čas, který jste jim věnoval/a.

<http://vyzkum-hodnot.wz.cz>

ŘAZENÍ HODNOT

Niže jsou uvedeny dvě tabulky 18-ti hodnot, vždy v abecední pořádku. Každá hodnota je stručně popsána a ve vedlejším sloupci je pole pro vyplnění čísla. Vaším úkolem je seřadit hodnoty v obou z těchto dvou tabulek podle důležitosti, kterou jim přiřadíte. Přečtěte si seznam z každé tabulky zvlášť a zamyslete se nad tím, do jaké míry by pro Vás daná hodnota mohla být **vůdčím principem Vašeho života**. Závěr vyvozený na základě Vašich odpovědí by měl podat co nejpřesnější obraz o tom, co je pro Vás v životě opravdu důležité.

Označte pro Vás prvních 5 neivíce důležitých hodnot (jim přiřadte čísla 1-5 podle míry preference) a 5 nejméně důležitých hodnot (jim přiřadte čísla 14-18).

Napřed pracujte se seznamem hodnot v Tabulce 1. Nejdříve zvolte hodnotu, která je pro Vás **nejdůležitější**. Do pole vedle této hodnoty napište číslici 1. Potom si vyberte pro Vás druhou nejdůležitější hodnotu a do pole vedle ní napište číslici 2.... Takto pokračujte až dokud neseřadíte 5 nejdůležitějších a 5 nejméně důležitých hodnot v tabulce. Hodnota která je pro vás **nejméně důležitá** bude mít přiřazenou číslici 18.

Po seřazení hodnot v Tabulce 1 přejděte k Tabulce 2 a seřadte dalších 5 a 5 hodnot stejným způsobem. **Každou tabulku vypracujte zvlášť.**

Tabulka 1

Tabulka 2

Hodnoty – čeho v životě dosáhnout:	Důležitost hodnoty
Moudrost vyspělé chápání světa / porozumění světu	
Národní bezpečnost ochrana před útokem	
Pocit dosažených výsledků trvalé přispívání	
Pohodlný život prosperita v životě	
Pravé přátelství pocit blízkého kamarádství / přátelství	
Radost radostný a neuspěchaný život	
Rovnost soudržnost a rovné příležitosti pro všechny	
Sebeúcta hrdost sama na sebe	
Společenské uznání úcta a obdiv	
Svět plný krásy krása přírody a umění	
Světový mír svět bez válek a konfliktů	
Svoboda nezávislost a svoboda v rozhodování	
Vnitřní harmonie nepřítomnost vnitřního rozporu	
Vykoupení být zachráněn, mít věčný život	
Vyspělá láska sexuální a duševní intimita	
Vzrušující život podnětný a aktivní život	
Zabezpečení rodiny starání se o ty, které milujete	
Zdraví fyzická a duševní pohoda	

Hodnoty – jaký být:	Důležitost hodnoty
Ambiciózní/Ctižádnostivý pracovitý a snaživý	
Cestný upřímný a pravdomluvný	
Čistý úhledný a upravený	
Intelektuální inteligentní a přemýšlivý	
Loajální věrný přátelům či jiné skupině lidí	
Logický důsledný, racionální	
Milující láskyplný a něžný	
Nápomocný snažící se o blaho druhých	
Nezávislý soběstačný, samostatný	
Odvážný dokáže se postavit za své názory	
Poslušný svědomitý, uctivý	
Sebeukázněný ovládající se, pod sebekontrolou	
Shovívavý ochotný odpustit druhým	
Schopný kvalifikovaný a výkonný	
Slušný zdvořilý, dobře vychovaný	
Tolerantní nepředpojatý	
Vynalézavý smělý a tvůrčí	
Zodpovědný solidní, spolehlivý	

DOTAZNÍK OSOBNÍ HISTORIE A ZÁJMŮ

Na následující otázky odpovídejte, prosím, pravdivě a co nejkonkrétněji. Odpovězte, prosím, na všechny otázky v dotazníku.

Pohlaví: ☐ Ž ☐ M	Věk:	Právnickou fakultu studujete	rokem.
1) Jaké události v životě člověka mají, dle Vašeho názoru, největší vliv na jeho profesní vývoj?			
2) Jaké jsou Vaše 3 největší záliby (koníčky)?			
I)	II)	III)	
3) Cím jste chtěl/a být v dětství? Jaké zaměstnání Vás lákalo?			
4) Jak si myslíte, že by Vás charakterizovali lidé z Vašeho okolí? (tři charakteristiky)			
I)	II)	III)	
5) Čeho si ve svém životě ceníte natolik, že byste se toho nikdy nevzdal/a?			
6) Působí/íl někdo z Vaší rodiny či blízkého okolí v právnické oblasti?			
☐ ANO ☐ NE			
- kdo:			
- v jaké profesi:			
- v oblasti práva: ☐ trestním ☐ ústavním ☐ rodinném ☐ správním ☐ obchodním ☐ občanském ☐ pracovním			
7) Proč jste začal/a studovat právě Právnickou fakultu?			
8) Chtěl/a byste se v budoucnu věnovat trestnímu právu?			
☐ ANO ☐ Možná ☐ Nevím ☐ Spíše ne ☐ NE			
Zdůvodněte, prosím, svoji odpověď :			
9) Chtěl/a byste se v budoucnu věnovat advokacii?			
☐ ANO ☐ Možná ☐ Nevím ☐ Spíše ne ☐ NE			
Zdůvodněte, prosím, svoji odpověď :			
10) Jaké tři hlavní hodnoty by měl, dle Vašeho názoru, zastávat úspěšný advokát působící v oblasti trestního práva?			
I)	II)	III)	
11) Co si myslíte, že je pro advokáta v roli ustanoveného obhájce nejobtížnější?			
12) Musí mít, dle Vašeho názoru, advokát působící v oblasti trestního práva zvláštní osobnostní předpoklady oproti advokátům působícím v jiných oblastech práva?			
☐ NE			
☐ ANO - jaké?			
13) Co je, podle Vás, cílem práce advokáta působícího v trestním právu? Snaží se pro klienta dosáhnout:			
☐ nejpřiměřenějšího trestu ☐ co nejnižšího (žádného) trestu			
☐ jiný cíl :			

Zde je prostor pro Vaše náměty, připomínky, poznámky a komentáře:

Kompletní statistický výstup SV z Mann-Whitneyho neparametrického testu
(počítáno v SPSS)

Příloha č. 4

Test Statistics(b)

	teoretický	ekonomický	estetický	sociální	politický	náboženský
Mann-Whitney U	86	109	130,5	105	121,5	155
Wilcoxon W	317	229	250,5	225	352,5	386
Z	-2,299	-1,558	-0,867	-1,690	-1,157	-0,080
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,022	0,119	0,386	0,091	0,247	0,936

a Not corrected for ties.

b Grouping Variable: pohlaví

	Teoretický		Ekonomický		Estetický		Sociální		Politický		Náboženský	
muži - studenti	Z	-0,535	Z	-0,881	Z	-1,478	Z	-2,453	Z	-0,378	Z	-1,420
	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,592	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,378	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,139	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,014	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,706	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,156
ženy - studentky	Z	-1,305	Z	-3,502	Z	-0,939	Z	-1,830	Z	-3,131	Z	-4,017
	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,192	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,000	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,348	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,067	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,002	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,000

	Teoretický		Ekonomický		Estetický		Sociální		Politický		Náboženský	
advokáti - studenti	Z	-2,387	Z	-0,085	Z	-0,909	Z	-2,674	Z	-2,616	Z	-2,045
	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,017	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,932	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,363	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,007	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,009	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,041
advokátky - studentky	Z	-1,130	Z	-1,791	Z	-0,122	Z	-1,722	Z	-0,052	Z	-1,896
	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,258	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,073	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,903	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,085	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,958	Asymp. Sig. (2-tailed)	0,058

Popisná statistika RVS

Příloha č. 7

	průměr	medián	modus	sm odchylka	průměr studenti	medián studenti	modus studenti	sm odchylka studenti	průměr studentky	medián studentky	modus studentky	sm odchylka studentky
Terminální hodnoty												
Zdraví	2,21	1,00	1,00	2,55	1,00	1,00	1,00	0,68	2,55	1,00	1,00	2,97
Zabezpečení rodiny	2,70	2,00	2,00	1,41	2,29	2,00	2,00	1,25	2,73	2,00	2,00	1,53
Sebeúcta	4,24	4,00	5,00	3,02	4,75	5,00	5,00	1,64	4,23	4,00	4,00	3,62
Svoboda	4,86	4,00	4,00	4,18	4,80	4,00	4,00	3,38	5,18	4,00	4,00	4,76
Pravé přátelství	4,93	4,00	4,00	4,46	2,67	3,00	3,00	0,75	5,80	4,00	4,00	5,23
Radost	5,38	3,00	3,00	5,21	6,33	3,00	3,00	5,42	5,11	3,00	3,00	5,02
Vyspělá láska	6,55	4,00	3,00	4,88	7,50	3,00	3,00	5,29	6,31	4,00	3,00	4,63
Moudrost	6,89	4,50	5,00	5,54	2,00	3,00	1,00	1,18	9,64	10,00	5,00	5,47
Pohodlný život	9,06	7,00	3,00	5,87	10,40	9,00	16,00	5,59	8,70	6,50	3,00	6,07
Vnitřní harmonie	9,42	14,00	15,00	6,79	9,50	4,50	1,00	7,04	10,36	14,00	15,00	6,44
Vzrušující život	9,47	8,00	14,00	4,90	12,00	14,00	14,00	2,24	7,11	5,00	5,00	4,77
Pocit dosažených výsledků	11,43	14,00	16,00	4,82	7,00	13,00	14,00	4,63	11,88	14,50	16,00	4,91
Společenské uznání	12,95	14,50	16,00	4,61	11,50	16,00	16,00	4,67	12,62	14,00	16,00	4,53
Světový mír	14,39	16,00	16,00	4,01	14,20	15,00	15,00	4,35	14,75	16,00	16,00	3,63
Rovnost	15,48	16,00	17,00	2,54	9,75	17,00	17,00	3,71	15,54	16,00	17,00	1,39
Národní bezpečnost	15,72	17,00	17,00	2,05	15,00	17,00	17,00	3,20	15,85	16,00	17,00	1,35
Svět plný krásy	15,80	16,00	17,00	1,33	15,75	16,00	17,00	1,20	15,67	15,50	14,00	1,49
Vykoupení	16,69	18,00	18,00	3,67	13,25	18,00	18,00	5,30	17,71	18,00	18,00	0,76
Instrumentální hodnoty												
Zodpovědný	4,14	4,00	2,00	3,18	3,33	5,00	5,00	4,59	3,60	4,00	2,00	2,03
Schopný	4,31	4,00	4,00	3,62	3,00	3,50	4,00	1,36	5,50	4,00	1,00	4,64
Tolerantní	4,63	4,00	3,00	3,41	5,43	5,00	5,00	4,22	3,08	3,00	3,00	0,86
Milující	5,19	3,00	3,00	5,35	5,60	5,00	3,00	6,14	4,37	3,00	1,00	4,77
Odvážný	5,76	3,00	4,00	5,54	1,33	3,00	3,00	1,10	6,92	3,50	2,00	6,20
Čestný	5,81	3,00	1,00	5,88	3,83	2,00	1,00	5,19	6,75	4,00	4,00	6,19
Nezávislý	6,58	4,00	1,00	6,47	11,75	14,50	18,00	7,38	4,38	3,50	4,00	4,58
Intelektuální	6,83	3,00	1,00	6,70	2,00	2,00	1,00	6,36	8,44	5,00	15,00	6,65
Loajální	8,31	5,00	5,00	5,38	5,50	2,50	2,00	4,67	10,40	13,50	14,00	4,65
Sebeukázněný	9,95	14,00	14,00	5,73	7,25	4,50	5,00	4,25	13,64	15,00	16,00	4,21
Slušný	10,18	14,00	3,00	6,23	6,25	3,00	3,00	5,13	13,78	16,00	16,00	4,73
Ambiciózní/Ctižádnostivý	10,38	11,50	5,00	6,07	9,60	17,00	18,00	5,15	7,33	5,00	5,00	4,88
Logický	12,42	15,00	15,00	5,59	9,33	14,00	17,00	6,04	13,10	15,00	15,00	5,07
Nápomocný	12,47	16,00	16,00	5,67	13,50	15,50	4,00	5,84	12,64	16,00	16,00	5,56
Čistý	14,04	16,00	16,00	5,33	16,00	16,00	16,00	3,89	13,88	16,00	18,00	5,82
Vynalézavý	14,53	16,00	17,00	4,53	5,33	15,50	14,00	4,72	14,91	17,00	17,00	4,36
Shovívavý	15,19	15,00	14,00	2,86	10,00	15,50	#N/A	1,48	15,00	15,00	14,00	3,16
Poslušný	16,21	17,00	18,00	2,21	15,33	17,00	17,00	2,91	16,60	17,00	18,00	1,20

Průměrné a přepočítané pořadí hodnot RVS

Příloha č. 8

Terminální hodnoty	průměr	pořadí	Terminální hodnoty	průměr studentů	pořadí studentů	Terminální hodnoty	průměr studentky	pořadí studentky
Zdraví	2,2	1	Zdraví	1,0	1	Zdraví	2,6	1
Zabezpečení rodiny	2,7	2	Moudrost	2,0	2	Zabezpečení rodiny	2,7	2
Sebeúcta	4,2	3	Zabezpečení rodiny	2,3	3	Sebeúcta	4,2	3
Svoboda	4,9	4_5	Pravé přátelství	2,7	4	Radost	5,1	4
Pravé přátelství	4,9	4_5	Sebeúcta	4,8	5_6	Svoboda	5,2	5
Radost	5,4	6	Svoboda	4,8	5_6	Pravé přátelství	5,8	6
Vyspělá láska	6,6	7	Radost	6,3	7	Vyspělá láska	6,3	7
Moudrost	6,9	8	Pocit dosažených výsledků	7,0	8	Vzrušující život	7,1	8
Pohodlný život	9,1	9	Vyspělá láska	7,5	9	Pohodlný život	8,7	9
Vnitřní harmonie	9,4	10	Vnitřní harmonie	9,5	10	Moudrost	9,6	10
Vzrušující život	9,5	11	Rovnost	9,8	11	Vnitřní harmonie	10,4	11
Pocit dosažených výsledků	11,4	12	Pohodlný život	10,4	12	Pocit dosažených výsledků	11,9	12
Společenské uznání	13,0	13	Společenské uznání	11,5	13	Společenské uznání	12,6	13
Světový mír	14,4	14	Vzrušující život	12,0	14	Světový mír	14,8	14
Rovnost	15,5	15	Vykoupení	13,3	15	Rovnost	15,5	15
Národní bezpečnost	15,7	16	Světový mír	14,2	16	Svět plný krásy	15,7	16
Svět plný krásy	15,8	17	Národní bezpečnost	15,0	17	Národní bezpečnost	15,8	17
Vykoupení	16,7	18	Svět plný krásy	15,8	18	Vykoupení	17,7	18
Instrumentální hodnoty			Instrumentální hodnoty			Instrumentální hodnoty		
Zodpovědný	4,1	1	Odvážný	1,3	1	Tolerantní	3,1	1
Schopný	4,3	2	Intelektuální	2,0	2	Zodpovědný	3,6	2
Tolerantní	4,6	3	Schopný	3,0	3	Milující	4,4	3_4
Milující	5,2	4	Zodpovědný	3,3	4	Nezávislý	4,4	3_4
Odvážný	5,8	5_6	Čestný	3,8	5	Schopný	5,5	5
Čestný	5,8	5_6	Vynalézavý	5,3	6	Čestný	6,8	6
Nezávislý	6,6	7	Tolerantní	5,4	7	Odvážný	6,9	7
Intelektuální	6,8	8	Loajální	5,5	8	Ambiciózní/Ctižádostivý	7,3	8
Loajální	8,3	9	Milující	5,6	9	Intelektuální	8,4	9
Sebeukázněný	10,0	10	Slušný	6,3	10	Loajální	10,4	10
Slušný	10,2	11	Sebeukázněný	7,3	11	Nápomocný	12,6	11
Ambiciózní/Ctižádostivý	10,4	12	Logický	9,3	12	Logický	13,1	12
Logický	12,4	13	Ambiciózní/Ctižádostivý	9,6	13	Sebeukázněný	13,6	13
Nápomocný	12,5	14	Shovívavý	10,0	14	Slušný	13,8	14
Čistý	14,0	15	Nezávislý	11,8	15	Čistý	13,9	15
Vynalézavý	14,5	16	Nápomocný	13,5	16	Vynalézavý	14,9	16
Shovívavý	15,2	17	Poslušný	15,3	17	Shovívavý	15,0	17
Poslušný	16,2	18	Čistý	16,0	18	Poslušný	16,6	18

Směrodatné odchytky pořadí hodnot RVS

Příloha č. 9

Terminální hodnoty	průměr	sm odchylka
Svět plný krásy	15,8	1,3
Zabezpečení rodiny	2,7	1,4
Národní bezpečnost	15,7	2,0
Rovnost	15,5	2,5
Zdraví	2,2	2,6
Sebeúcta	4,2	3,0
Vykoupení	16,7	3,7
Světový mír	14,4	4,0
Svoboda	4,9	4,2
Pravé přátelství	4,9	4,5
Společenské uznání	13,0	4,6
Pocit dosažených výsledků	11,4	4,8
Vyspělá láska	6,6	4,9
Vzrušující život	9,5	4,9
Radost	5,4	5,2
Moudrost	6,9	5,5
Pohodlný život	9,1	5,9
Vnitřní harmonie	9,4	6,8
Instrumentální hodnoty		
Poslušný	16,2	2,2
Shovívavý	15,2	2,9
Zodpovědný	4,1	3,2
Tolerantní	4,6	3,4
Schopný	4,3	3,6
Vynalézavý	14,5	4,5
Čistý	14,0	5,3
Milující	5,2	5,3
Loajální	8,3	5,4
Odvážný	5,8	5,5
Logický	12,4	5,6
Nápomocný	12,5	5,7
Sebeukázněný	10,0	5,7
Čestný	5,8	5,9
Ambiciózní/Ctižádostivý	10,4	6,1
Slušný	10,2	6,2
Nezávislý	6,6	6,5
Intelektuální	6,8	6,7

Terminální hodnoty	průměr studenti	sm odchylka studenti
Zdraví	1,0	0,7
Pravé přátelství	2,7	0,7
Moudrost	2,0	1,2
Svět plný krásy	15,8	1,2
Zabezpečení rodiny	2,3	1,2
Sebeúcta	4,8	1,6
Vzrušující život	12,0	2,2
Národní bezpečnost	15,0	3,2
Svoboda	4,8	3,4
Rovnost	9,8	3,7
Světový mír	14,2	4,3
Pocit dosažených výsledků	7,0	4,6
Společenské uznání	11,5	4,7
Vyspělá láska	7,5	5,3
Vykoupení	13,3	5,3
Radost	6,3	5,4
Pohodlný život	10,4	5,6
Vnitřní harmonie	9,5	7,0
Instrumentální hodnoty		
Odvážný	1,3	1,1
Schopný	3,0	1,4
Shovívavý	10,0	1,5
Poslušný	15,3	2,9
Čistý	16,0	3,9
Tolerantní	5,4	4,2
Sebeukázněný	7,3	4,3
Zodpovědný	3,3	4,6
Loajální	5,5	4,7
Vynalézavý	5,3	4,7
Slušný	6,3	5,1
Ambiciózní/Ctižádostivý	9,6	5,1
Čestný	3,8	5,2
Nápomocný	13,5	5,8
Logický	9,3	6,0
Milující	5,6	6,1
Intelektuální	2,0	6,4
Nezávislý	11,8	7,4

Terminální hodnoty	průměr studentky	sm odchylka studentky
Vykoupení	17,7	0,8
Národní bezpečnost	15,8	1,3
Rovnost	15,5	1,4
Svět plný krásy	15,7	1,5
Zabezpečení rodiny	2,7	1,5
Zdraví	2,6	3,0
Sebeúcta	4,2	3,6
Světový mír	14,8	3,6
Společenské uznání	12,6	4,5
Vyspělá láska	6,3	4,6
Svoboda	5,2	4,8
Vzrušující život	7,1	4,8
Pocit dosažených výsledků	11,9	4,9
Radost	5,1	5,0
Pravé přátelství	5,8	5,2
Moudrost	9,6	5,5
Pohodlný život	8,7	6,1
Vnitřní harmonie	10,4	6,4
Instrumentální hodnoty		
Tolerantní	3,1	0,9
Poslušný	16,6	1,2
Zodpovědný	3,6	2,0
Shovívavý	15,0	3,2
Sebeukázněný	13,6	4,2
Vynalézavý	14,9	4,4
Nezávislý	4,4	4,6
Schopný	5,5	4,6
Loajální	10,4	4,7
Slušný	13,8	4,7
Milující	4,4	4,8
Ambiciózní/Ctižádostivý	7,3	4,9
Logický	13,1	5,1
Nápomocný	12,6	5,6
Čistý	13,9	5,8
Čestný	6,8	6,2
Odvážný	6,9	6,2
Intelektuální	8,4	6,7

Test Statistics(b)

	Moudrost	Národní bezpečnost	Pocit dosažených výsledků	Pohodlný život	Pravé přátelství	Radost	Rovnost	Sebeúcta	Společenské uznání	Svět plný krásy	Světový mír	Svoboda	Vnitřní harmonie	Vykoupení	Vyspělá láska	Vzrušující život	Zabezpečení rodiny	Zdraví
Mann-Whitney U	7,5	27	17	34,5	18,5	30,5	36,5	38,5	46,5	24,5	62	52,5	41,5	113	35	10	89,5	74,5
Wilcoxon W	35,5	118	38	89,5	33,5	75,5	127,5	129,5	137,5	45,5	128	118,5	77,5	233	63	55	209,5	119,5
Z	-2,825	-0,582	-0,916	-0,495	-0,819	-0,108	-1,161	-0,997	-0,822	-0,304	-0,254	-0,179	-0,210	-1,880	-0,849	-2,081	-0,025	-0,823
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,005	0,561	0,360	0,621	0,413	0,914	0,246	0,319	0,411	0,761	0,799	0,858	0,834	0,060	0,396	0,037	0,980	0,411
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	0,003	0,633	0,414	0,633	0,440	0,918	0,268	0,336	0,431	0,776	0,833	0,863	0,840	0,160	0,438	0,050	0,981	0,472

b Grouping Variable: pohlaví

	Ambiciózní/Ctižádostivý	Čestný	Čistý	Intelektuální	Loajální	Logický	Milující	Nápomocný	Nezávislý	Odvážný	Poslušný	Sebeukázněný	Shovívavý	Schopný	Slušný	Tolerantní	Vynalézavý	Zodpovědný
Mann-Whitney U	10	31,5	49,5	30	11,5	35	35,5	32	40,5	24,5	88	14,5	21,5	24,5	14	29	30,5	42
Wilcoxon W	55	76,5	77,5	75	32,5	80	225,5	53	176,5	39,5	179	69,5	99,5	60,5	50	107	66,5	162
Z	-2,307	-1,617	-0,648	-0,942	-2,040	-0,823	-1,822	-0,103	-1,460	-0,589	-0,451	-2,879	-0,311	-0,809	-2,149	-2,536	-1,134	-0,766
Asymp. Sig. (2-tailed)	0,021	0,106	0,517	0,346	0,041	0,410	0,068	0,918	0,144	0,556	0,652	0,004	0,756	0,419	0,032	0,011	0,257	0,444
Exact Sig. [2*(1-tailed Sig.)]	0,023	0,111	0,534	0,387	0,042	0,447	0,073	0,961	0,153	0,574	0,683	0,003	0,770	0,442	0,036	0,012	0,272	0,490

b Grouping Variable: pohlaví

Směrodatné odchylky hodnot RVS u studentů a advokátů

Příloha č. 11

	průměr studenti	sm odchylka studenti		průměr advokáti	sm odchylka advokáti
Terminální hodnoty			Terminální hodnoty		
Zdraví	1,0	0,7	Zabezpečení rodiny	3,6	1,4
Pravé přátelství	2,7	0,7	Pravé přátelství	6,9	1,5
Moudrost	2,0	1,2	Zdraví	2,1	1,9
Svět plný krásy	15,8	1,2	Svoboda	3,8	2,6
Zabezpečení rodiny	2,3	1,2	Sebeúcta	11,6	2,9
Sebeúcta	4,8	1,6	Radost	4,5	2,9
Vzrušující život	12,0	2,2	Svět plný krásy	13,1	3
Národní bezpečnost	15,0	3,2	Národní bezpečnost	14,5	3,1
Svoboda	4,8	3,4	Moudrost	8,9	3,2
Rovnost	9,8	3,7	Pocit dosažených výsledků	9,9	3,3
Světový mír	14,2	4,3	Světový mír	12,8	3,7
Pocit dosažených výsledků	7,0	4,6	Pohodlný život	14,5	3,8
Společenské uznání	11,5	4,7	Rovnost	12,9	3,8
Vyspělá láska	7,5	5,3	Vnitřní harmonie	7,3	3,8
Vykoupení	13,3	5,3	Vyspělá láska	7,3	4,1
Radost	6,3	5,4	Společenské uznání	13,3	4,2
Pohodlný život	10,4	5,6	Vzrušující život	9,9	5,4
Vnitřní harmonie	9,5	7,0	Vykoupení	14,1	5,8
Instrumentální hodnoty			Instrumentální hodnoty		
Odvážný	1,3	1,1	Milující	2,7	1,4
Schopný	3,0	1,4	Čistý	15,5	2,2
Shovívavý	10,0	1,5	Slušný	6,9	2,3
Poslušný	15,3	2,9	Zodpovědný	4,6	3,6
Čistý	16,0	3,9	Poslušný	14,6	3,7
Tolerantní	5,4	4,2	Ambiciózní/Ctižádostivý	13,9	3,8
Sebeukázněný	7,3	4,3	Logický	11,9	3,8
Zodpovědný	3,3	4,6	Schopný	8,6	4
Loajální	5,5	4,7	Odvážný	9,6	4,1
Vynalézavý	5,3	4,7	Intelektuální	9,8	4,1
Slušný	6,3	5,1	Loajální	7,3	4,2
Ambiciózní/Ctižádostivý	9,6	5,1	Sebeukázněný	12,6	4,2
Čestný	3,8	5,2	Tolerantní	8,3	4,4
Nápomocný	13,5	5,8	Nezávislý	10,6	4,5
Logický	9,3	6,0	Čestný	5,3	4,7
Milující	5,6	6,1	Vynalézavý	12,9	5
Intelektuální	2,0	6,4	Nápomocný	7,8	5,2
Nezávislý	11,8	7,4	Shovívavý	7,8	5,9

Směrodatné odchytky hodnot RVS u studentek a advokátek

Příloha č. 12

Terminální hodnoty	průměr studentky	sm odchytky studentky
Vykoupení	17,7	0,8
Národní bezpečnost	15,8	1,3
Rovnost	15,5	1,4
Svět plný krásy	15,7	1,5
Zabezpečení rodiny	2,7	1,5
Zdraví	2,6	3,0
Sebeúcta	4,2	3,6
Světový mír	14,8	3,6
Společenské uznání	12,6	4,5
Vypělá láska	6,3	4,6
Svoboda	5,2	4,8
Vzrušující život	7,1	4,8
Pocit dosažených výsledků	11,9	4,9
Radost	5,1	5,0
Pravé přátelství	5,8	5,2
Moudrost	9,6	5,5
Pohodlný život	8,7	6,1
Vnitřní harmonie	10,4	6,4
Instrumentální hodnoty		
Tolerantní	3,1	0,9
Poslušný	16,6	1,2
Zodpovědný	3,6	2,0
Shovívavý	15,0	3,2
Sebeukázněný	13,6	4,2
Vynalézavý	14,9	4,4
Nezávislý	4,4	4,6
Schopný	5,5	4,6
Loajální	10,4	4,7
Slušný	13,8	4,7
Milující	4,4	4,8
Ambiciózní/Ctižádnostivý	7,3	4,9
Logický	13,1	5,1
Nápomocný	12,6	5,6
Čistý	13,9	5,8
Čestný	6,8	6,2
Odvážný	6,9	6,2
Intelektuální	8,4	6,7

Terminální hodnoty	průměr advokátky	sm odchytky advokátky
Zdraví	1,2	0,4
Zabezpečení rodiny	2,1	0,7
Národní bezpečnost	16,7	1,1
Pravé přátelství	4,5	1,4
Rovnost	14,2	1,6
Vzrušující život	9,6	1,6
Sebeúcta	5,1	1,7
Světový mír	15,7	1,9
Pohodlný život	11	2,1
Svět plný krásy	14	2,4
Radost	7,6	2,7
Společenské uznání	10,5	2,8
Vnitřní harmonie	8,4	3
Vypělá láska	8,7	3,4
Pocit dosažených výsledků	7,3	3,4
Svoboda	8,7	3,9
Vykoupení	16,2	4,1
Moudrost	9,3	4,4
Instrumentální hodnoty		
Logický	15,5	1,6
Odvážný	6,1	1,8
Nezávislý	4,1	2,2
Čestný	4,9	2,7
Vynalézavý	13,2	3,1
Sebeukázněný	13,8	3,1
Intelektuální	11,6	3,2
Nápomocný	10,3	3,6
Zodpovědný	5,6	3,6
Ambiciózní/Ctižádnostivý	7,7	3,7
Poslušný	14,3	3,7
Slušný	8,9	4,3
Tolerantní	6	4,5
Čistý	14,7	4,6
Loajální	6,1	4,6
Shovívavý	9,2	4,6
Schopný	9,9	4,6
Milující	8,9	5,7

Průměrné a přepočítané pořadí hodnot RVS u studentů a advokátů

Příloha č. 13

Terminální hodnoty	průměr studentů	pořadí studentů	Terminální hodnoty	průměr advokátů	pořadí advokátů
<u>Zdraví</u>	1,0	1	<u>Zdraví</u>	2,1	1
Moudrost	2,0	2	<u>Zabezpečení rodiny</u>	3,6	2
<u>Zabezpečení rodiny</u>	2,3	3	<u>Svoboda</u>	3,8	3
<u>Pravé přátelství</u>	2,7	4	Radost	4,5	4
Sebeúcta	4,8	5_6	<u>Pravé přátelství</u>	6,9	5
<u>Svoboda</u>	4,8	5_6	Vyspělá láska	7,3	6_7
Radost	6,3	7	Vnitřní harmonie	7,3	6_7
Pocit dosažených výsledků	7,0	8	Moudrost	8,9	8
Vyspělá láska	7,5	9	Pocit dosažených výsledků	9,9	9_10
Vnitřní harmonie	9,5	10	Vzrušující život	9,9	9_10
Rovnost	9,8	11	Sebeúcta	11,6	11
Pohodlný život	10,4	12	Světový mír	12,8	12
Společenské uznání	11,5	13	Rovnost	12,9	13
Vzrušující život	12,0	14	<u>Svět plný krásy</u>	13,1	14
<u>Vykoupení</u>	13,3	15	Společenské uznání	13,3	15
Světový mír	14,2	16	<u>Vykoupení</u>	14,1	16
<u>Národní bezpečnost</u>	15,0	17	<u>Národní bezpečnost</u>	14,5	17_18
<u>Svět plný krásy</u>	15,8	18	Pohodlný život	14,5	17_18
Instrumentální hodnoty			Instrumentální hodnoty		
Odvážný	1,3	1	Milující	2,7	1
Intelektuální	2,0	2	Zodpovědný	4,6	2
Schopný	3,0	3	<u>Čestný</u>	5,3	3
Zodpovědný	3,3	4	Slušný	6,9	4
<u>Čestný</u>	3,8	5	Loajální	7,3	5
Vynalézavý	5,3	6	Nápomocný	7,8	6_7
Tolerantní	5,4	7	Shovívavý	7,8	6_7
Loajální	5,5	8	Tolerantní	8,3	8
Milující	5,6	9	Schopný	8,6	9
Slušný	6,3	10	Odvážný	9,6	10
Sebeukázněný	7,3	11	Intelektuální	9,8	11
Logický	9,3	12	Nezávislý	10,6	12
Ambiciózní/Ctižádnostivý	9,6	13	Logický	11,9	13
Shovívavý	10,0	14	Sebeukázněný	12,6	14
Nezávislý	11,8	15	Vynalézavý	12,9	15
Nápomocný	13,5	16	Ambiciózní/Ctižádnostivý	13,9	16
<u>Poslušný</u>	15,3	17	<u>Poslušný</u>	14,6	17
<u>Čistý</u>	16,0	18	<u>Čistý</u>	15,5	18

Průměrné a přepočítané pořadí hodnot RVS u studentek a advokátek

Příloha č. 14

	průměr studentky	pořadí studentky
Terminální hodnoty		
Zdraví	2,6	1
Zabezpečení rodiny	2,7	2
Sebeúcta	4,2	3
Radost	5,1	4
Svoboda	5,2	5
Pravé přátelství	5,8	6
Vyspělá láska	6,3	7
Vzrušující život	7,1	8
Pohodlný život	8,7	9
Moudrost	9,6	10
Vnitřní harmonie	10,4	11
Pocit dosažených výsledků	11,9	12
Společenské uznání	12,6	13
<u>Světový mír</u>	14,8	14
<u>Rovnost</u>	15,5	15
<u>Svět plný krásy</u>	15,7	16
<u>Národní bezpečnost</u>	15,8	17
<u>Vykoupení</u>	17,7	18
Instrumentální hodnoty		
Tolerantní	3,1	1
Zodpovědný	3,6	2
Milující	4,4	3_4
Nezávislý	4,4	3_4
Schopný	5,5	5
Čestný	6,8	6
Odvážný	6,9	7
Ambiciózní/Ctižádostivý	7,3	8
Intelektuální	8,4	9
Loajální	10,4	10
Nápomocný	12,6	11
Logický	13,1	12
Sebeukázněný	13,6	13
Slušný	13,8	14
Čistý	13,9	15
Vynalézavý	14,9	16
Shovívavý	15,0	17
Poslušný	16,6	18

	průměr advokátky	pořadí advokátky
Terminální hodnoty		
Zdraví	1,2	1
Zabezpečení rodiny	2,1	2
Pravé přátelství	4,5	3
Sebeúcta	5,1	4
Pocit dosažených výsledků	7,3	5
Radost	7,6	6
Vnitřní harmonie	8,4	7
Svoboda	8,7	8_9
Vyspělá láska	8,7	8_9
Moudrost	9,3	10
Vzrušující život	9,6	11
Společenské uznání	10,5	12
Pohodlný život	11	13
Svět plný krásy	14	14
Rovnost	14,2	15
Světový mír	15,7	16
Vykoupení	16,2	17
Národní bezpečnost	16,7	18
Instrumentální hodnoty		
Nezávislý	4,1	1
Čestný	4,9	2
Zodpovědný	5,6	3
Tolerantní	6	4
Loajální	6,1	5_6
Odvážný	6,1	5_6
Ambiciózní/Ctižádostivý	7,7	7
Milující	8,9	8_9
Slušný	8,9	8_9
Shovívavý	9,2	10
Schopný	9,9	11
Nápomocný	10,3	12
Intelektuální	11,6	13
Vynalézavý	13,2	14
Sebeukázněný	13,8	15
Poslušný	14,3	16
Čistý	14,7	17
Logický	15,5	18

Korelace terminálních a instrumentálních hodnot RVS – Spearmanův koeficient korelace (počítáno v SPSS)

Příloha č. 15

STUDENTI		ambiciózní	cestný	čistý	intelektuální	loajální	logický	milující	napomocný	nezavislý	odvazný	poslušný	sebeukazný	shovívavý	schopný	slušný	tolerantní	vynalézavý	zodpovědný
moudrost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)											0,890 0,018							
narodni_bezpecnost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																		
pocit_dosazenych_vysledku	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)	0,868 0,025														-1,000 0,000			
pohodlny_zivot	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			0,884 0,047													-0,763 0,028		0,913 0,030
prave_pratelstvi	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																		
radost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																		
rovnost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																		
sebeucta	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			0,918 0,028		-1,000 0,000				0,876 0,022			0,973 0,005				-0,749 0,033		
spolecenske_uznani	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			0,884 0,047	-0,777 0,040			-1,000 0,000				-0,844 0,008				-1,000 0,030			0,973 0,005
svet_plny_krasy	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		0,913 0,030												0,003		0,906 0,013		-0,913 0,030
svetovy_mir	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)				-0,953 0,003										0,709 0,049	0,953 0,003			
svoboda	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)					-1,000 0,000													
vnitni_harmonie	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)				0,889 0,044	1,000	-1,000 0,000	0,949 0,014									0,939 0,005		-1,000 0,000
vykoupeni	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)					0,885 0,019		0,851 0,015					-0,705 0,023						
vypela_jaska	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		-1,000 0,000												-1,000 0,000		0,953 0,003		-1,000 0,000
vzrusujici_zivot	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)														-1,000 0,000	-1,000 0,000			
zabezpeceni_rodiny	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		-0,825 0,006																
zdravi	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																		

Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).
Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

STUDENTKY

		ambiciozni	cestny	cisty	intelektualni	lojalni	logicky	milujici	napomocny	nezavisly	odvazny	poslusny	sebeukaznen	shovivavy	schopny	slusny	tolerantni	vynalezavy	zodpovedny	
moudrost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)				-1,000 0,000		0,994 0,000		-0,955 0,003											
narodni_bezpecnost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		-0,772 0,042		0,800 0,031	-0,973 0,005														
pocit_dosazenych_vysledku	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																			
pohodiny_zivot	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			0,700 0,036		-1,000 0,000														
prave_pratelstvi	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)														-1,000 0,000					
radost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)				-1,000 0,000							-0,851 0,032							0,883 0,020	
rovnost	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		0,806 0,029						0,728 0,026				0,772 0,025		-0,941 0,005			0,754 0,050		
sebeucta	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			-0,703 0,023																
spolecenske_uznani	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		-0,713 0,021			-0,896 0,006								0,781 0,038		0,855 0,014				
svet_piny_krasy	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																			
svetovy_mir	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)		-0,853 0,031													-1,000 0,000				
svoboda	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			-0,716 0,030					0,777 0,008						-1,000 0,000					
vnitni_harmonie	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)								0,691 0,039	0,832 0,040										
vykoupeni	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)																			
vypela_laska	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)				0,895 0,040							0,662 0,037		-0,925 0,008					-0,928 0,001	
vzrusujici_zivot	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)								-0,934 0,002											
zabezpeceni_rodiny	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			0,791 0,002	0,770 0,025				-0,754 0,002				-0,973 0,005	-0,738 0,015			0,639 0,047		0,590 0,034	
zdravi	Correlation Coefficient Sig. (2-tailed)			0,576 0,020							-0,709 0,014								-0,660 0,038	

Correlation is significant at the 0.05 level (2-tailed).

Correlation is significant at the 0.01 level (2-tailed).

Zuzana Hurychová
Studenti Právnické fakulty – jejich hodnoty, motivace a vztah k trestnímu právu

Cíl:

- ukázat konkrétní zvláštnosti v hodnotových orientacích studentů práv oproti běžné populaci
- nastínit vzájemné podobnosti a rozdíly v hodnotových orientacích těchto studentů a advokátů působících v oblasti trestního práva.

Operacionální definice pojmu hodnota:

- standard, se kterým člověk porovnává sebe i druhé a jehož chce dosáhnout.

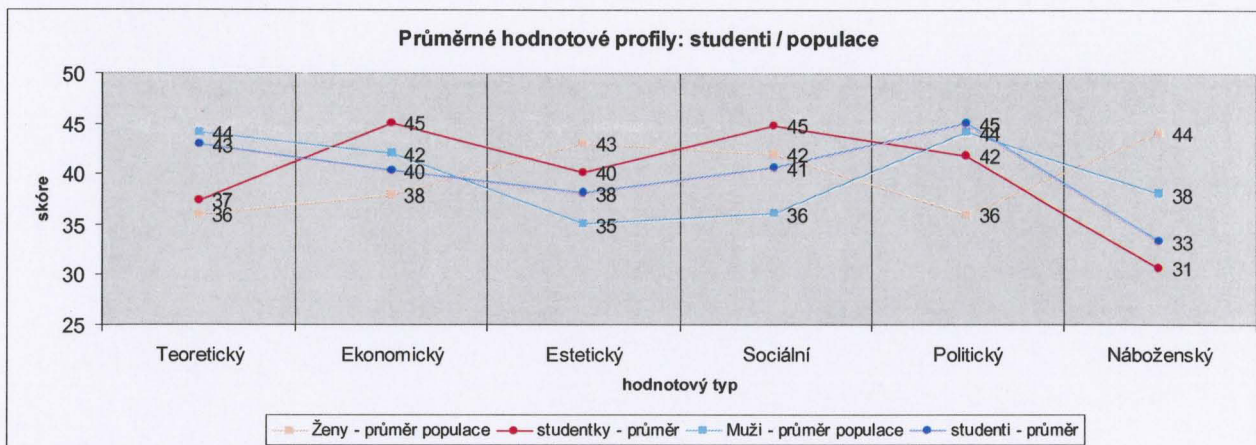
Výzkumný vzorek:

- muži - 15
- ženy - 21
- celkem - 36

Výsledky:

1) Studenti x populace

Průměrné hodnoty skóru v SV

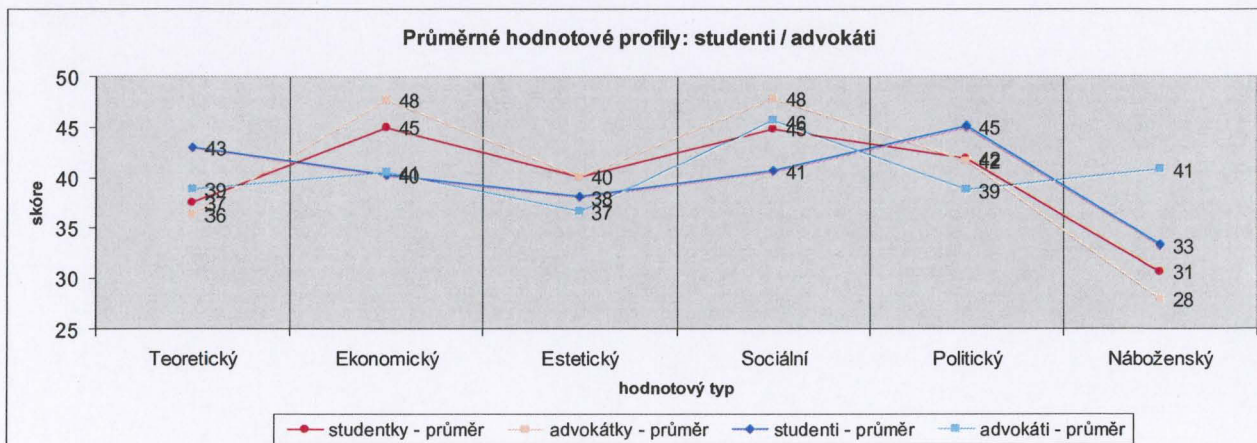

Statistický výstup z jednovýběrového Wilcoxonova neparametrického testu

průměr muži - HS studenti			průměr ženy – HS studentky		
Typ	Z	P (2 str. t)	Typ	Z	P (2 str. t)
Sociální	-2,453	0,014	Ekonomický	-3,502	0,000
			Politický	-3,131	0,002
			Náboženský	-4,017	0,000

2) Studenti x advokáti

Průměrné hodnoty skóru v SV – studenti a advokáti

Statistický výstup z jednovýběrového Wilcoxonova neparametrického testu

průměr advokáti – HS studenti			průměr advokátky – HS studentky		
Typ	Z	P (2 str.t.)	Typ	Z	P (2 str.t.)
Sociální	-2,674	0,007	Není signifikantní rozdíl		
Politický	-2,616	0,009			
Náboženský	-2,045	0,041			

Závěry a hypotézy

1) Společné znaky v osobní historii respondentů

- převažuje extravertní zaměření.
- vysoce rozvinuté sociální citění.
- většina nemá v rodině profesní vzor.
- Hlavní motivace pro studium práv - sociální a ekonomické hodnoty.

2) Pohled na vlastní hodnoty

- nejvyšší hodnotou je „zdraví“, „rodina“ a „přátelé“.
- špatně odlišují hodnoty od ostatních charakteristik osobnosti.

3) Vnímání oboru a profese trestního práva

- většina vnímá oblast trestního práva negativně

4) Charakteristiky hodnot

- studenti i studentky mají ve své hodnotové triádě typ sociální a politický.
- větší konzistence odpovědí je u žen a bez rozdílu pohlaví u terminálních hodnot.
- advokátky a studentky mají více společných hodnotových charakteristik než muži
- ženy působící v právní oblasti mají oproti běžné populaci více specifických hodnotových charakteristik (jejich hodnotový a motivační systém je více vyprofilovaný) než muži.
- hodnoty studentek práv jsou bližší hodnotám advokátek působících v oblasti trestního práva než hodnotám běžné populace žen.